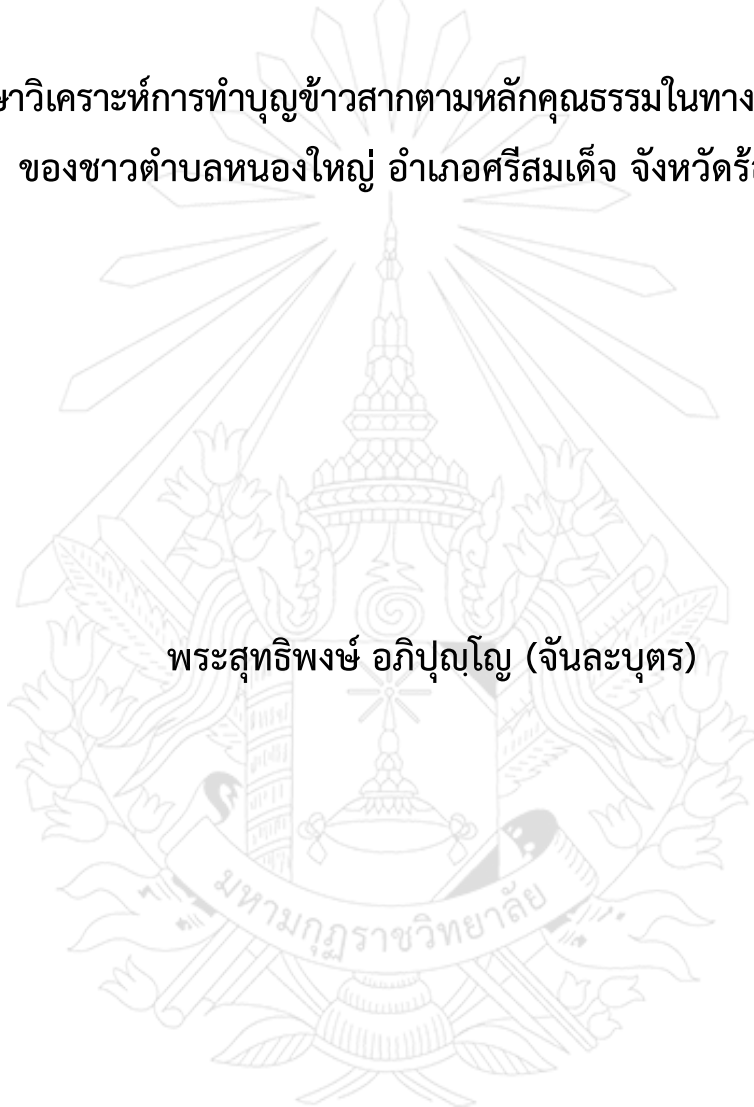

การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์
ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

พระสุทธิพงษ์ อภิณทร (จันละบุตร)

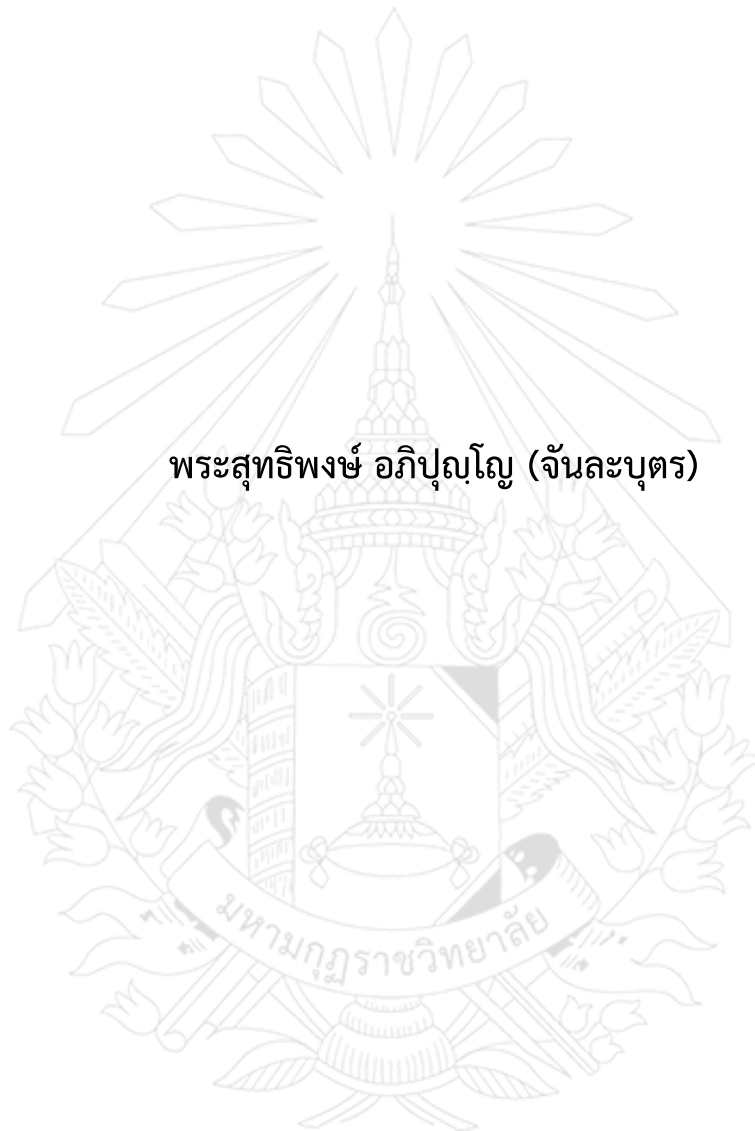
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2565

การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์
ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

พระสุทธิพงษ์ อภิณฺญโณ (จันละบุตร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2565

(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

AN ANALYTICAL STUDY OF BOON KHAO SAK RITUALS ACCORDANCE
WITH MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE
AT NONG YAI SUB-DISTRICT SRI SOMDET DISTRICT
ROI ET PROVINCE

PHRA SUTTHIPONG ABHIPUNYO (JANLABUT)

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2022

(COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทาง
พุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ
จังหวัดร้อยเอ็ด

ชื่อนักศึกษา : พระสุทธิพงษ์ อภิปุญโญ (จันละบุตร)

ชื่อปริญญา : ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา

ปีพุทธศักราช : 2565

อาจารย์ที่ปรึกษา : พระใบฎีกา นรินทร์ สีลเตโช, ดร.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ดร.สงวน หล้าโพนทัน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

.....
(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :
ประธานกรรมการ

.....
(พระมหาราชวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา)

.....
(พระใบฎีกา นรินทร์ สีลเตโช, ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม)

.....
(ดร.สงวน หล้าโพนทัน)

กรรมการ

.....
(ผศ.ดร.วิเชียร แสนมี)

กรรมการ

.....
(รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์)

Thesis Topic : An Analytical Study of Boon Khao Sak Rituals accordance with Moral Principles in Buddhist Ethics of the People at Nong Yai Sub-District, Sri Somdet District, Roi Et Province

Student's Name : Phrasutthiphong Apipunyo (Chanlabut)

Degree Sought : Master of Arts

Program : Buddhism and Philosophy

Anno Domini : 2022

Advisor : Phrabidika Narin Silatecho, Dr.

Co-Advisor : Dr. Sanguan Laphontan

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts (Buddhism and Philosophy)

Acting Dean of Graduate School .....
(Phra Sutthisanmethi, Asst. Prof. Dr.)

Thesis Committee :
Chairman .....
(Phramaha Maghavin Purisuttamo, Asst. Prof. Dr.)

Member (Advisor) .....
(Phrabidika Narin Silatecho, Dr.)

Member (Co-Advisor) .....
(Dr. Sanguan Laphontan)

Member .....
(Asst. Prof. Dr. Wichian Sanmee)

Member .....
(Assoc. Prof. Dr. Sowit Bamrungphak)

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	: การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด
ชื่อนักศึกษา	: พระสุทธิพงษ์ อภิปุญโญ (จันละบุตร)
ชื่อปริญญา	: ศาสตศาสดรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	: พุทธศาสนาและปรัชญา
ปีพุทธศักราช	: 2565
อาจารย์ที่ปรึกษา	: พระใบฎีกา นรินทร์ สีลเตโช, ดร.
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	: ดร.สงวน หล้าโพพันธ์

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบุญวิธีในพระพุทธศาสนาและหลักพุทธจริยศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาการทำบุญ (บุญวิธี) ข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด และ3) เพื่อวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนามโดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว

ผลการศึกษาพบว่า บุญวิธีในพระพุทธศาสนาคือวิถีการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสรุปเป็น 3 วิธีการใหญ่ ๆ คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา เรียกรวมว่าบุญกิริยาวัตถุ 3 ส่วนพุทธจริยศาสตร์คือ ทฤษฎี แนวคิดเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติที่ดีของมนุษย์มี 3 ระดับ คือ พุทธจริยศาสตร์ ระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง

การทำบุญ (บุญวิธี) ข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษา พบว่าวิธีการการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ทั้ง10 หมู่บ้าน จะมีลำดับพิธีการเหมือนกันจะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดเล็กน้อย ลำดับพิธีการ การไหว้พระ สมาทานศีล ฟังธรรมเทศนา 1 กัณฑ์ ถวายภัตตาหารเช้าและเครื่องไทยธรรมต่าง ๆ ตอน 11.00น. นำอาหารเพล มาถวายพระสงฆ์อีกครั้ง พร้อมทั้งเตรียมห่อข้าวใหญ่ที่ทำเป็นข้าวฉลากภัตรและห่อข้าวน้อยที่จะนำไปห้อยไว้ตามกิ่งไม้หรือที่ต่างๆ ภายในวัด และนำห่อข้าวเล็กไปห้อยไว้ภายในวัดและเหลือส่วนหนึ่งประมาณ 4-5 ห่อ เพื่อเอาไปไว้ที่ตาแฮกที่ทุ่งนาของตน

วิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบ3 ชาวตำบลหนองใหญ่มีความเชื่อต่อการทำบุญข้าวสากเช่นกันกับชาวพุทธในภาคอีสานทั่วไปที่เชื่อว่า ประเพณีบุญข้าวสากคือการทำบุญอุทิศ

ให้กับวิญญาณบรรพบุรุษ และวิญญาณไร้ญาติ เป็นความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อเรื่องผี บรรพบุรุษซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยยุคดึกดำบรรพ์และความเชื่อของพระพุทธศาสนา ผลดีที่เกิดขึ้นใน ประเพณีบุญข้าวสากคือทำให้ญาติพี่น้องได้พบปะแลกเปลี่ยนข้าวปลาอาหารชนิดต่างๆ รวมทั้งผัก ผลไม้เพื่อมาใส่ในห่อข้าวสากเพื่อไปทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว ส่วนประโยชน์ ที่เกิด จากการทำบุญข้าวสากนั้นนอกจากได้อุทิศบุญกุศลให้กับบรรพบุรุษแล้ว ผู้กระทำยังได้รับ ประโยชน์สุข 3 อย่าง คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์หลังความตาย และ ประโยชน์สูงสุดตาม หลักพุทธจริยศาสตร์ คือ พระนิพพาน และคุณธรรมที่เกิดขึ้น ในประเพณีบุญข้าวสาก คือ ความกตัญญูตเวที และความสามัคคี

คำสำคัญ การทำบุญข้าวสาก, คุณธรรม, พุทธจริยศาสตร์, ชาวตำบลหนองใหญ่

ABSTRACT

Thesis Topic	: An Analytical Study of Boon Khao Sak Rituals Accordance with Moral Principles in Buddhist Ethics of the People at Nong Yai Sub-District Sri Somdet District Roi Et Province
Student's Name	: Phra Sutthipong Abhipunyo (Janlabut)
Degree Sought	: Master of Arts
Program	: Buddhism and Philosophy
Anno Domini	: 2022
Advisor	: Phrabaidika Narin Silatejo, Dr.
Co-Advisor	: Dr.Sanguan Laphontan

This thesis has the following objectives 1) to study merit-making methods in Buddhism and Buddhist ethics; 2) to study merit-making (merit method) for the people of Nong Yai Sub-district. Si Somdet District Roi Et Province and 3) to analyze the merit making of unearthed rice according to the moral principles in Buddhist ethics of the people of Nong Yai Sub-District, Si Somdet District. Roi Et Province is a qualitative research by studying the Tripitaka, commentaries, books, documents. related research, etc.

Merit method in Buddhism and Buddhist ethics The results of the study found that merit method in Buddhism it is the method of making merit in the Buddhist principles, which can be summarized into 3 main methods: giving alms, keeping the precepts, and meditating, collectively called merit-kiriya-watut 3 parts. Buddhist ethics is the theory and the concept of good. human behavior. There are 3 levels, namely Buddhist ethics at the beginning, middle and high level.

Making merit (merit means) rice of the people of Nong Yai Sub-District SiSomdet District Roi Et Province. The results of the study found that the method of Making merit for the rice-sake merits of the residents of Nong Yai SubDistrict in 10 villages There will be a sequence of ceremonies that are the same, with some differences in small details. The order of ceremonies, worshipping the monks, taking the precepts, listening to a Dharma sermon, offering breakfast food and various Thai

Dharma products at 11:00 a.m., will offer the monks a pellet again. Along with preparing large rice packets that are made into food labels and small packets of rice that will be hung on branches or in various places within the temple and put them in their own fields, Analyzing the merit-making based on the moral principles in the Buddhist ethics of the people of Nong Yai Subdistrict, Si Somdet District Roi Et Province The results showed that Nong Yai sub-district people believe in making merit. Khao Pest, as well as Buddhists in the Northeast, generally believe that The merit-making tradition is to make merits dedicated to the spirits of the ancestors and souls without relatives It is a belief that is a combination of belief in ancestor spirits that have existed since ancient humans and beliefs of Buddhism. The good thing that happens in the tradition of merit khao sak is that it allows relatives to meet and exchange different types of food including vegetables and fruits to be put in the uncooked rice wrappers to make merit and dedicate to the deceased ancestors. The benefits arising from the merit-making in addition to dedicating merit to the ancestors The doer also receives 3 happiness benefits: the present benefit. The benefit after death and the greatest benefit according to Buddhist ethics is Nirvana and the virtues that arise in the tradition of merit khao sak are Gratitude and Unity.

Keywords : Khao Sak merit-making, Virtue, Buddhist ethics, Residents of Nong Yai Subdistrict

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสะดวกจาก พระใบฎีกา นรินทร์ สีลเตโช, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ดร.สงวน หล้าโพทนต์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางในการทำวิจัยตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ มาโดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงและเจริญพร ทำให้ผู้วิจัยนำไปแก้ไขปรับปรุงเนื้อหา ให้มีความชัดเจนมากขึ้น จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

กราบขอบพระคุณ พระราชปริยัติวิมล, ดร. พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร., รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และ พระมหาใจสิงห์ สิริธมโม, ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบและประจำหลักสูตร ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญ ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับข้อมูลและหนังสือที่เกี่ยวข้องกับสังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตก และมีความเมตตาคอยชี้แนะประเด็นสำคัญในการวิจัย พร้อมตรวจทานแก้ไข ให้ครอบคลุมเนื้อหาและมีความชัดเจนมากขึ้น

ขอบคุณ คณะผู้บริหารผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านและเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ที่มีดำริให้ผู้วิจัยค้นคว้าหาข้อมูล และอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยเพื่อใช้ประกอบในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และครุอาจารย์ทุกท่าน กรุณาอบรมสั่งสอนประสิทธิ์ประสาทวิชา และให้กำลังใจผู้วิจัยตลอดมา ขอเจริญพรขอบคุณญาติโยมผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ให้ความอุปถัมภ์ ที่เป็นแรงกระตุ้นให้กำลังใจสนับสนุนในการศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จ ทำให้ความปรารถนาของข้าพเจ้าประสบความสำเร็จด้วยดี คุณความดีทั้งหลายทั้งปวงอันจะเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขออุทิศถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชาและน้อมบูชาสักการะแด่ พระอุปัชฌาย์ บุรพาจารย์ทุกท่าน ขอให้ทุกท่านจงเป็นผู้มีส่วนแห่งคุณความดีโดยทั่วกัน และถ้าหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความผิดพลาด บกพร่อง ผู้วิจัยขอน้อมรับแต่เพียงผู้เดียวคุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศเป็นเครื่องแสดงความกตัญญูตเวทิตา เพื่อบูชาแด่ พระอุปัชฌาย์ บุรพาจารย์ พระคุณบิดามารดา และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้การศึกษอบรมสั่งสอนให้สติปัญญาและคุณธรรมเครื่องชี้นำสู่ความสำเร็จ

พระสุทธิพงษ์ อภิปัญญา (จันละบุตร)

สารบัญย่อ

พระไตรปิฎกที่ผู้วิจัยใช้ในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525 และคำเต็มของคัมภีร์เรียงตามลำดับ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.จ. = วินัยปิฎก จุฬาคค

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคค

ที.ปา. = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวคค

ม.ม. = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสก

อง.เอกก. = สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย เอกกนิปาต

อง.ปลยจก. = สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย ปลยจกนิปาต

อง.ฉก. = สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย ฉกนิปาต

ขุ.ธ. = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธมมปท

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ขุ.ธ.อ. = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธมมปท อรรถกถา

การอ้างอิง

ชื่อย่อพระไตรปิฎกมี 3 ตอน คือ พระไตรปิฎกในวิทยานิพนธ์นี้ใช้การอ้างอิงแบบ 3 ตอน ได้แก่ เล่ม/ชื่อ/หน้า เช่น ม.อ. 14/63/120 หมายถึง สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก เล่มที่ 14 ข้อที่ 63 หน้าที่ 120 เป็นต้น

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ช
กิตติกรรมประกาศ.....	ฌ
สารบัญคำย่อ.....	ญ
สารบัญ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	2
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	2
1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	11
บทที่ 2 บุญวิธีในพระพุทธศาสนาและหลักพุทธจริยศาสตร์.....	12
2.1 ความรู้เบื้องต้นของพุทธจริยศาสตร์.....	12
2.1.1 พุทธจริยศาสตร์คืออะไร.....	13
2.1.2 ความหมายของพุทธจริยศาสตร์.....	15
2.1.3 พุทธจริยศาสตร์ 3 ระดับ.....	16
2.1.4 สรุป.....	22
2.2 บุญวิธีในพระพุทธศาสนาและหลักพุทธจริยศาสตร์.....	23
2.2.1 ความหมายของบุญวิธี.....	23
2.2.1 ประเภทของบุญ.....	27
2.2.3 ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี.....	29
2.2.4 จุดมุ่งหมายในประเพณีบุญข้าวสาก.....	31
2.2.5 สรุป.....	32
บทที่ 3 การทำบุญ (บุญวิธี) ข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด.....	50
3.1 ประวัติความเป็นมาของชาวตำบลหนองใหญ่.....	50
3.1.1 ด้านการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองใหญ่.....	51

3.1.2 ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ตำบลหนองใหญ่.....	51
3.2 ความเป็นมาของบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่.....	52
3.3 การทำบุญข้าวสากของชาวบ้านหนองใหญ่.....	54
3.3.1 วิธีการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านหนองใหญ่.....	56
3.3.2 วิธีการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านดอนทราย.....	57
3.3.3 วิธีการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านกลาง.....	58
3.3.4 วิธีการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านโนนสีดา.....	60
3.2.6 วิธีการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านเหล่ากลาง.....	61
3.4 สรุป.....	63
บทที่ 4 วิเคราะห์คุณค่าการทำบุญข้าวสากในพุทธปรัชญาเถรวาท.....	64
4.1 ความเชื่อของชาวตำบลหนองใหญ่ที่มีต่อบุญข้าวสาก.....	64
4.2 ผลที่เกิดจากการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่.....	74
4.2.1 ผลดี.....	75
4.2.2 ประโยชน์ที่ได้จากการทำบุญข้าวสาก.....	76
4.3 หลักคุณธรรมที่ปรากฏในการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่.....	78
4.3.1 หลักคุณธรรมด้านความกตัญญูกตเวที.....	79
4.3.2 หลักคุณธรรมด้านความสามัคคี.....	80
4.5 สรุป.....	82
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ.....	83
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	83
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	87
บรรณานุกรม.....	88
ภาคผนวก.....	93
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC).....	94
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์.....	98
ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	111
ภาคผนวก ง รูปภาพประกอบผู้ให้สัมภาษณ์.....	114
ประวัติผู้วิจัย.....	121

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยหรือภาคอีสาน ตั้งอยู่บนที่ราบสูงซึ่งประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ลักษณะสังคมส่วนใหญ่เป็นชนบทมีสภาพความเป็นอยู่เรียบง่ายมีจิตใจโอบอ้อมอารี มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในจารีตประเพณี ฉะนั้นความเป็นมาของชาวอีสานจึงมีรูปแบบที่น่าศึกษา ไม่ว่าจะเป็น อาชีพ ค่านิยม ความเชื่อต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ชาวอีสานมีขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมคือการเคารพผีบรรพบุรุษ โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องผีนั้นชาวอีสานถือว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตเป็นอย่างมาก

อีสานเป็นแผ่นดินที่อุดมไปด้วยสมบัติทางภูมิปัญญาความเป็นอยู่ของชาวบ้านในรอบหนึ่งปีจึงมีพิธีกรรมทุกเดือน ซึ่งแสดงออกถึงความเชื่อและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมหรือระหว่างคนกับธรรมชาติและระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ดังกรณีงานบุญประเพณีของชาวอีสานจนไม่อาจประเมินค่าได้ เป็นการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา เมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่ภาคอีสานชาวอีสานจึงได้ผสมผสานความเชื่อเดิมเข้ากับหลักการและความเชื่อของพระพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืนและลงตัวที่เห็นได้อย่างชัดเจนในปัจจุบัน คือศิลปะและวัฒนธรรมต่าง ๆ พิธีกรรมทางศาสนาที่มีอยู่มากมายหลายประเพณี ถือว่ามรดกที่บ่งบอกได้ถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาวอีสาน เช่น ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานานเป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป¹

ในฮีตสิบสอง คองสิบสี่ มีบุญประเพณีหนึ่งที่ว่าบุญที่สำคัญต่อพุทธศาสนิกชนชาวอีสานอย่างยิ่งคือ บุญข้าวสาก ซึ่งเป็นประเพณีอีกอย่างหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนทางภาคอีสานถือว่าบุญประเพณีเดือนสิบลูกหลานชาวอีสานได้ทำบุญอุทิศ ให้กับเปรตญาติที่ล่วงลับไปแล้ว หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญข้าวสาก” พิธีกรรมเช่นนี้เรียกว่าแจกข้าวสากหลังจากนั้นเป็นเรื่องของชาวบ้าน ที่จะเก็บคืนมาในบางที่มีการแย่งกันเป็นที่สนุกสนาน ซึ่งตอนทางภาคใต้เรียกว่า “ชิงเปรต”² หรือ แย่งข้าวสาก โดยมีความเชื่อท้องถิ่นที่คนเฒ่าคนแก่ได้เล่าให้ฟังว่าผู้ใดแย่งข้าวสากจากคนเปรตมากิน เชื่อ

¹ขันเตียน นามเกต, “การศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน)” วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2556, หน้า 1-2.

²เกษร ผลจันทร์, “สารทเดือนสิบเมืองคอนฯ กุศโลบายที่แฝงมากับประเพณีตัวอย่างคติความเชื่อภาคใต้ว่าด้วยประเพณีบุญเดือนสิบที่ถ่ายทอดผ่านงานศิลปะ”, *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, ปีที่ 37 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560) : 237.

กันว่าจะเป็นคนที่ยืนหยัดสมบูรณ์ แข็งแรงปราศจากโรคหรือพยาธิต่าง ๆ ใบตองกล้วยที่ห่อข้าวสาก ห้อยไว้ตามไร่นาตากกล้า เพื่อข้าวกล้าในนาอุดมสมบูรณ์³

ประเพณีบุญข้าวสากของชาวภาคอีสานมีความสำคัญมากบ่งบอกถึงความกตัญญูตเวทิตา ต่อบรรพบุรุษปู่-ย่า ตา-ยาย เป็นการทำบุญอุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับและปัญหาที่กล่าวมานี้ทำให้ผู้วิจัย สนใจที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริย ศาสตร์ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัตร้อยเอ็ด เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์ในครั้งนี้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจของลูกหลานชาวอีสานให้กลับสนใจในเรื่อง บุญคุณของพ่อแม่และบรรพบุรุษของตนดังเช่นที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาบุญวิถีในพระพุทธศาสนาและหลักพุทธจริยศาสตร์

1.2.2 เพื่อศึกษาการทำบุญ (บุญวิถี) ข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัตร้อยเอ็ด

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัตร้อยเอ็ด

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (คุณภาพ+สัมภาษณ์)

1.3.1 ด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาประเพณีบุญข้าวสาก 3 ด้าน

- (1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของบุญข้าวสาก
- (2) เพื่อศึกษาหลักคุณธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวสาก
- (3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของหลักคุณธรรมในประเพณีบุญข้าวสาก

1.3.2 ด้านเอกสาร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยในและตำราที่เกี่ยวข้องดังนี้

1.3.2.1 ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย

1.3.2.2 ศึกษาจากเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการวิจัย

ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

³กรมศิลปากร, “ฮีตที่ 10 บุญข้าวสากหรือบุญข้าวสาก”, [25 ตุลาคม 2559], <<http://www.nectec.or.th/schoolnetlibrary/webcontestwoom/cooteam/dnesobo/heeto/heeto@o.hm>>.

1.3.3 ด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมในการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยได้ใช้พื้นที่ทำการศึกษาคือ หมู่ 1 บ้านหนองใหญ่, หมู่ 2 บ้านดอนทราย, หมู่ 3 บ้านกลาง, หมู่ 4 บ้านโนนสีดา, หมู่ 5 บ้านหนองม่วง, หมู่ 6 บ้านเหล่ากลาง, หมู่ 10 บ้านหนองใหญ่ ตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เกณฑ์ในการเลือกพื้นที่เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เพราะเป็นพื้นที่ที่ยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีแบบดั้งเดิมเอาไว้ และมีการรักษาสืบทอด จนถึงปัจจุบัน และยังมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่มาก เป็นต้น

1.3.4 ด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง

1.3.4.1 ขั้นตอนในการเลือกกลุ่มตัวอย่างและวิธีการหากกลุ่มตัวอย่าง

1) วิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการวิจัยให้เข้าใจอย่างแจ่มชัดว่าต้องการศึกษาอะไร ประชากรที่จะศึกษาคืออะไร กลุ่มตัวอย่างมีลักษณะเป็นเช่นไร จะทำการสัมภาษณ์อย่างไร และนำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปใช้ทำอะไร

2) ควรทราบประชากรเป้าหมายว่ามีลักษณะอย่างไร ต้องให้คำจำกัดความของประชากรว่าหมายถึงใคร มีลักษณะเช่นไร และมีขอบเขตเพียงใด เช่น ในการสำรวจความคิดเห็น

3) กำหนดกรอบตัวอย่างที่เป็นประชากรที่ศึกษาซึ่งจะใช้ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง กรอบตัวอย่างที่ดีจะต้องมีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน หรือเป็นกรอบที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเวลาและงบประมาณที่มีอยู่

4) ทราบประชากรกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกับการวิจัย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ถูกต้อง นำมาวางแผนในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ตัวแทนที่ดีของประชากรเป้าหมาย และสามารถ นำผลการวิจัยนั้นไปสรุปอ้างอิงแทนประชากรกลุ่มตัวอย่างได้ ในขั้นนี้ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ โดยวิธีการใดๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มประชากรที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ถือว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ ความเป็นมา ความสำคัญ และเป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนรักษาวัฒนธรรมประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ดนี้อยู่ในปัจจุบัน โดยกำหนดเลือกเอาผู้มีความเกี่ยวข้องและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวสาก ซึ่งจำแนกออกดังนี้

(1) พระสงฆ์	จำนวน 6 รูป
(2) นักวิชาการ	จำนวน 2 คน
(3) ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน 7 คน
(4) ผู้ทำพิธีกรรม	จำนวน 5 คน
(5) ผู้นำชุมชน	จำนวน 10 คน
(6) ชาวบ้านทั่วไป	จำนวน 10 คน
รวมประชากร	จำนวน 40 รูป/คน

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

1.4.1 เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากพระไตรปิฎก (ฉบับภาษาไทย) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ค้นคว้าข้อมูลจากวิทยานิพนธ์, งานวิจัย, หนังสือต่าง ๆ ศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ พิธีกรรมการทำบุญ (บุญวิธี) เดือนสิบ และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวสาก

1.4.3 ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของหลักพุทธธรรมในประเพณีบุญข้าวสากจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

1.4.4 กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาในการวิจัย นำเสนอร่างเครื่องวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิจัยและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบปรับปรุงแก้ไข

1.4.5 ลงพื้นที่สัมภาษณ์หาข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

1.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.5.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องของพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาในหนังสือ “พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ” ว่าในพระพุทธศาสนานี้สิ่งที่เหนือกว่าพิธีกรรมยังมีอีกหลายอย่างแต่เดี๋ยวนี้เรามองเห็นกันว่าชาวพุทธใส่ใจในเรื่องที่สำคัญๆเหล่านั้นน้อยไปหน่อย แล้วก็มัวไปเน้นในด้านพิธีกรรมกันมากไปอย่างไรก็ตามจะต้องเข้าใจว่าเรื่องพิธีกรรมนั้นไม่ใช่ไม่สำคัญในบางโอกาสเราน่าจะพูดกันถึงเรื่องพิธีกรรมให้ชัดเจนไปว่าเราควรจะทำปฏิบัติต่อมันอย่างไร อย่างน้อยก็จะได้เอาสิ่งที่เป็นอยู่ปรากฏอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อเป็นสื่อ นำเข้าสู่สิ่งที่สำคัญยิ่งขึ้นไป ถ้าไปมองว่าอย่ามาวุ่นวายในเรื่องพิธีกรรมนี้เลยไม่มีประโยชน์ไม่ใช่ตัวแท้ตัวจริงของพระพุทธศาสนาแล้วละเลย

ไม่เอาใจใส่ก็อาจจะทำให้พลาด ในเมื่อมันเป็นของมีอยู่ปรากฏอยู่ก็ต้องทำให้ถูกต้องถ้าเราเข้าใจความหมายถูกต้องและปฏิบัติให้ถูก ทำด้วยความรู้ความเข้าใจมันก็จะกลายเป็นสื่อนำเข้าสู่สิ่งที่ถูกต้องดีงามยิ่งขึ้นจนถึงสิ่งที่เป็นหลักการของพระพุทธศาสนาเลยทีเดียว เพราะฉะนั้นพิธีกรรมนี้ถ้าเข้าใจถูกต้องและปฏิบัติถูกต้องก็จะกลับสนำเข้าสู่พระพุทธศาสนาได้ดี⁴

บัวศรี ศรีสูง ปรากฏชาวบ้านดงเค็ง จังหวัดมหาสารคาม กล่าวไว้ในการบรรยายเรื่อง “ทิศทางหมู่บ้านอีสานและปกิณกะคดี” ว่าวัฒนธรรมของคนอีสานเป็นวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมั่นว่าดีที่สุดในบรรดาอีสานในแคว้นสุวรรณภูมิ เป็นวัฒนธรรมแต่โบราณมา วัฒนธรรมของอีสานสร้างคนให้เป็นคนสร้างให้คนละจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้คนทำคุณงามความดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีฮีตมีคองอยู่เรียกว่า “ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ฮีตยี่คองเกียงฮีตบ้านคองเมือง ฮีตพ่อคองแม่ ฮีตเหล่าคองเขย ฮีตสิบสองของอีสานว่าไว้ตามลักษณะสิบสองเดือน แต่ละเดือนมีงานประเพณีของมันอยู่ กฎเกณฑ์กติกาสังคมอีสานวางไว้แต่สังคมบรรพบุรุษมา⁵

บุญเกิด พิมพัวร์เมธากุล ได้อธิบายไว้ในหนังสือ “ฮีตคองคะลำวิถีชีวิตของคนล้านช้างและไทยอีสาน” ว่าฮีตสิบสอง คือประเพณีที่คนลาวอาณาจักรล้านช้างในอดีตและคนลาวที่อยู่ในประเทศไทยปัจจุบัน รวมทั้งคนไทยที่เรียกขานกันว่าเป็นคน “อีสาน” หรือ “ไทยอีสาน” นั้นจัดทำบุญประจำเดือนทุกๆ เดือนในรอบปี⁶

แปลก สนธิรักษ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พิธีกรรมและลัทธิประเพณี” มีแนวคิดที่ว่าพิธีสารทไทยเป็นพิธีที่ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว และทำให้เกิดสวัสดิ์มงคลแก่ตัวเอง เมื่อตอนมีอายุล่วงมาถึงปี ตลอดจนทำขึ้นเพื่อประสานสามัคคีในหมู่เพื่อนบ้าน เพื่อความเจริญงอกงามทั้งแก่ตัว และหมู่คณะตลอดถึงประเทศชาติอีกด้วย⁷

สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร กล่าวไว้ในหนังสือ “บันทึกประเพณีภาคใต้” ว่าที่มาของประเพณีทำบุญข้าวสาก เป็นประเพณีที่วิวัฒนาการมาจากประเพณีเปตพลีของศาสนาพราหมณ์ เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายประเพณีนี้ปฏิบัติต่อเนื่องกันมา หากลูกหลานและญาติมิตรไม่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษที่ตายไปเป็นเปรตจะได้รับความอดอยากมากตั้งนั้นการ

⁴พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตต), *พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด , 2551), หน้า 1-2.

⁵บัวศรี ศรีสูง, *ทิศทางหมู่บ้านอีสาน ในฮีตคองและปกิณกะคดี*, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, 2535), หน้า 107-109.

⁶บุญเกิด พิมพัวร์เมธากุล, *ฮีตคองคะลำวิถีชีวิตของคนล้านช้างและไทยอีสาน*, (ขอนแก่น : เพ็ญพรินต์ติ้ง, 2539), หน้า 3.

⁷แปลก สนธิรักษ์, *พิธีกรรมและลัทธิประเพณี*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2504), หน้า 83.

ทำบุญทั้งปวง ที่ทำเพื่ออุทิศผลไปให้แก่ผู้ล่วงไปแล้วซึ่งเรียกว่าทำบุญทักษิณานุประทานหรือเปตพลี นั้นล้วนเป็นความเชื่อที่มีเค้ามาจากเรื่องปรตของศาสนาพราหมณ์ทั้งสิ้น⁸

ธวัช ปุณโณทก กล่าวไว้ในหนังสือ “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ” ว่าประชากรอีสานที่ใช้ภาษาเขมร มีจารีตประเพณีของกลุ่มชนเด่นชัด ในเรื่องของการแต่งกายเครื่องดนตรี การรับประทานข้าวเจ้า ซึ่งต่างไปจากกลุ่มวัฒนธรรมไทยลาว หมู่บ้านชาวไทยเขมรมีการนับถือศาสนาพุทธถือเป็นสถาบันสำคัญของหมู่บ้าน มีความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ มีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษในวันสารทเดือน 10 เรียกว่า “แซนโฎนตา”⁹

บรรพต เปรมชู กล่าวไว้ในหนังสือ “พิธีโฎนตาสมบัติอีสานใต้” ว่าพิธีกรรมสารทเดือนสิบของชาวอีสานใต้จะมีขึ้นเมื่อถึงเทศกาลเดือนสิบ ระหว่างแรม 14 ค่ำและแรม 15 ค่ำ ชาวอีสานใต้ (สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ) จะมีประเพณีรำลึกบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว คำว่า “โฎนตา” เป็นภาษาเขมร มาจากคำว่า จิโฎนซึ่งแปลว่า โคตร หรือเหง้า หรือวงศ์สกุล คำว่า ตา ในที่นี้หมายถึง โคตรวงศ์วงศ์ญาติทั้งหมดที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือ ล่วงลับไปแล้ว ฉะนั้นเมื่อเอาคำสองคำมารวมกันเป็นโฎนตา จึงหมายถึงพิธีรำลึกถึงบรรพบุรุษอย่างหนึ่งที่วงศ์ญาติทั้งหลายที่ยังมีชีวิตอยู่ ทำการบูชาบวงสรวงถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วทั้งโคตรทั้งเหง้า¹⁰

จารุวรรณ ธรรมวัตร กล่าวไว้ในหนังสือ “คติชาวบ้านอีสาน” ว่าขนบธรรมเนียมประเพณีหลายอย่างของชาวอีสานว่าปัจจัยสำคัญที่ช่วยรักษาสภาพสังคมและสถานภาพของสังคมนี้ให้คงอยู่และเป็นเครื่องเสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชาวอีสานเมื่อมีโอกาสประกอบกิจตามประเพณีในแต่ละเดือนร่วมกันประเพณีนั้นเรียกว่าฮิตสิบสอง หรือจารีตประเพณี 12 ประการอันเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบกันมาแต่บรรพบุรุษ¹¹

दनัย ไชโยธา กล่าวไว้ในหนังสือ “สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย” ว่าจารีตประเพณีเป็นประเพณีที่มีศีลธรรมเข้ามารวมด้วย จึงเป็นกฎที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคมและมีลักษณะบังคับให้สมาชิกของสังคมนั้นต้องปฏิบัติ และอาจจะมีความรู้สึกรุนแรงหากใครฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่ได้ปฏิบัติกันมาโดยถือเป็นการผิดเป็นความชั่วและถูกประณาม เช่นวิธีการสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งถ้าฝ่ายชายไปมีอนุภรรยาถือว่ามีผิดศีลธรรมหรือพ่อแม่ที่แก่เฒ่าถ้าบุตรหลานไม่เลี้ยงดูถือว่าผิดจารีตประเพณีหรือทำผิดต่อกฎเกณฑ์จารีตประเพณีหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ได้วางไว้ในแต่ละสังคมนั้นย่อมมีความแตกต่างกันและกันเพราะมันขึ้นอยู่กับว่ามีค่านิยมของแต่ละสังคมที่

⁸สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร, *บันทึกประเพณีภาคใต้*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2540), หน้า 42.

⁹ธวัช ปุณโณทก, *ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2528), หน้า 352-392.

¹⁰บรรพต เปรมชู, *พิธีโฎนตา สมบัติอีสานใต้*, (บุรีรัมย์ : วิทยาลัยครูบุรีรัมย์, 2522), หน้า 131-133.

¹¹จารุวรรณ ธรรมวัตร, *คติชาวบ้านอีสาน*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวัฒนา, 2539), หน้า 5.

ยึดถือปฏิบัติกันมา หากว่าบุคคลใดเอาจารีตประเพณีของตนไปเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นที่อยู่คนละสังคมกันก็ถือว่าเป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคมมีลักษณะแตกต่างกันออกไป¹²

ขนิษฐา จิตชินะกุล กล่าวไว้ในหนังสือ “คติชนวิทยา” ว่าฮิตสิบสองคำว่า ฮิต หมายถึงจารีตนั่นเองหากมีผู้ใดฝ่าฝืนที่เรียกว่า ผิดฮิตหรือผิดจารีต จะได้รับการตำหนิจากคนในสังคมนอกจากนี้ฮิตสิบสองยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำบุญ ซึ่งมีมูลเหตุมาจากความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ผสมผสานกับพราหมณ์ ลัทธิวิญญานหรือผี และความเชื่อเกี่ยวกับการเพาะปลูกเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้องในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ฮิตสิบสองที่ยังคงยึดถือปฏิบัติกันในภาคอีสาน ได้แก่ บุญเข้ากรรม บุญแหวด บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา บุญข้าวสาก บุญออกพรรษาและบุญทอดกฐิน ส่วนที่ยังหลงเหลือใน บางท้องถิ่นได้แก่ บุญข้าวจี่ บุญบั้งไฟ บุญซำชะ และบุญข้าวประดับดิน เป็นต้น¹³

จากการศึกษาเอกสารทำให้เห็นว่า ชาวอีสานมีความเชื่อในเรื่องการทำบุญเดือนเก้าให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษหรือญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วว่าจะได้รับบุญกุศลในการทำบุญข้าวสาก ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงสายสัมพันธ์ความกตัญญูกตเวที สอดคล้องกับหลักจริยธรรมด้านหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทำให้เกิดการทำบุญอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นความเชื่อที่ควรอนุรักษ์ไว้ในสังคมไทย

1.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส (คำเชื้อ) กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บุพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์โบลานล้านนากรณีศึกษาคัมภีร์เปตพลีฉบับวัดหลวงราชสังฆสถาน” ว่าหลักการทำบุญบุพพเปตพลีของชาวล้านนาที่ปรากฏในคัมภีร์เปตพลีฉบับวัดหลวงราชสังฆสถานยังพบว่า ได้ส่งผลต่อสังคมในล้านนาหลายด้าน คือ (1) ในด้านสังคมคัมภีร์ดังกล่าวทำหน้าที่เป็นเครื่องมือควบคุมทางสังคมโดยการยกเรื่องอบายภูมิมาแนะนำเสนอให้คนในสังคมได้รับรู้เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้สังคมความเจริญมั่นคงสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับสถาบันครอบครัวและสังคมให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกันก่อให้เกิดสันติสุขกับสังคมโดยรวม ช่วยแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคมได้ (2) ในส่วนของประเพณีนั้นส่งผลให้ชาวล้านนาถือเป็นประเพณีปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องแต่ครั้งโบราณ นอกจากจะเป็นการทำบุญอุทิศให้เหล่าญาติแล้วยังได้ถวายศาสนูปถัมภ์แก่พระภิกษุสามเณรผู้เป็นศาสนทายาท ภาคเหนือ เรียกว่า “ตานก๋วยสลาก” ภาคใต้เรียกว่า “ชิงเปรต” และภาคอีสานมีบุญข้าวสาก ที่ต่างก็ถือคติและช่วงเวลาเดียวกันในการทำบุญแล้วอุทิศส่วนบุญไปให้ญาติของตน¹⁴

¹²คณัย ไชยโยธา, *สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ 2546), หน้า 120.

¹³ขนิษฐา จิตชินะกุล, *คติชนวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2545), หน้า 183-186.

¹⁴พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส (คำเชื้อ), “การศึกษาวิเคราะห์บุพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์โบลานล้านนากรณีศึกษาคัมภีร์เปตพลีฉบับวัดหลวงราชสังฆสถาน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554, หน้า 12.

พระมหาประหยัด ปญญาวโร (สุนนท์) กล่าวไว้ในวิจัยเรื่อง “จริยธรรมที่ปรากฏในล้ากลอน” ว่าหลักจริยธรรมที่ปรากฏในล้ากลอนสรุปได้ว่า จริยธรรมที่ปรากฏในล้ากลอนมีอยู่ 2 ลักษณะ คือจริยธรรมด้านจารีตและจริยธรรมด้านหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาหลักจริยธรรมด้านหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะเป็นคำสอนในเรื่องบุญ-บาป การเวียนว่ายตายเกิด นรก สวรรค์ ทาน ศิลปภาวนา พระศรีอริยเมตไตรย อบายมุข ความกตัญญูและกฏไตรลักษณ์ที่เป็นเรื่องอนิจจตา จริยธรรมด้านจารีต จะเน้นจริยธรรมของบุคคลในกลุ่มครอบครัวและเครือญาติ หลักธรรมเป็นเรื่องบุญกรรมวิธี การสอนจริยธรรมที่ปรากฏในล้ากลอนพบว่าล้ากลอนมีวิธีสอนจริยธรรม 6 วิธีคือสอนอย่างตรงไปตรงมาสอนโดยยกนิทานหรืออุทาหรณ์ประกอบ สอนโดยการใช้โวหารเปรียบเทียบ สอนโดยอ้างสิ่งที่ชาวบ้านเชื่อศรัทธา สอนโดยวิธีกล่าวประชดประชัน และสอนโดยใช้แผนภูมิจิต¹⁵

พระมหาสุพจน์ คำน้อย กล่าวไว้ในวิจัยเรื่อง “ศึกษาเกี่ยวกับคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ว่าในช่วงระยะเริ่มแรกของพระพุทธศาสนา (Early Buddhism) เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ จะพบว่าการอุทิศส่วนบุญตามหลักของพระพุทธศาสนาเถรวาทมีจุดเริ่มจากการกระทำบุญใหญ่ครั้งแรกของชาวพุทธโดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้ริเริ่มคาดว่าในสมัยนั้นการอุทิศส่วนบุญน่าจะยังไม่เป็นที่นิยมของชาวพุทธหากไม่ปรากฏเหตุการณ์ของเปรตที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารในอดีตชาติมาแสดงตัวให้พระองค์เห็นในสภาพที่น่ากลัวพระพุทธเจ้าจึงทรงถือเอาเหตุการณ์นี้มาเป็นตัวอย่างในการแสดงหลักของการอุทิศส่วนบุญแก่พระเจ้าพิมพิสารเป็นพระองค์แรก¹⁶

พระมหาอรุณ อรุณธมโม (สุระโกศล) กล่าวไว้ในวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของอรรถกถาธรรมบทต่อพิธีกรรมและประเพณีของชาวอีสาน” ว่าประเพณีฮีตสิบสอง บางประเพณีมาจากความเชื่อดั้งเดิมในนิทานชั้นอรรถกถาของธรรมบทที่จะเห็นจากประเพณี “บุญคุณลาน” ซึ่งชาวอีสานนิยมทำนาข้าวเป็นอาชีพหลักมีข้าวเป็นอาหารประจำวัน หากได้ข้าวมากก็จะแบ่งขายพอได้ค่าใช้จ่ายในครอบครัวคนเหล่านี้มีความกตัญญูรู้คุณสิ่งที่ให้ประโยชน์แก่ตน ข้าวเป็นพืชที่มีคุณค่าต่อคนเราจึงมีความเชื่อว่าข้าวมีวิญญาณหรือขวัญประจำอยู่ตามความเชื่อดั้งเดิมคือการยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติความเชื่อว่ามีชีวิตในทุกสิ่งดังนั้น เมื่อทำการเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วก่อนจะขนข้าวขึ้นฉางข้าว ชาวอีสานจะทำบุญ

¹⁵พระมหาประหยัด ปญญาวโร (สุนนท์), “จริยธรรมที่ปรากฏในล้ากลอน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2542, หน้า 20.

¹⁶พระมหาสุพจน์ คำน้อย, “ศึกษาเกี่ยวกับคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2553, หน้า 38.

เพื่อความเป็นสิริมงคลเพิ่มความมั่งมีศรีสุขแก่ครอบครัวและเพื่ออัญเชิญขวัญข้าวให้มาอยู่ประจำจะได้กินข้าวไม่เปลืองทำนาก็ได้ผลดีในฤดูกาลต่อไป¹⁷

พระมหามนตรี วลลโภ (ป้อมสุข) กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของวัดมงคลที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน” ว่าความเชื่อเรื่องผีसानางไม้และอำนาจเหนือธรรมชาติจึงเป็นความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิมของไทยแม้แต่ในชนชาติ เช่นชนชาติในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คิดความเชื่อเหล่านี้จะเห็นได้ว่าคติชนวิทยาต่างๆยังมีปฏิบัติกันอยู่ เช่นการขอความช่วยเหลือจากเทพอารักษ์ขอหวยจากเจ้าแม่พุ่มพวง ดวงจันทร์ที่วัดทับกระดาน ความเชื่อเรื่องแม่ธรณีแม่พระคงคาฯซึ่งเป็นสิ่งที้อาจจะช่วยเหลือคนที่เลื่อมใส และได้มีการจัดพิธีกรรมขอความช่วยเหลือและหรือเพื่อแสดงความขอบคุณการระโดยได้นำเอาสิ่งของดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาสักการะ¹⁸

พระมหาสมชัย สิริวฑฒโน (ศรีนอก) กล่าวถึงจริยธรรมไว้ในวิจัยเรื่อง “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งไทย” สรุปความว่า คติคำสอนและจริยธรรมต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งเหล่านี้ ได้รับอิทธิพลทางคำสอนจากพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ แม้ว่าจะมีบางอย่างที่ยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อดั้งเดิม แต่ก็เป็นการประยุกต์ประสมประสานให้สอดคล้องกับคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นเอง และคำสอนจากเพลงลูกทุ่งเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อชีวิตของชาวบ้านธรรมดาทั่วไปมากทั้งในด้านการยอมรับผลของบุญและบาป ทั้งในด้านการเชื่อมั่นในการกระทำ ทั้งในน่านการเชื่อถือเรื่องบุญนำกรรมแต่ง เชื่อว่าทำดีย่อมได้รับผลดี เป็นความสุขความเจริญ ส่วนการทำชั่วหรือบาปย่อมได้รับผลชั่วเป็นความทุกข์ความเดือดร้อน¹⁹

พีระศักดิ์ วรรณิตร กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “โครงสร้างอำนาจชุมชนชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษา ตำบลพรหมเทพ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดสุรินทร์,” ว่าชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่พูดภาษาเขมรมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ที่คล้ายคลึงกับชาวไทยเขมรในประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ภาษาที่ใช้เป็นภาษาในตระกูลมอญและเขมร ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผสมกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีประกอบด้วย การเกิดนั้นจะต้องมีการอยู่ไฟแบบชาวบ้าน การแต่งงาน การบวช การโกนจุก ต้องมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษด้วยงานศพ นิยมนำไปฝังไว้ระยะหนึ่งก่อน ปีถัดมาจึงนำขึ้นมาเผา โดยสรุป

¹⁷พระมหาอรุณ อรุณธมโม (สุภะโกศล), “อิทธิพลของอรรถกถาธรรมบทต่อพิธีกรรมและประเพณีของชาวอีสาน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2538, หน้า 40 - 42.

¹⁸พระมหามนตรี วลลโภ (ป้อมสุข), “อิทธิพลของวัดมงคลที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2542, หน้า 46.

¹⁹พระมหาสมชัย สิริวฑฒโน (ศรีนอก), “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2537, หน้า 4.

แล้วชาวบ้านจะนับถือผีอยู่ 3 ประเภท คือ ผีเฝ้าบ้าน ผีประจำหมู่บ้าน และผีบรรพบุรุษ เมื่อชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็ตามจะต้องบอกกล่าวให้ผีเหล่านี้ได้รับรู้ เวลาเจ็บป่วยเชื้อ เชื้อหมอมผีมาเสียงทนาย ตรวจดูว่า เพราะเช่นไม่ตีผีไม่ถูกอย่างไร บนบานต่อเครื่องเช่นนี้ ให้หมอมผีกล่าวบูชาต่อแท่นเจ้าปู่ หรือที่เข้าใจกันว่าผีเจ้าปู่ผู้นั้นอยู่ ณ ที่นั้นทำให้เจ็บป่วย แล้วบนบานว่า พวกข้าได้มารบกวนท่าน ขอท่านจงดลบันดาลให้พวกข้าหายจากการเจ็บป่วยนี้เถิด โดยเอาเครื่องมาสักการะบูชา²⁰

ฉัตรชัย วิชัยผินและคณะ ได้ศึกษาเรื่อง “พิธีกรรมแซนโฎนตาที่บ้านบัวถนมนตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่าด้านคติความเชื่อชาวไทยเขมรที่บ้านบัวถนมนมีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษว่ามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเขมรมากไม่ว่าจะเป็นการจัดงานต่าง ๆ หรือมีการเดินทางไกลก็จะมีการบอกกล่าวต่อผีบรรพบุรุษให้คุ้มครองเดินทางด้วยความปลอดภัยนอกจากนี้ยังใช้คติความเชื่อเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาและการขัดเกลาทางสังคม ให้ยึดมั่นในสิ่งที่ตั้งมด้วยค่านิยมทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณ เื่อแม่ คารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ และก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น ของญาติพี่น้อง ทั้งที่เป็นพี่น้องร่วมสายโลหิตและโดยการแต่งงานส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของสังคมทำให้เห็นบทบาทและหน้าที่ของพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษว่าเป็นพิธีกรรมที่ทำขึ้นเพื่อจุดหมายที่สนองความต้องการความจำเป็นเบื้องต้นของคนในสังคม²¹

นนทิตา ปัจจัยโคถา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของนักศึกษาสถาบันราชภัฏมหาสารคามที่มีต่อประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่” พบว่าประเพณีฮีตสิบสองคองนั้นยังคงมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานในบางพื้นที่ที่อยู่แม้จะมีความเจริญในด้านเทคโนโลยีแล้วก็ตามโดยผลศึกษาวิจัยพบว่า นักศึกษาเพศชายอายุระหว่าง 17-19 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในคณะวิทยาการจัดการส่วนใหญ่คิดว่าประเพณีฮีตสิบสองคองนั้นมีประโยชน์ในด้านวัฒนธรรมมากที่สุด ส่วนด้านประเพณีนักศึกษารู้จักจากการสืบทอดของหมู่บ้านและอยากเข้าร่วมประเพณีของชุมชนและนักศึกษาส่วนใหญ่คิดว่าจำเป็นต้องให้การอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีนี้ให้สืบทอดต่อไป²²

ยโสธรรา ศิริภาประภากร ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การศึกษาคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารท โฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์” ได้กล่าวว่าประเพณีสารท “โฎนตา” ของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจวบจนมาถึงปัจจุบันนี้

²⁰พระศักดิ์ วรฉัตร, “โครงสร้างอำนาจชุมชนชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษา ตำบลพรหมเทพ อำเภอกำตาม จังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, มหาสารคาม), 2530, หน้า 37.

²¹ฉัตรชัย วิชัยผินและคณะ, “พิธีกรรมแซนโฎนตา บ้านบัวถนมน ตำบลสูงเนิน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์”, การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยนเรศวร), 2547, หน้า 96.

²²นนทิตา ปัจจัยโคถา, “ทัศนคติของนักศึกษาสถาบันราชภัฏมหาสารคามที่มีต่อประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่”, รายงานการวิจัย (สถาบันราชภัฏมหาสารคาม), 2543, หน้า 36.

โดยมีจุดเริ่มจากการทำบุญใหญ่ครั้งแรกของชาวพุทธโดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้ริเริ่มโดยถือเอาเหตุการณ์นี้มาเป็นตัวอย่างในการแสดงหลักของการอุทิศส่วนบุญเพราะว่าพิธีกรรมหาพระพุทธรูปนั้นเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งคุณค่าของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในประเพณีบุญข้าวสากสามารถปลูกฝังบ่มเพาะและยังมีคุณค่าสำหรับเป็นแนวทางในการความประพฤติปฏิบัติให้รอบความดีงามได้และเป็นแนวทางการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในสภาพสังคมปัจจุบันได้.

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 ทำให้ทราบบุญวิธีในพระพุทธรูปศาสนาและหลักพุทธจริยศาสตร์
- 1.6.2 ทำให้ได้รู้วิธีการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด
- 1.6.3 ทำให้ได้ข้อมูลใหม่จากการวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บุญข้าวสาก หมายถึง การทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่น การบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียน เครื่องสังเวย อาหาร เสื้อผ้าอาภรณ์เครื่องนุ่งห่ม ข้าว น้ำ กระจยาสารท เพื่อถวายแด่พระสงฆ์สามเณร แสดงความกตัญญูตเวทิตา การเคารพบรรพบุรุษสามัคคีของชุมชนชาวอีสาน ด้านวิถีชีวิตชุมชนด้านศาสนาและวัฒนธรรมและด้านสังคม

ชาวตำบลหนองใหญ่ หมายถึง ประชากรที่อาศัยในพื้นที่ตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

พุทธจริยศาสตร์ หมายถึง หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น บัญญัติไว้เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักธรรม คือ ศีล 5 ธรรม 5 ทิศ 6 เป็นต้น

บทที่ 2

บุญวิธีในพระพุทธศาสนาและหลักพุทธจริยศาสตร์

บทที่ 2 นี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาเกี่ยวกับบุญวิธีในพระพุทธศาสนาและหลักพุทธจริยศาสตร์ ความรู้เบื้องต้นของพุทธจริยศาสตร์ บุญวิธีในพระพุทธศาสนาและหลักพุทธจริยศาสตร์ ประวัติความเป็นมาของบุญข้าวสาก การทำบุญข้าวสากในบริบทสังคมไทยอีสาน เป็นต้น

บุญวิธี หมายถึง การทำบุญต่างๆ ไปหรือในวันสำคัญต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชน เช่น พิธีทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ¹ คือ การทำบุญการเพื่อระลึกถึงวันคล้ายที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลกตำนานเล่าว่าในพรรษาที่ 7 แห่งการบำเพ็ญพุทธกิจพระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับจำพรรษาในชั้นดาวดึงส์เทวโลก ทรงแสดงพระอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดาพร้อมทั้งหมู่เทพ ณ ที่นั้นเมื่อถึงเวลาออกพรรษาในวันมหาปวารณา (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11) ได้เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์กลับคืนสู่โลกมนุษย์ ณ ประตูเมืองสังกัสสะ โดยมีเทวดาและมหาพรหมทั้งหลายแวดล้อม ลงมาส่งเสด็จ ผู้ชนจำนวนมากมายังได้ไปคอยรับเสด็จ กระทำมหาบูชาเป็นการเอิกเกริกมโหฬารและพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรม มีผู้บรรลุคุณวิเศษจำนวนมากพุทธบริษัทมากมายจึงพร้อมใจกันตักบาตรแต่พุทธองค์ พร้อมด้วยพระสงฆ์ด้วยภัตตาหารซึ่งส่วนใหญ่เป็นเสบียงกรัง (อาหารแห้ง) เป็นต้น

2.1 ความรู้เบื้องต้นของพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) คือ เกณฑ์การตัดสินความดีความชั่ว หรือเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วย เจตนาเป็นตัวบ่งชี้ถึงการกระทำทุกอย่างดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จ ด้วยใจ ถ้าคนมีใจดีก็จะพูดดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตาม ตัวเขาไป”² เช่น การคิดพูดทำจะดีหรือชั่วอยู่ที่ตัวเจตนาถ้าเจตนาดีถือว่าเป็นดี ถ้าเจตนาร้ายถือว่าเป็นชั่ว ดังพระบาลีบทหนึ่งว่า “เจตนาหํ ภิกขเว กम्मํ วทามิ ภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตขอเตือนว่า เจตนาเป็นตัวชี้กรรมคือ การกระทำ”³ คือเจตนาเป็นสำคัญในความดี วิธีการศึกษา พุทธจริยศาสตร์ที่ดีจึงต้องรู้ที่มาที่ไปว่าศึกษาอย่างไร จากไหนบ้าง ตามแนวพุทธปรัชญาหรือพุทธจริยาที่ได้กล่าวไว้ว่าจริยศาสตร์หรือจริยธรรมมาจากคำว่า พรหมจรรย์ คือความบริสุทธิ์

¹พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์การศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก, มูลนิธิ, 2547), หน้า 168.

²ช. ธ. อ. 1/20-21, ช. ขา. 27/386/537.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 554.

สะอาด ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง มรรค 8 คือ วิธีการศึกษาหรือ การปฏิบัติที่เป็นสายกลาง คือ ไม่มากหรือน้อยจนเกินไปให้มีความพอดี ที่เรียกว่าปฏิบัติตามทางสายกลาง หรือรวมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าไตรสิกขา คือ วิธีการศึกษา 3 ประการ ได้แก่ การศึกษาเรื่องศีล สมาธิ และปัญญา เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาไม่ได้ ครอบคลุมถึงพฤติกรรมที่แสดงทุกประการ แต่มุ่งเอาความประพฤติหรือการกระทำที่เรียกว่า “กรรม” ซึ่ง ประกอบด้วยเจตนาดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนาตัวเองว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึง กระทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจ”⁴

2.1.1 พุทธจริยศาสตร์คืออะไร

พุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยเรื่องความดีพุทธจริยศาสตร์นั้นกว้างเกินกว่าที่จะจินตนาการแต่โดยความเป็นจริงแล้วพุทธจริยศาสตร์มีลักษณะเฉพาะของตน ซึ่งโดยหลักพื้นฐานโดยทั่วไปแล้ว มุ่งเน้นในเรื่องของความประพฤติของมนุษย์มากกว่าสิ่งอื่น ดังนั้น พุทธจริยศาสตร์เพื่อความเข้าใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดังนี้พุทธองค์มุ่งเน้นที่การกระทำทางกาย และทางวาจา ถึงแม้ว่านิพพานจะเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิตในพุทธจริยศาสตร์ก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึงกฎเกณฑ์และหลักการในชั้นจริยศาสตร์นี้ก็ เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณากันในเฉพาะขอบเขตของศีลเป็นประการแรก เพราะจริยศาสตร์เป็นเรื่องที่ว่าด้วยการประพฤติปฏิบัติที่มีค่าในระดับโลกียธรรม ไม่ใช่ชั้นปรมาตม เป็นเรื่องที่ปุถุชนและพระอริยบุคคลบางระดับจะต้องถือเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานแห่งคุณธรรมอื่น ๆ สูง ๆ ทางจิตใจต่อไปพุทธจริยศาสตร์จึงมีลักษณะอันเป็นอุดมการณ์สำคัญ 3 ประการ คือ

1) อุดมการณ์ที่เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมมนุษย์โดยตรง กล่าวคือ พุทธจริยศาสตร์ได้วางหลักการปฏิบัติตนของบุคคลในสังคมที่พึ่งมีต่อกัน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเน้นการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งเป็นการสอนให้คนยอมรับความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นเช่นเดียวกับตน และปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเห็นอกเห็นใจ รอมชอมซึ่งกันและกัน เช่น หลักเบญจศีล เบญจธรรม กฎแห่งกรรมฆราวาสธรรม กุศลมูล อกุศลมูล อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 กฎของปฏิจจสมุปปาท⁵

2) อุดมการณ์ที่จะทำให้เกิดความเป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบหรือมนุษย์ในอุดมคติซึ่งเป็นการกล่าวถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ภายใต้หลักจริยศาสตร์-จริยธรรม คือ การไม่ทำความชั่ว การจากความดั่งกล่าว จะเห็นได้ว่า การที่บุคคลกระทำสิ่งใดโดยไร้ซึ่งเจตนา จะไม่มีความผิดและจากตัวอย่างนี้เอง จะเห็นได้ว่า คัมภีร์อรรถกถาธรรมบทได้เสนอการเว้นจากการทำฆ่าสัตว์ไว้ได้อย่างชัดเจน

3) เว้นจากอกุศลนาทาน การเว้นจากขโมยของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้และรวมถึง การฉกรรจ์โขก ปล้น ตู๋ ฉ้อ หลอก ลวง ปลอม ตระบัด เบียดบัง ลักลอบ ดังนั้น บุคคลจึงไม่ควรโลภ ไม่ควรขโมย ไม่ควรล่วงละเมิดในทรัพย์สินของผู้อื่นและไม่ควรสะสมทรัพย์สินไว้เกินจำเป็น มีตัวอย่างปรากฏในคัมภีร์

⁴แม่ชีดวงพร คำหอมกุล, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในอัมมปัทฏฐกถา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554, หน้า 1-2.

⁵เดือน คำดี, พุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, 2534), หน้า 143.

อรรถกถาธรรมบท ดังนี้ประกอบคุณความดีและการทำให้บริสุทธิ์ตามแนวของพุทธจริยศาสตร์การกระทำที่ประกอบด้วยคุณสมบัติทางจริยศาสตร์เหล่านี้เท่านั้น คือ ตัวกำหนดคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง⁶

กล่าวได้ว่า คำสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้า ประมวลเป็นหลักทางจริยศาสตร์ได้ 3 ประการ คือ เว้นจากการทำความชั่ว ทำความดีให้ถึงพร้อมและการทำจิตของตนให้ผ่องใส ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ล้วนเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองให้ก้าวไปสู่เป้าหมายสูงสุดของพุทธจริยศาสตร์คือ การดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในชีวิต ดังนั้นพุทธจริยศาสตร์จึงเกี่ยวกับการอธิบายเรื่องความดีสูงสุดและแนวทางการปฏิบัติเกณฑ์การตัดสินทางความประพฤติของมนุษย์และเป้าหมายที่มนุษย์ควรบรรลุถึงพระพุทธศาสดาดำรงมานานปีดังนั้น หลักพุทธจริยศาสตร์ซึ่งแต่เดิมนั้น แบบดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติของเหล่าสาวกทั้งหลายที่ยุคนั้นทำความเข้าใจได้ง่ายและชัดเจนกลับเป็นเรื่องค่อนข้างจะสับสนและทำความเข้าใจได้ยากสำหรับสาวกหรือบุคคลในยุคปัจจุบัน ดังนั้นในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกล่าวถึงลักษณะของพุทธจริยศาสตร์เพื่อให้เข้าใจเนื้อหาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องของลักษณะของพุทธจริยศาสตร์ซึ่งผู้รู้ได้จำแนกไว้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) พุทธจริยศาสตร์ในแบบเดิมซึ่งหมายถึงคำสอนที่มาจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักอริยสัจ 4 หลักของความเป็นจริงตามธรรมชาติที่เรียกว่า ไตรลักษณ์ หลักกรรมและหลักศรัทธา หรือหลักปฏิจาสมุปบาท-อิตทัปปัจจยตา ในหลักการทางพระพุทธศาสนามีเป็นจำนวนมากที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตและสถานภาพของผู้ปฏิบัติ เมื่อสรุปรวมอาจนียามตามโอวาทปาฏิโมกข์ที่ถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาที่ว่า “สพพ ปาปสฺส อกรรม-ไม่ทำความชั่วทั้งปวง กุสลสุอุปสมปทา-ทำแต่ความดี สจิตตปริโยทปน-ทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์”⁷

2) พุทธจริยศาสตร์ร่วมสมัยเป็นชุดอธิบายความหมายของพุทธจริยศาสตร์ โดยหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ในประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ หรือเกณฑ์เพื่อการพิจารณาและตัดสินใจในกรณีที่ต้องมีทางเลือก 2 ทาง เพื่อเป็นการยุติข้อขัดแย้งหรือปัญหาที่เกิดขึ้น 38 ยังมีนักวิชาการไทย ได้ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของพุทธจริยศาสตร์ว่าพุทธจริยศาสตร์มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว ไม่มีการบังคับให้เชื่อหรือให้นับถือ แต่จะกล่าวถึงเหตุและผล ความจริงที่สมบูรณ์ความรอบรู้รอบคอบ ความเข้าใจ ความรู้แจ้งชัดเจน ความตื่นตัว แจ่มใสเบิกบาน สามารถจัดตามลักษณะหลักคำสอนแบบที่สำคัญ ซึ่งมีลักษณะเป็นทั้ง ศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม อุดมคติสูงสุดและทฤษฎีหลักที่

⁶ที่.ม. 10/90/50.

⁷ที่. ม. 10/54/57; ชุ.ธ. 25/24/39.

สำคัญ กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนามีลักษณะที่สมบูรณ์ที่สุดหรือสมบูรณ์นิยม ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้คือ⁸

- 1) ลักษณะทางศีลธรรม ศีลธรรม (ศีล+ธรรม) สภาวะปกติมีความเป็นระเบียบวินัย เรียบร้อย ดีงาม ชอบธรรม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การอยู่ร่วมกับสังคมได้ด้วยข้อปฏิบัติขั้นสูง
- 2) ลักษณะทางคุณธรรม คุณธรรม (คุณ + ธรรม) คือความดีงาม มีประโยชน์สภาวะธรรมชาติที่มีอยู่ภายในจิตใจ เป็นคุณประโยชน์ความดีงามที่ให้ผลในทางสร้างสรรค์แก่ตนเองและผู้อื่น
- 3) ลักษณะทางจริยธรรม จริยธรรม (จริย + ธรรม) การประพฤติปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ สภาวะที่เป็นธรรมชาติทางประพฤติปฏิบัติที่ดีงามเกิดจากคุณธรรม
- 4) ลักษณะทางอุดมคติสูงสุด อุดมคติในทางจริยศาสตร์นั้น หมายถึง ความดีสูงสุดหรือวัตถุประสงค์ขั้นสุดท้ายในการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ก็คือนิพพาน (ความพ้นทุกข์)⁹

2.1.2 ความหมายของพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักการแห่งความประพฤติและวิธีการปฏิบัติของผู้รู้ผู้ตื่น ผู้เบิกบานและผู้หมดจดจากกิเลส กล่าวคือ เป็นจริยศาสตร์และจริยธรรมที่สอนให้ชาวพุทธดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาทนักวิชาการและนักปรัชญาหลายท่านได้ให้ความหมายของพุทธจริยศาสตร์ว่าถ้าพิจารณาความหมายตามตัวอักษร สามารถแยกพิจารณาออกตามตัวอักษรได้ดังนี้คือ พุทธ + จริยะ + ศาสตร์หมายถึงระบบวิชาความรู้ที่ว่าด้วยความประพฤติปฏิบัติตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาแห่งความรู้หรือ ศาสนาแห่งผู้มีความรู้ซึ่งก็ได้แก่พระพุทธเจ้า เป็นผู้รู้ผู้ตื่น และเป็นผู้เบิกบานนอกจากนั้น ยังทรงมีเมตตาต่อสรรพสัตว์ด้วยการสั่งสอนหลักธรรม ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และยังเป็นกุศโลบายที่สำคัญ อันเป็นตัวแปรนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองแก่ชีวิต พุทธจริยศาสตร์จึงเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด¹⁰

พุทธจริยศาสตร์ หมายถึง จริยศาสตร์แนวพุทธ หรือจริยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา พุทธจริยศาสตร์ซึ่งหมายถึงคำสอนของพระพุทธศาสนาว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ และกฎเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติมนุษย์ว่าสิ่งไหนถูก ไม่ถูก ดีไม่ดีควรไม่ควร ศาสตร์, สาขา วิชาที่ว่าด้วยความประพฤติ การปฏิบัติ หลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต ของท่านผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิก

⁸ที. ม. 10/57-61/31-35.

⁹ช. ๒. 25/183/90.

¹⁰พระมหาวิศักดิ์ เขยชมศรี, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ของพุทธปรัชญาเถรวาทในคัมภีร์ธรรมบท”, การศึกษาอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), 2550, หน้า 21.

บาน จริยธรรม ธรรมคือหลักความประพฤติ ธรรมคือการดำเนินชีวิต หลักความประพฤติ หลักการดำเนินชีวิต คำจริยธรรม นี้่นักปราชญ์ประเทศไทยได้บัญญัติให้ใช้สำหรับคำภาษาอังกฤษว่า ethics หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม จริยะ (หรือจริยธรรม) อันประเสริฐ เรียกว่า พรหมจริยะ (พรหมจริยธรรม หรือ พรหมจรรย์) แปลว่า ความประพฤติอันประเสริฐ หรือ การดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ หมายถึง มรรคมีองค์ 8 หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา¹¹

พุทธจริยศาสตร์ นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทเจ้าเป็นต้นได้ทรงวางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะพึงประพฤติและดำเนินไปถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติชีวิตหรือความดีอันสูงสุด (Supreme good) เพื่อขึ้นให้ถึงความดีอันสูงสุดนั้น จะต้องปฏิบัติ (Path ; Way ; Method) สำหรับดำเนิน คือเป็นการสร้างเหตุเพื่อบรรลุผล ถ้าต้องการผลอันสูงสุดก็ต้องสร้างเหตุให้สมควรกัน พุทธศาสนาเป็นกัมมวาทะ กิริยวาทะ คือกล่าวการกระทำและความเพียรว่าเป็นเบื้องต้นแห่งความสำเร็จผลทั้งปวง

2.1.3 พุทธจริยศาสตร์ 3 ระดับ

- 1) พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น บัญญัติไว้เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักธรรม คือ ศีล 5 ธรรม 5 ทิศ 6 เป็นต้น
- 2) พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง บัญญัติไว้เพื่อให้ทุกคนประพฤติปฏิบัติอบรมขัดเกลาตนเอง ให้มีคุณธรรมสูงขึ้น หลักธรรม คือ ศีล 5 กุศลกรรมบถ 10
- 3) พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง เป็นจริยศาสตร์เพื่อพัฒนาตนเป็นอริยบุคคล หลักธรรม คือ มรรค 8 ส่วนหัวใจสำคัญของพุทธจริยศาสตร์ หรือหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาก็คือ (1) ไม่ทำชั่วทั้งปวง (2) ทำกุศลคือความดีให้พร้อม (3) ทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

หลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนา 3 ระดับดังกล่าวข้างต้นมีรายละเอียดดังนี้ คือ พุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม คือ เบญจศีลเบญจธรรม ได้แก่

เบญจศีล เบญจธรรม

1. เว้นจากการฆ่าสัตว์ 1. มีเมตตากรุณา
2. เว้นจากการลักทรัพย์ 2. เลี้ยงชีวิตในทางที่ถูกต้อง
3. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม 3. มีความสำรวมในกาม
4. เว้นจากการพูดเท็จ 4. พูดแต่คำสัตย์
5. เว้นจากการดื่มสุราเมรัย 5. มีสติ รักษาตนไว้เสมอ

¹¹พระมหาสำเนียง เลื่อมใส, “การศึกษาเปรียบเทียบธรรมบทและภควัตคีตา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2541, หน้า 37.

ทิส 6 หมายถึง บุคคลต่างๆ ที่เราเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคมดุจทิสที่อยู่รอบตัว

1. ทิสเบื้องหน้า ได้แก่ มารดา บิดา เพราะเป็นผู้อุปการะเรามาก่อน บุตรธิดาพึงบำรุง บิดา มารดา ดังนี้¹²

1. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
2. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
3. ช่วยทำกรงานของท่าน
4. ดำรงวงศ์สกุล
5. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
6. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

บิดามารดาเย่อมอนุเคราะห์บุตรธิดา ดังนี้¹³

1. ห้ามปรามจากความชั่ว
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
4. หาคู่ครองที่สมควรให้
5. มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร

2. ทิสเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักษิณยบุคคลควรแก่การบูชาคุณ ศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ ดังนี้

1. ลูกต้อนรับ
2. เข้าไปหา
3. ใฝ่ใจเรียน
4. ประนินิบัติ ช่วยบริการ
5. เรียนศิลปะวิทยาโดยเคารพ

ครู อาจารย์ เย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้

1. ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี
2. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
3. สอนศิลปะวิทยาให้สิ้นเชิง
4. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ
5. สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิส

¹²วคิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, *วารสารชัยภูมิปริทัศน์*, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2563) : 140 – 153.

¹³วิทย์ วิศทเวทย์, บทวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เถรวาท, *วารสารพุทธศาสนศึกษา*, ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2538) : 54.

3. ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะมีขึ้นภายหลังและคอยเป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลัง สามีพึงบำรุงภรรยา ดังนี้¹⁴

1. ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา
2. ไม่ดูหมิ่น
3. ไม่นอกใจ
4. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้
5. หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

ภรรยาย่อมอนุเคราะห์สามี ดังนี้

1. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย
2. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี
3. ไม่นอกใจ
4. รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้
5. ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

4. ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุน ให้บรรลุความสำเร็จ บุคคลพึงบำรุงมิตรสหาย ดังนี้

1. เผื่อแผ่แบ่งปัน
2. พุดจามีน้ำใจ
3. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
4. มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน
5. ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน

มิตรสหายย่อมอนุเคราะห์ตอบ ดังนี้

1. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน
2. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน
3. ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้
4. ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก
5. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

¹⁴พระมหาวีรศักดิ์ เขยชมศรี, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ของพุทธปรัชญาเถรวาทในคัมภีร์ธรรมบท”, การศึกษาอิสระ, ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), 2550, หน้า 12 – 13.

5. ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรมและเป็นผู้นำทางจิตใจ คฤหัสถ์ย่อมบำรุงพระสงฆ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน ดังนี้

1. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
2. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
3. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
4. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
5. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4

พระสงฆ์ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ดังนี้

1. ห้ามปรามจากความชั่ว
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
4. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
5. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
6. บอกทางสวรรค์ คือ ทางชีวิตที่มีความสุขความเจริญให้

6. ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำการงานต่างๆ เป็นฐานกำลังให้นายพึงบำรุงคนรับใช้และคนงาน ดังนี้¹⁵

1. จัดการงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลังความสามารถ
2. ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่
3. จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ เป็นต้น
4. ได้ของแปลก ๆ พิเศษมา ก็แบ่งปันให้
5. ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควรคนรับใช้และคนงานย่อม

อนุเคราะห์นาย ดังนี้

1. เริ่มการงานก่อนนาย
2. เลิกงานหลังนาย
3. ถือเอาแต่ของที่นายให้
4. ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น
5. นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่

¹⁵วิทย์ วิศทเวทย์, บทวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เถรวาท, วารสารพุทธศาสนศึกษา, ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2538) : 55.

พุทธจริยธรรมระดับกลาง เพื่อให้บุคคลขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น หลักธรรม คือ
ศีล 8 กุศลกรรมบถ 10 มีรายละเอียดดังนี้

ศีล 8 การรักษาระเบียบทางกาย วาจา ให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

1. เว้นจากทำร้ายร่างกายผู้อื่นและสัตว์ทั้งหลาย
2. เว้นจากถือเอาของที่เขามิได้ให้
3. เว้นจากประพฤติดิพพรหมจรรย์ คือเว้นจากร่วมประเวณี
4. เว้นจากพูดเท็จ
5. เว้นจากของเมา คือ สุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
6. เว้นจากบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือเที่ยงแล้วไป
7. เว้นจากฟังพ้อนร่า ขับร้อง ดนตรี ทัดทรงดอกไม้ ใส่ของหอม
8. เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่หรุหระ พุ่มเพ็ญ

กุศลกรรมบถ 10 ทางแห่งกุศล กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ จำแนกเป็นการประพฤติดิพทางกาย 3
วาจา 4 และ ทางใจ 3 ดังนี้

กายกรรม การกระทำทางกาย มี 3 ข้อ คือ

1. เว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ล่วงไป
2. เว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ - ขโมย
3. เว้นจากการประพฤติดิพลูกเมียคนอื่น

วจีกรรม การกระทำทางกาย มี 4 ข้อ คือ

4. เว้นจากการพูดเท็จ
5. เว้นจากการพูดส่อเสียด
6. เว้นจากการพูดคำหยาบ
7. เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

มโนกรรม การกระทำทางกาย มี 3 ข้อ คือ

8. ไม่โลภอยากได้ของเขา
9. ไม่พยาบาทปองร้ายเขา
10. ทำความเห็นให้ถูกต้องตามครรลองครองธรรม

พุทธจริยธรรมระดับสูง คือ จริยธรรม เพื่อพัฒนาคนเป็นอริยชน มี อริยมรรค 8 ได้แก่¹⁶

1. สัมมาทิฐิ ความเห็นถูกต้องตามครรลองครองธรรม เช่น ความรู้เห็นอริยสัจ 4
2. สัมมาสังกัปปะ ความคิดถูกต้อง ไม่พยาบาท ไม่เบียดเบียน
3. สัมมาวาจา เจรจาในสิ่งที่เป็นความจริง ประสานสามัคคีอ่อนหวาน มีประโยชน์
4. สัมมากัมมันตะ การเว้นจากการทำชั่ว เช่น การฆ่า การเบียดเบียน การลักทรัพย์
5. สัมมาอาชีวะ การเว้นมิจฉอาชีพทุกรูปแบบ ประกอบอาชีพสุจริต
6. สัมมาวายามะ ทำความเพียร เช่น เพียรระวังอกุศลทุกรูปแบบ เพียรให้กุศลเกิดขึ้น
7. สัมมาสติ ความระลึกชอบ คือ ระลึกแล้วเกิดสติสมบูรณ์ กลายเป็นปัญญา
8. สัมมาสมาธิ การตั้งจิตมั่นในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่วุ่นไหว ไม่ฟุ้งซ่าน

หลักคำสอนและแนวคิดของศาสดา และนักปราชญ์ทั้งหลายที่กล่าวมาแล้ว ล้วนมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือให้มนุษย์กระทำความดี ละเว้นความชั่ว ให้ปฏิบัติต่อกันอย่างมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสันติสุข การศึกษาคุณธรรมจริยธรรม จะต้องศึกษาถึงที่มา หลักการ แนวคิดทางศาสตร์ของจริยธรรมที่มนุษย์ได้ศึกษาและปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณ เพราะแนวคิดหลักการเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความเข้าใจในคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งทุกศาสนามีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันไป อันเป็นที่มาของความเชื่อ และพฤติกรรมที่แสดงออกของคนในกลุ่มต่างกันด้วย เป็นการช่วยให้มนุษย์ต่างชาติต่างเผ่าพันธุ์มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันเป็นผลให้เกิดความผาสุกในมวลมนุษยชาติ.

ลักษณะพิเศษของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา “ธรรมในพระพุทธศาสนามีความหมดจด บริสุทธิ์และสมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยเหตุผลซึ่งบุคคลจะสามารถศึกษาและปฏิบัติด้วยปัญญาด้วยความเพ่งพินิจให้เกิดประโยชน์ คือความสำคัญความผาสุกแก่ตนโดยอ้อมอย่างเที่ยงแท้ตั้งแต่ประโยชน์ขั้นพื้นฐานคือการตั้งตัวให้เป็นปรกติสุขจนถึงประโยชน์นั้นบรมัตถ์คือหลุดพ้นจากเครื่องเกาะเกี่ยวร้อยรัดทุกประการข้อนี้เป็นลักษณะพิเศษในพระพุทธศาสนาซึ่งทำให้พระพุทธศาสนามีค่าประเสริฐสุด”¹⁷

¹⁶พระมหาทองสุข สุจิตโต (ไกรพงษ์), “การศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตมนุษย์ในทศวรรษพุทธปรัชญา” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2540, หน้า 18-19.

¹⁷พระบรมราชาบาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, รัชกาลที่ 9 พระราชทานในพิธีเปิดการประชุมใหญ่ของสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร, ณ สวนอัมพร กรุงเทพมหานคร วันที่ 19 ธันวาคม 2524.

2.1.4 สรุป

ความจริง ในพระพุทธศาสนาแสดงถึงความจริงแท้ที่เรียกว่าปรมาัตถธรรมอันประกอบด้วย จิต เจตสิก รูป นิพพาน ส่วนกระบวนการในการรู้ความจริงเรียกว่าอริยสัจ 4 ซึ่งนำเสนอทั้งความจริงแท้คือทุกข์ และเหตุแห่งทุกข์ แสดงความดับทุกข์คือนิพพาน และแสดงวิธีการในการเข้าถึงความจริงคือมรรคมีองค์แปด พระพุทธศาสนามีลักษณะใกล้เคียงกับธรรมชาตินิยมมากกว่า เพราะยอมรับการมีอยู่ของจิตและสสาร ที่พระพุทธศาสนาเรียกว่าขันธห้า ย่อลงเป็นรูปนาม ซึ่งทั้งรูปและนามต่างก็มีอยู่จริง แต่ความจริงมีสองระดับ คือระดับสมมุติ และความจริงระดับสูงสุด ในระดับสมมุตินามรูปมีอยู่จริง แต่ในระดับสูงสุด ทั้งนามรูปต่างก็ไม่เที่ยงแท้ ต้องเสื่อมสภาพไป และมีใช้สิ่งที่เป็นอัตตาหลักคำสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา คือ “อนัตตา” เพราะสิ่งทั้งหลายในที่สุดก็เป็นเพียงอนัตตา แม้แต่นิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาก็ยังเป็นอนัตตาดังนั้นในที่สุดแล้ว “อัตตา” ที่สมมุติให้ศึกษาก็เป็นเพียง “อนัตตา” นั่นเอง¹⁸

พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักประพจน์ของ มนุษย์เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นหลักประพจน์ของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นหลักประพจน์ที่จะพยายามตอบปัญหาที่ว่า เราควรทำอะไร เป้าหมายชีวิตควรเป็นอย่างไร พุทธจริยศาสตร์จัดเป็น “จริยศาสตร์ศาสนา” ด้วยเหตุผลที่ว่า “พุทธจริยศาสตร์” มีรากฐานจากคำสอน ในทางพระพุทธศาสนาพุทธจริยศาสตร์เป็นหลักความประพจน์ที่ดีงาม ซึ่งจะมีหลักศีลธรรม คุณธรรม แน่นอนตายตัว มีกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ผิด-ถูก บุญ-บาป แยกส่วนกันอย่างชัดเจน ขณะที่ “จริยศาสตร์” จะเน้นเรื่องการโต้แย้งและการแสวงหาเหตุผลอันว่าด้วยความ ประพจน์ของมนุษย์โดยมีปลายทางอยู่กับคำว่า “ควร-เหมาะสม” โดยไม่มีการตัดสินชัดเจนลงไปว่าถูกหรือผิดพุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) เป็นจริยศาสตร์และจริยธรรมที่สอนให้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ไม่ให้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาท จึงสอนให้ตื่นอยู่เสมอและให้เป็นอยู่ด้วยความเบิกบานกายเบิกบานใจ ไม่ว่าจะเป็นอย่างอยู่ในสถานะอย่างไรก็ตาม¹⁹

¹⁸พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 34, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, 2554), หน้า 215.

¹⁹พระวีรพรธน์ วุฑฒิมโฆ (เชียรประโคน), “อิทธิพลของความเชื่อในอรรถกถาธรรมบทที่มีต่อ ประเพณีไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2552, หน้า 72.

2.2 บุญวิธีในพระพุทธศาสนาและหลักพุทธจริยศาสตร์

บุญวิธี หมายถึง พิธีการทำบุญทั่วไป หรือในวันสำคัญต่างๆ ของพุทธศาสนิกชน เช่น พิธีทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ คือ การทำบุญเพื่อระลึกถึงวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจาก “เทวโลก”²⁰ วันเทโวโรหณะ หมายถึง วันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก หลังจากที่เสด็จขึ้นไปจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อตรัสพระอภิธรรมเทศนาโปรดพระพุทธมารดาจนครบ 3 เดือน พอออกพรรษาแล้วก็เสด็จกลับมามนุษยโลกโดยเสด็จลงมาทางบันไดแก้วที่ประตูเมืองสังกัสสนคร วันเสด็จลงจากเทวโลกนั้น ตรงกับขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11(วันมหาปวารณา)ถือเป็นวันบุญวันกุศลของพุทธบริษัทวันนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันพระเจ้าเปิดโลก เช้าวันรุ่งขึ้นตรงกับแรม 1 ค่ำ เดือน 11 พุทธบริษัทจำนวนมากจึงพร้อมใจกันตักบาตรแด่พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์ด้วยภัตตาหาร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเสบียงครั้ง (อาหารแห้ง) ของตนๆ ผู้ที่เข้าไม่ถึงจึงเอาข้าวสาเล็ห่อเป็นมัดๆ บ้าง ทำเป็นปั้นๆ บ้าง แล้วโยนลงในบาตร จุดนี้เองจึงเป็นเหตุนิยมนำข้าวต้มลูกโยนในการตักบาตรเทโวโรหณะ ในภายหลัง จนกลายเป็นประเพณีสืบเนื่องมาจนถึงบัดนี้การเจริญพระพุทธมนต์ หมายถึง การที่พระสงฆ์จำนวนหนึ่งร่วมกันสาธยายมนต์ในพิธีต่าง ๆ งานมงคล เช่น งานทำบุญวันเกิด ทำบุญแต่งงาน ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น เรียกว่า เจริญพระพุทธมนต์ การสวดพระพุทธมนต์ ก็คือ การที่พระสงฆ์สวดมนต์ในงานอวมงคลหรืองานปวารณาเหตุเกี่ยวกับการตาย เป็นงานทำบุญหน้าศพ ซึ่งงานอวมงคลนี้ท่านแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คืองานทำบุญหน้าศพ เป็นการทำบุญในขณะที่ยังตั้งศพอยู่ ยังไม่ได้เผา มี 4 ลักษณะ คือ

1. งานทำบุญสัตตมวาร คือ การทำบุญ 7วัน
2. ทักษิณานุประทาน คือ การทำบุญก่อนครบ 50วัน หรือ 100วัน
3. การทำบุญครบ 50วัน หรือ 100วัน
4. การทำบุญเปิดศพก่อนทำพิธีฌาปนกิจ

2.2.1 ความหมายของบุญ

คำว่า “บุญ” เป็นคำศัพท์ที่มาจากภาษาบาลีว่า “ปุญญ”²¹ แต่ในภาษาเขมรนิยมเขียนว่า “บุญย” ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่มาจากภาษาสันสกฤต เป็นนามแปลว่า “ธรรมชาติเป็นเครื่องชำระสันดาน จิต กุศล ความดี ความสุข เป็นคุณนามแปลว่า บริสุทธิ์ สะอาด ดี เป็นที่น่ารัก น่าปรารถนา”(สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี (ณาด), “หรือธรรมชาติใดที่บริสุทธิ์ผุดผ่องปราศจากมนทิลเศร้าหมอง คือโลภะ โทสะ โมหะเป็นต้นมีรูปวิเคราะห์ว่า “กุศลธรรมใดชำระสันดานจิตของตนให้บริสุทธิ์ สะอาด กุศลธรรมนั้น ชื่อว่า บุญย (อตตสันดาน ปุณาติ โสเธติปุญญ)” โดยมีการมองไปที่ตัวบุคคลตัววัตถุ หรือ

²⁰พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์การศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก, มูลนิธิ, 2547), หน้า 100.

²¹พ. ชุ. 25/200/208-210.

ตัวสภาวะมากกว่า เช่น พุทธบริษัทมาเต็มวัด เต็มศาลาการเปรียญเพื่อทำบุญ เป็นต้นการที่ทำให้ความหมายเช่นนี้ก็เนื่องจากเข้าใจคลาดเคลื่อนว่า “บุญ” มาจาก “บุร” ธาตุในภาษาบาลี ที่แปลว่า “เต็ม” แท้จริงแล้ว “บุญ” เป็นเรื่องของสภาวะทางจิตที่ปราศจากมลทิน คือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ที่ทำให้จิตมัวหมองไม่บริสุทธิ์ เพราะว่าจิตแต่เดิมเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ สะอาด ไม่ขุ่น “บุญนั้นมิมีราก (กุศลมูล) อยู่ 3 ประการ คือ อโลภะ(ความไม่โลภ) อโทสะ (ความไม่โกรธ) อโมหะ (ความไม่หลง) จะเห็นได้ว่า เมื่อจิตประกอบไปด้วยกุศลมูล ทั้ง 3 ประการนี้ ทำให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ขุ่นมัว เป็นนำไปสู่การท าบุญภายหลัง”

นอกจากนี้ “บุญ” ยังหมายถึง “ความประพฤติชอบทางกายวาจาและใจ การ กระทำดีตามหลักคำสอนในศาสนา ความดี คุณงามความดี” บุญ ตามความหมายดังกล่าวชาวพุทธทั่วไปสามารถมองเห็นภาพชัดเจน ในรูปแบบของการกระทำพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การตักบาตร การถวายทรัพย์ การถวายสังฆทาน การเข้าวัดไหว้พระสวดมนต์ การปล่อยสัตว์มีชีวิตเป็นต้นการทำ บุญในลักษณะนี้ชาวพุทธนิยมทำกันมากในปัจจุบัน เพราะคิดว่า ทำได้ไม่ยาก เพียงแค่เสียสละเวลาเล็กน้อย ก็สามารถเข้าวัดทำบุญ ทำให้ตัวเองอิ่มใจ มีความสุขได้²²

ในพระสูตรหลายแห่งก็กล่าวถึงบุญในลักษณะของความน่ารัก น่าพอใจ ความอิม ใจ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เธอทั้งหลายอย่าได้กลัวต่อบุญเลย เพราะคำว่าบุญนี้เป็นชื่อแห่งความสุข อันน่าปรารถนา น่ายินดี น่ารัก น่าพอใจ” บุญตามนัยแห่งพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าหมายถึง บุญที่เป็นส่วนผล มากกว่าบุญที่เป็นส่วนเหตุ เพราะบุญนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ บุญที่เป็นส่วนเหตุคือความดี และบุญที่เป็นส่วนผลคือความสุข ดังนั้น ความสุขก็ดี ความ น่าปรารถนา น่ารัก น่าใคร่ น่าพอใจก็ดี ล้วนเกิดขึ้นหลังจากการกระทำความดี เช่น ให้นาน (เป็นเหตุ) ทำให้เกิดความสุข เป็นที่น่าพอใจของมนุษย์ทุกคน (เป็นผล) ดังอานิสงส์แห่งทานว่า “ผู้ที่ให้ทานย่อม เป็นที่ชอบใจของผู้คน น่าคบหา มีเกียรติยศชื่อเสียงเพราะขจรไป ไม่ห่างจากธรรมของคฤหัสถ์ 5 เมื่อ ตายย่อมไปสู่สุคติ” จะเห็นได้ว่า “บุญ” ที่แปลว่า “ความสุข ความปรารถนา” เป็นต้น จึงมีความหมายถึงบุญที่เป็นส่วนผลมากกว่าส่วนเหตุ²³

อนึ่ง “บุญ” ตามความหมายดังกล่าว อาจทำชาวพุทธบางคนเข้าใจว่า บุญเป็น เพียงการกระทำความดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามรูปแบบพิธีกรรมที่กระทำตามความเชื่อทางศาสนา หรือประเพณีนิยมที่สังคมถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเท่านั้น และอาจมีความเข้าใจสับสนในเรื่องผลสำเร็จ ของบุญทำให้เกิดความมุ่งหวังผลสำเร็จในเชิงรูปธรรมที่ตนเชื่อว่าจะพึงได้รับจากการกระทำนั้น ๆ โดยเฉพาะความเข้าใจว่าผลสนองของบุญจะสำเร็จผลเป็นวัตถุสิ่งของดังที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน บาง

²²ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 630.

²³พ. อิติ. 45/200/141-142

คนทำบุญเพราะอยากรำรวยเป็นเศรษฐีมีทรัพย์สมบัติมากบางคนทำบุญตักบาตรแล้วปรารถนาขอให้ถูกลอตเตอรี่รางวัลที่หนึ่ง หรือไม่ก็ปรารถนาทุกสิ่งทุกอย่างตามที่ตนคิดอยากจะได้

ความหมายดังกล่าว ถึงแม้ว่าเป็นความหมายที่อ่านแล้วดูเหมือนจะเข้าใจง่าย แต่ ก็เป็นเหตุทำให้ชาวพุทธบางคนมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่า บุญนั้นสามารถสนองสิ่งที่ตนเอง ปรารถนาได้ โดยที่พวกเขาไม่ต้องขวนขวายทำความเพียรอย่างอื่น เพียงแต่กระทำบุญอย่างเดียว ก็สามารถปรารถนาทุกสิ่งทุกอย่างโดยไม่ได้คำนึงหาเหตุผลว่า การได้มาซึ่งสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามที่ตนอยาก ได้นั้น อาจเกิดจากความขยันทำมาหากิน หรือประกอบอาชีพด้วยความสุจริต บวกกับบุญที่เคยกระทำ ไว้ จึงทำให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนปรารถนาก็ได้ แท้จริงแล้วความคิดของชาวพุทธที่ว่า ผู้ที่รำรวยมีทรัพย์ สมบัติมาก เพราะบุญที่ได้กระทำไว้หรือสะสมมา ใช่ว่าจะเป็นแนวคิดที่ผิดจากหลักคำสอนในพุทธ ศาสนาเลยสักทีเดียว เพียงแต่มีการเข้าใจคลาดเคลื่อนระหว่างบุญที่เป็นส่วนเหตุ และบุญที่เป็นส่วน ผลความเข้าใจดังกล่าว ทำให้บุญถูกมองอย่างผิวเผิน ไม่เข้าถึงแก่นแท้ที่ถูกต้องตาม หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และมักจะถูกจำกัดอยู่ในขอบเขตแคบ ๆ เพียง การให้ทานเท่านั้น ไม่ได้สืบยาวไปถึงการรักษาศีลและเจริญภาวนาซึ่งเป็นบุญใน ระดับที่สูงขึ้นไป ด้วยถือว่าการให้ทานเป็นสิ่งที่กระทำได้ง่าย ทั้งคาดหวังว่า ผล ของการให้ทานจะสำเร็จเป็นความพรั่งพร้อมทางวัตถุอันปัจฉัยอันวนวยชีวิตต่าง ๆ ซ้ำยังอาจเข้าใจว่าศีลและภาวนาเป็นส่วนเกินที่แยกขาดจาก

ในพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ได้ให้ความหมายว่า บุญ หมายถึง การชำระ ฟอก ล้าง นอกจากนี้) ก็ได้ให้ความหมายว่าทำให้ฟูหรือพองขึ้น บวมขึ้น นูนขึ้น มีความหมาย 4 ประการ ได้แก่.

- 1) กลั่นกรองการกระทำ ของตน
- 2) ยังอภัยภัยของบุคคลนั้นให้เต็ม
- 3) ทำให้บังเกิดผลคือความน่าเคารพบูชา
- 4) เครื่องชำระกระแเสจิตให้บริสุทธิ์

ความหมายดังกล่าวค่อนข้างลึกซึ้งและกว้างขวาง มีความครอบคลุม ทั้งในส่วน ของบุญในระดับโลกียะและในระดับที่สูงขึ้นไปคือโลกุตตระ ในบรรดาความหมายทั้งหมดนั้น ผู้วิจัยจะ ศึกษา และทำความเข้าใจตามลำดับ เพื่อให้เห็นว่า ทำบุญอย่างไรจึงสามารถชำระจิต หรือล้างจิตให้ บริสุทธิ์ ได้ แล้วบุญนั้นจะพาไปสู่ความสุขได้อย่างไร การชำระจิตให้บริสุทธิ์ หรือหากพูดให้เข้าใจง่ายก็คือการล้างจิตให้สะอาดซึ่งเป็นหลักคำสอนที่ชาวพุทธรู้จักกันดีในชื่อว่า “โอวาทปาฏิโมกข์” หรือ “หัวใจพระพุทธศาสนา” พระอรธกถาจารย์ก็ได้ขยายความเกี่ยวกับเรื่องการชำระจิตว่า “การละบาปนั้น ควรเริ่มด้วยศีล²⁴

²⁴ส.ส. 25/722/298.

การชำระจิตให้สะอาดได้นั้นต้องเป็นพระอรหันต์” หรือจิตที่ ปราศจากนิวรณ์ทั้ง 5 จะเห็นว่า ในข้อนี้บรรดาจารย์มองการชำระจิตในระดับที่ สูงขึ้นไปเนื่องจากการกำจัดกิเลสในระดับสูงอาจไม่จำเป็นต้องเริ่มด้วยการทำทานก็ได้ แต่หากเรามอง ในระดับที่ต่ำลงมาสำหรับผู้ที่กำลังสะสมบารมี การที่ชำระล้างจิตให้สะอาดนั้นอาจต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นต่ำ คือการให้ทาน แล้วค่อยก้าวไปสู่ระดับที่สูงขึ้นไปคือศีล สมาธิ ปัญญา ทั้งนี้เนื่องจากการทำทานเพียง อย่างเดียวอาจจะชำระล้างไม่สะอาดเท่ากับศีล ดังนั้นหลักคำสอนในพุทธศาสนาเมื่อก้าวถึงทาน มักจะมีศีลภาวนาพ่วงมาด้วยเสมอ ซึ่งก็เป็นการแสดงให้เห็นลำดับขั้นตอนในกล่าวถึงทาน มักจะมีศีลภาวนาพ่วงมาด้วยเสมอซึ่งก็เป็นการแสดงให้เห็นลำดับขั้นตอนในการกำจัดกิเลส เช่น การรักษาศีลในสังครวสูตรพระพุทธเจ้าตรัสว่า “บุคคลผู้ถึงเวทได้อาบน้ำในห้วงใด แล้วไม่เปียก แต่กลับ ชำมฝั่งได้ ห้วงนั้นคือธรรม มีศีลเป็นท่าไม่ชุ่ม” จะเห็นได้ว่า บุญในพุทธศาสนาที่ สามารถชำระหรือล้างจิตให้สะอาดได้นั้นต้องเป็นบุญที่อยู่ระดับสูงขึ้นไปจึงสามารถชำระล้างได้ดี แต่การทำบุญในระดับทานหากไม่มีปัญญาช่วยควบคุมก็ไม่สามารถชำระล้างจิตได้ กลายเป็นการยึดมั่น ถือมั่นในเกียรติยศชื่อเสียงซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการให้ทานได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับ “การชำระล้าง” มากกว่าความหมายอื่น เพราะเป็นบุญที่สามารถสละอุปาทาน หรือความยึดมั่นถือมั่นได้ โดยท่านได้แบ่งและเปรียบเทียบการทำบุญออกเป็น 3 จำพวกด้วยกัน คือ²⁵

1. พวกที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเอามาทำบุญให้ทาน ฆ่าวัว ฆ่าไก่เลี้ยงสุรารายาเมาทำตามประสาของคนทีเห็นแก่ปากแก่ท้องก็เห็นแต่เรื่องกินเป็นใหญ่แล้วฆ่าสัตว์ทำบุญ หรือทำบาป

2. บุญอวด คนทำแต่เรื่องเพื่ออวดคนทำแต่เพียงเรื่องไว้อวดคน คือทำบุญเอาหน้าเป็นการค้ากำไรเปรียบเหมือนคนที่อาบน้ำโคลนเพราะไม่มีน้ำอื่นจะอาบ อาบเสร็จแล้วก็ยังมีโคลนติดอยู่ที่ตัว

3. อีกพวกหนึ่งทำบุญอุปาทานยึดมั่นถือมั่นในบุญเมฆาบุญเมฆาสวรรค์วิมาน เป็นต้นเปรียบเหมือนคนที่อาบน้ำที่ปนด้วยเครื่องหอมเมื่ออาบเสร็จแล้วก็ยังมีกลิ่นของเครื่องหอม ติดตัวอยู่

4. พวกสุดท้ายนี้ทำบุญเพื่อเสียสละซึ่งความยึดมั่นถือมั่นไม่มีความยึดมั่นในสิ่งใดๆ เป็นตัวเรา ทำเพื่อให้กิเลสหมดไปจากสันดานเหมือนคนที่อาบน้ำที่ใสสะอาด ลูบไล้ด้วยสบู่แล้วล้างด้วยน้ำที่ใสสะอาด ก็ไม่อะไรติดอยู่ที่ตัวเป็นเนื้อตัวที่สะอาด

ได้ให้ความหมายของบุญไว้ โดยเน้นด้านจิตใจว่า “บุญ คือความสะอาดแห่งจิตใจ บาปคือความสกปรกแห่งจิตใจ และบุญคือการพัฒนาขั้นแห่ง คุณภาพของจิต บาปคือความสูญเสียคุณภาพอันดีของจิตด้วยอำนาจกิเลส” โดยปกติแล้วธรรมชาติ ของจิตมีสภาพที่มืดมัว แจ่มใส ชาวสะอาดตามธรรมชาติของมัน ต่อเมื่อมีการปรุงแต่งไปด้วยธูลีคือ ราคะ โทสะ โมหะ จิตจึงหมองเศร้า ชุ่น ไม่สะอาด ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ราคะ โทสะ โมหะ ก็คือ ธูลี ที่ทำให้จิตนั้นแปดเปื้อน”

²⁵พุทธทาสภิกขุ , หน้า 254-255.

“กิเลส คือ ราคะ โทสะ โมหะ เป็นต้นนั้นเป็นอาการ หรือลักษณะของจิตอย่างหนึ่ง เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้จิตขุ่นเราก็เรียกลักษณะเหล่านี้ว่า บาป หรือหาก จิตนั้นไม่ประกอบไปด้วยราคะ โทสะ โมหะ เราก็เรียกว่า บุญ” ของทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีคุณภาพมัน เช่น ผ้าคุณภาพของมัน คือ ความสะอาด ส่วนความสกปรก ก็คืออาการของผ้า แต่คุณภาพของวัตถุเหล่านั้นมีหลายอย่าง หากเรานั่งนับทั้งวันยังไม่จบเราจึงสมมติเป็นคำว่าผ้าสกปรก จิตใจของคนเรานี้ก็ เหมือนกัน คือมันมีคุณภาพ ถ้ามันเป็นทางเจริญขึ้น เช่น บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ฉลาด แจ่มใส เยือกเย็น เมตตากรุณา เป็นต้น แสดงว่าคุณภาพของจิตดีขึ้นแต่คุณภาพ อันดีของจิตนั้นเราย่อมมีคำเรียกเฉพาะคือ บุญ ถ้าจิตมีคุณภาพไม่ดีเราก็มีคำเรียกเฉพาะว่า บาปการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “บุญ” พบว่าบุญในทางพุทธศาสนา เกิดขึ้นได้โดยการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ที่เรียกว่า การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ 3 หรือบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ ซึ่งก็อาจจะเกิดข้อสงสัยว่า การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุนี้เป็นเพียงบุญ หรือว่าเป็นทั้งบุญทั้งกุศล ซึ่งหากเราดูจากวัตถุประสงค์ในการใช้คำในทางพุทธศาสนา จะเห็นว่าทั้งสองคำนี้มีวัตถุประสงค์ในการใช้ทั้งเหมือนและแตกต่างกัน

โดยคำว่า “บุญ” นั้นถูกใช้ในความหมายที่แคบกว่ากุศลส่วนมากนิยมใช้ในเรื่อง ของกรรม ดังกรณีตัวอย่างในอรรถกถา สุมังคลวิลาสินี ได้กล่าวถึงเรื่องขมมานพว่า “ได้ปราบทางที่ ขรุขระให้เรียบ สร้างศาลาในทางใหญ่สี่แยก ขุดสระบัว ผูกสะพาน เพื่อสร้างบุญกรรม” คำบุญกรรมในกรณีนี้หมายถึงการทำความดีต่าง ๆ เช่น การสร้างถนน สร้างศาลา ตลอดจนการเผื่อแผ่แบ่งปัน ให้ทาน ประพฤติดี มีศีล เป็นต้น ในอรรถกถาอภยสูตร กล่าวว่า “บุญ กรรมนั้นแลชื่อว่า กุศล เพราะเกิดจากความฉลาด” ได้อธิบายไว้ว่า “บุญที่ใช้ในทั่วไปมีความหมายอยู่เพียงขึ้นโลกียะเท่ากับโลกียกุศล หรือ กุศลขึ้นโลกีย” จะเห็นได้ว่าความหมายและขอบเขตของคำว่า บุญ นั้น มักจะมุ่งไปในเรื่องการให้ ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ซึ่งอยู่ในระดับโลกียะ บุญจึงมักจะมุ่งไปในแง่กรรมคือการกระทำ เช่น บุญกรรม²⁶

2.2.2 ประเภทของบุญ

ความสำคัญของบุญข้าวสากนั้นทำให้ชาวพุทธรู้จักหลักพุทธธรรมและสามารถนำหลัก พุทธธรรมไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สืบไป นอกจากนี้ยังได้ รักษาศีลอุโบสถ และเจริญภาวนา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาอีกด้วย

ชาวพุทธมีความเชื่อเรื่องการทำบุญบุญข้าวสาก มีความเชื่อในเรื่องการทำบุญตาม ประเพณีฮีตสิบสอง และมีความเชื่อเรื่องของการบำเพ็ญทาน ศีล ภาวนา ความกตัญญู ความสามัคคี จึงทำให้หลักพุทธธรรมปรากฏขึ้นในประเพณีบุญข้าวสาก อันเป็นประเพณีอันดีงามของชาวพุทธซึ่ง

²⁶อง. จตฺก. อ. 35/448

สืบสานกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานบุญประเพณีบุญข้าวสาก มีดังนี้ บุญกิริยาวัตถุ²⁷

1) ทานมัย คือ การเสียสละนับแต่ทรัพย์สินของเงินทองตลอดจนกำลังกาย สติปัญญา ความรู้ความสามารถเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยส่วนรวม รวมถึงการละกิเลส โสกะ โทสะ โมหะ ออกจากจิตใจจนถึงการสละชีวิตอันเป็นสิ่งมีค่าที่สุดเพื่อการปฏิบัติธรรม²⁸

2) ศิลมัย คือ การรักษาศีลจกเป็นบุญเป็นการฝึกฝนที่จะลด ละ เลิกความชั่วไม่ไปเบียดเบียนใครมุ่งที่จะทำความดีเอื้อเพื่อแผ่ผู้อื่นเป็นการหล่อเลี้ยงบ่มเพาะให้เกิดความดีงาม และพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ให้ตกต่ำซึ่งคำว่า “ศีล” มีสาระสำคัญอยู่ที่เจตนาหรือความประสงค์ที่จะเว้นซึ่ง เรียกว่า วิริยะ คือ การเว้นจากทุจริต, การเว้นจากกรรมชั่ว

3) ภวานามัย คือการอบรมจิตใจในการละกิเลส ตั้งแต่ขั้นหยาบไป จนถึงกิเลสอย่างละเอียด ยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นโดยใช้สมาธิปัญญา วิชาทางเจริญและทางเสื่อม จนเข้าใจอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เป็นทางไปสู่ความพ้นทุกข์ บรรลุมรรค ผล นิพพานได้ในที่สุด

4) อปจายนมัย บุญที่เกิดจากการแสดงความเคารพยำเกรง อ่อนน้อมถ่อมตน

5) เวชยาวัจจมัย บุญที่เกิดจากการประกอบขวนขวายในกิจที่เป็นกุศล

6) ปัตติทานมัย บุญที่เกิดจากการแบ่งปันส่วนบุญให้แก่ผู้อื่น

7) ปัตตานุโมทนามัย บุญที่เกิดจากการอนุโมทนาส่วนบุญจากผู้อื่น

8) ธัมมัสสวนมัย บุญที่เกิดจากการฟังธรรมศึกษาหาความรู้

9) ธัมมเทศนามัย บุญที่เกิดจากการสั่งสอนธรรมให้ความรู้

10) ทิฏฐชุกัมม บุญที่เกิดจากการทำความเห็นให้ถูกต้อง

4. ความกตัญญู คือการรู้สึกสำนึกในคุณ ด้วยแสดงความเคารพนับถือเชื้อฟังและ ช่วยเหลือ ในกิจการงานต่าง ๆ การกระทำเช่นนี้ย่อมนำมาซึ่งความสุขความเจริญและเป็นสิริมงคล แก่ชีวิตและ หน้าที่การงานความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี การที่เยาวชนไทยได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะที่ ดีในเรื่องของความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณถือเป็นเรื่องที่ดีเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน ให้สังคม การเลี้ยงดู ของครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยอบรมและส่งเสริมพฤติกรรมของเยาวชนให้ มีคุณลักษณะของ การเป็นคนมีความกตัญญู ความตระหนักรู้ในคุณของบุคคล สัตว์ และสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อตนเองทั้ง โดยตรงและโดยอ้อม²⁹

²⁷พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, 2546), หน้า 169.

²⁸ที. มหา. อ. 14/166

²⁹ช. สุ. 47/366/474.

5. ปุพเพตพลี ในหลักปุพเพตพลี การอุทิศส่วนกุศลที่พุทธศาสนิกชน ได้ทำไปให้ญาติทั้งหลายตลอดถึงญาติผู้ล่วงลับไป ซึ่งการทำในลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูกตเวที ความเมตตา กรุณาความเคารพรักที่ตนมีต่อท่านผู้จากไป จึงกล่าวได้ว่าความกตัญญูเป็นบ่อเกิดแห่งเกียรติยศความมีเกียรติเป็นเหตุให้บุคคลได้ประสบความสำเร็จความเป็นผู้นำรักใคร่นับถือ บุคคลใดเป็นผู้ไม่ ประทุษร้ายต่อมิตร อีกทั้งตั้งความกตัญญูเป็นเบื้องหน้า ระลึกถึงคุณของผู้มีคุณ ไม่ลืมไม่ลบลืมบุญ คุณท่าน ปราศจากความคิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ เมื่อเข้าหาสมาคมกับคนกลุ่มใด ก็มีแต่คนคอยชื่นชมยินดี เมื่อจากถิ่นฐานบ้านเรือนไปอยู่ในต่างถิ่นที่ใดๆ ก็ไม่อดอยากประกอบไปด้วยเกียรติศัพท์อันงามนี่คือมงคลจากความกตัญญู พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญความกตัญญูของบุคคลว่า เป็นมงคลสูงสุดเพราะเป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติได้บรรลุถึงความเจริญด้วยลาภ ยศ สรรเสริญสุขนั่นเอง³⁰

2.2.3 ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี

ในประเพณีเดือนสิบหรือบุญข้าวสากนั้น มีพื้นฐานความเชื่อ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สัมพันธ์กับความเชื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อต่อสิ่งใดก็ตาม ส่วนใหญ่แล้ว จะมีความคล้ายคลึงกันกับพิธีกรรมอื่น ๆ ของคนอีสาน เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศล การบูชาบรรพบุรุษ เหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมแต่ละท้องถิ่นบางอย่างก็มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เช่น พิธีบุญข้าวสาก(บุญข้าวสาก) ก็มีเอกลักษณ์อีกรูปแบบหนึ่ง ที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว เช่น การจัด กระจง (กระจาด) ไปทำบุญที่วัด การแห่กระจาดไปประกวดใน ตัวจังหวัด การแย่งสิ่งของหลังจากการเทกระจาด เหล่านี้ จะซึ่งมีลักษณะสำคัญ 5 อย่าง ดังนี้

ลักษณะสำคัญของพิธีบุญข้าวสากของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยอีสาน ผู้นำในการประกอบพิธีสารท ถือว่าเป็นผู้ที่มี หน้าที่ติดต่อกับผีบรรพบุรุษ กล่าวคือ มีอยู่ 4 ลักษณะ คือ

- (1) ระดับครอบครัว คือ มีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้นำประกอบพิธี
- (2) ระดับเครือญาติ คือ มีผู้อาวุโสของตระกูลนั้น ๆ เป็นผู้นำประกอบพิธี
- (3) ระดับชุมชน คือ มีผู้อาวุโสของชุมชนต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ ครู ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้นเป็นผู้นำประกอบพิธี
- (4) ระดับจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาวัฒนธรรมจังหวัด องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น เป็นผู้นำในการประกอบพิธี

การทำบุญกลางปีของคนไทยนั้น ตรงกับวันสิ้นเดือน 10 หรือ แรม 15 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งเป็นช่วงที่พืชพันธุ์ธัญญาหารกำลังออกดอกออกผลดี “พิธีบุญข้าวสากมีบ่อเกิดมาจากพิธีของพราหมณ์ เมื่อชาวนาเก็บเกี่ยวรวงข้าวสาธินันเป็น ผลผลิตแรกได้จะนำมาทำเป็นข้าวมธุปายาส และยาคุเพื่อเลี้ยงพราหมณ์ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวใน นา และเพื่อเป็นการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ คือ ปู ยา ตา ยาย

³⁰ส. ส. 24/7- 8/44.

ที่ล่องลับไปแล้ว ต่อมาเมื่อคนเปลี่ยนมานับ ถือพระพุทธศาสนา ก็รับเอาแนวคิดดังกล่าวมาปฏิบัติตาม และสืบทอดมาจนถึงประเทศไทยก็รับเอา แนวคิดทั้งสองศาสนามาปฏิบัติตาม”³¹

“การอุทิศส่วนบุญไปให้บรรพบุรุษที่ตายไปเป็นเปรต การทำบุญทั้งปวงที่ทำเพื่ออุทิศผล ไปให้แก่ผู้ล่องลับไปแล้ว ซึ่งเรียกว่าทำบุญทักษิณนุทาน หรือ เปตพลินั้น ล้วนเป็นความเชื่อที่มีเค้ามาจากเรื่องเปรตของพราหมณ์ทั้งสิ้น” ในส่วนของตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด นั้น มีการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนที่มีความน่าสนใจและน่าศึกษาดังนี้ ประเพณีบุญข้าวสาก มีบุญข้าวสากนี้³²

นอกจากเป็นการพบปะรวมญาติพี่น้องแล้ว ยังเป็นงานประเพณีที่สร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันในสังคมอีกด้วย การทำบุญตามประเพณีบุญข้าวสากนอกจากจะเป็นการทำบุญให้บรรพบุรุษแล้ว ยังเป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชนอีกด้วย จะเห็น ได้จากเมื่อถึงกำหนดเวลาทำบุญหมู่บ้านในแต่ละปีจะมีชาวบ้านที่ไปทำงานต่างถิ่นกลับมาบ้านเพื่อทำบุญร่วมกัน มีการจัดเตรียมภัตตาหารและถวายปัจจัยแด่พระภิกษุสงฆ์ และนำเอาเงินที่บริจาคที่ เหลือสะสมไว้แต่ละปีรวมกันเพื่อซื้อสิ่งของเครื่องใช้ที่มีความจำเป็นเข้าวัดชาวบ้าน ทุกคนในหมู่บ้าน ทั้งเด็กถึงผู้ใหญ่ต้องทำงานช่วยกันอย่างเต็มความสามารถประเพณีบุญข้าวสากนั้นเป็นการอุทิศส่วนบุญให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ ล่องลับไปแล้วนั้น ในงานบุญนี้ถือว่าเป็นงานสำคัญวันหนึ่งของวงศ์ตระกูล ในอันที่จะได้แสดงความกตัญญูตักเตือนใจต่อกันและกันซึ่งเป็นความหวังของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย การทำบุญตามประเพณีบุญข้าวสากนี้ เพื่อแสดงความกตัญญูตักเตือนใจ แก่ผู้มีอุปการะหรือญาติผู้ล่องลับไปแล้วก็สามารถทำได้ โดยถวายทักษิณนุทานอุทิศส่วนบุญไปให้ประเพณีบุญข้าวสากเป็นการสร้างความสมัคสมาน สามัคคีในชุมชน สร้างความเสียสละและทกให้ประชาชนรู้จักแบ่งปันซึ่งกันและกันการทกบุญประเพณีบุญข้าวสากนั้น เพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับเปรต เพราะเป็นภูมิของสัตว์ผู้ ต้องเสวยผลกรรมที่เคยทำไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์เป็นภูมิที่ไร้อาชีวะ ขาดอาหาร คอยรับส่วนบุญที่เขา อุทิศให้อย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังใช้เป็นกุสโลบายเพื่อสั่งสอนให้บุคคล มีจิตใจเสียสละบริจาคทาน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและเพื่อสั่งสมบุญไว้ในภายหน้าสาระสำคัญของงานประเพณีนี้อันที่จริงเป็นกุสโลบายอันแยบยลของบรรพชนในสมัยโบราณเพื่อสร้างความรักใคร่สามัคคีในหมู่สาสัมพันธ ญาติพี่น้อง อันเป็นความเข้มแข็งของชุมชนโดยเฉพาะสังคมไทยที่ถือเอาหน่วยครอบครัวเป็นหน่วยหลัก

³¹ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, *วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิ, 2551), หน้า 38.

³²พระมหาอนันท์ ขวนาภิภู (แสนแป้), “การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)*, 2548, หน้า 45.

2.2.4 จุดมุ่งหมายในประเพณีบุญข้าวสาก

การอุทิศส่วนบุญให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ในงานบุญนี้ถือว่าเป็นงานสำคัญวันหนึ่งของวงศ์ตระกูล ในอันที่จะได้แสดงความกตัญญูกตเวทิตาจิตต่อกันและกันซึ่งเป็นความหวังของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หลักคำสอนเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญ ถือว่าเป็นหลักคำสอนที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งสอนให้ชาวพุทธรู้จักการแบ่งปัน กล่าวคือรู้จักละความตระหนี่ในบุญ ยิ่งไปกว่านั้นก็สอนให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นรู้จักการทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เมื่อกกล่าวตามหลักมงคลสูตร การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับนั้นถือได้ว่า เป็นการทำนุบำรุง หรือสงเคราะห์ญาติ ประการหนึ่ง นอกจากนี้ก็ยังเป็นหน้าที่ที่บุตรธิดาพึงกระทำตอบแทนมารดาบิดาเมื่อท่านเหล่านั้นละโลกนี้ไปแล้วดังนั้น การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับจึงเป็นจุดมุ่งหมายของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยพวกเขา มีความเชื่อว่า ผู้ที่ตายไปนั้นนอกเหนือจากสิ่งที่เป็นบุญและบาปแล้ว ต้องสละทุกสิ่งทุกอย่างบุญจึงเป็นเสียบที่สำคัญในการช่วยส่งเสริมดวงวิญญาณบรรพบุรุษให้ไปอยู่ในภพภูมิที่ดี ด้วยเหตุนี้เรามักจะนิยมทำบุญกันในช่วงวันตาย ครบรอบวันตาย หรือวันสำคัญทางศาสนา เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ โดยความเชื่อที่ว่าเมื่อผู้ล่วงลับได้รับส่วนบุญแล้วจะปลดเปลื้องจากความทุกข์ได้ ดังสุภาษิตที่ว่า “หากญาติใดไปเกิด ณ ที่อันต่ำทราม เพราะกายทุจริต (วจีทุจริต มโนทุจริต) ก็ดีก็ขอให้พ้นจากที่อันต่ำทรามนั้น ด้วยอานุภาพแห่งบุญนั้น หรือหากไปเกิด ณ วิมานเทวบุรี อันเป็นที่รื่นเริง³³

“มารดาบิดาเมื่อเห็นฐานะ 5 ประการนี้แล จึงปรารถนาบุตรผู้เกิดในตระกูลด้วยหวังว่า บุตรที่เราเลี้ยงแล้วจักเลี้ยงเรา จักช่วยทำกิจของเรา วงศ์ตระกูลจักดำรงอยู่ได้นาน จักปฏิบัติตนให้สมควรแก่การรับทรัพย์มรดก และเมื่อเราทั้งสองตายแล้วจักทำบุญอุทิศให้ มารดาบิดาผู้ฉลาดเมื่อเห็นฐานะเหล่านี้ จึงปรารถนาบุตรเพราะฉะนั้นบุตรผู้เป็นสัตบุรุษ ผู้สงบเป็นกตัญญูกตเวทิตุบุคคลเมื่อระลึกถึงคุณท่านที่ทำได้ต่อเราก่อนจึงเลี้ยงมารดาบิดา ช่วยทำกิจของท่านเชื่อฟังโอวาท ตอบสนองพระคุณท่านดำรงวงศ์ตระกูลสมกับที่ท่านเป็นบุพการีบุตรผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศัลยกรรมเป็นที่สรรเสริญ³⁴ การบูชาในพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อความเจริญของตนเอง และวงศ์ตระกูล ตลอดถึงมิตรสหาย และประเทศชาติ ดังที่ปรากฏในกุมารลิจฉวีสูตรพระพุทธเจ้าตรัสกับมหานามะว่า บุคคลประกอบด้วยธรรม 5 ประการนี้ หวังความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย

- (1) เป็นผู้ที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชาบิดามารดา
- (2) เป็นผู้ที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา บุตร ภรรยา ทาส กรรมกรและคนใช้
- (3) เป็นผู้ที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา เพื่อนชวานาและคนที่ร่วมงาน
- (4) เป็นผู้ที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา เทวดาผู้รับปลีกรรม

³³พ. พ. 39/8/276.

³⁴พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), *เรื่องน่ารู้และเกี่ยวกับพิธีศพและพุทธศาสนิกชีวิตและความตาย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2539), หน้า 10.

(5) เป็นผู้ที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา สมณพราหมณ์

เมื่อบุคคลใดทำการสักการบูชาแก่บุคคล 5 จำพวกนี้ ด้วยโศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วยโศกทรัพย์ ที่ได้มาด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขนของตน ได้มาโดยอาบเหงื่อต่างน้ำ ซอภธรรม ได้มาโดยธรรม ย่อมเป็นผู้มีความเจริญ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักคำสอนนี้มุ่งอธิบายให้เห็นว่าผู้อุทิศส่วนบุญได้

2.2.5 สรุป

จากที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การอุทิศส่วนบุญในประเพณีบุญข้าวสาก” ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญในพุทธศาสนาเถรวาท ที่ปรากฏในคัมภีร์สำคัญคือพระไตรปิฎก และอรรถกถา ตลอดจนที่มาและแนวคิดที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวสากสามารถสรุปได้ ดังนี้³⁵

ประเพณีการทำบุญข้าวสาก เป็นการปลูกฝังการรู้จักการให้และความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น อีกทั้งคุณค่าของหลัก พุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในประเพณีบุญข้าวสากสามารถปลูกฝัง บ่มเพาะและยังมีคุณค่าสำหรับเป็น แนวทางในการความประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบความดีงามได้ การอุทิศส่วนบุญตามหลักพุทธศาสนาตามหลักคำสอนพุทธศาสนาบุญถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธทุกคน ในแง่ความเชื่อที่ว่าบุญเป็นชื่อของความสุข น่ารัก น่าปรารถนา และสามารถอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตในการทำมาหากินราบรื่นดี เป็นต้น หากปราศจากบุญแล้วชีวิตจะย่ำแย่ประสบกับเคราะห์ร้ายหากินไม่ขึ้น บุญดังที่ได้กล่าวมานี้เป็นบุญให้ระดับโลกีย์สำหรับผู้ยังมีความยึดติดอยู่กับการเสวยความสุขในโลกมนุษย์หรือเทวดา เป็นต้น นอกจากนี้ บุญก็ยังสามารถผลักดันให้ผู้ที่มีความเปื้อนหนายในวัฏฏะให้พ้นจากความทุกข์ในวัฏฏะได้ บุญชนิดนี้พุทธศาสนาเรียกว่า โลกุตตรบุญ³⁶

โดยวัตถุประสงค์ในกระทำนั้นมุ่งหวังที่จะพ้นจากทุกข์เพียงอย่างเดียว เช่น การบำเพ็ญของพระโพธิสัตว์ในพระสูตรพระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงวิธีการที่จะทำให้เกิดบุญ คือ บุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่

- 1) ทานมัย คือบุญสำเร็จด้วยทาน
- 2) สีลมัย คือบุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
- 3) ภาวนามัย คือบุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา

สาระสำคัญของการทำบุญในพุทธศาสนาก็คือ พระพุทธเจ้าสอนให้รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่ประสบทุกข์ได้ยาก ทั้งที่เป็นญาติและมิใช่ญาติ ตามหลักสังคหวัตถุ และหลักการสงเคราะห์ญาติที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาโดยการสงเคราะห์ญาติในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะญาติที่ยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น ยังหมายถึงมารดาบิดา หรือญาติที่ล่วงลับไปแล้วอีกด้วย ดังนั้น การทำบุญในพุทธศาสนา นอกจากผู้กระทำจะได้บุญแล้วปฏิภาณ (ผู้รับ) ก็สามารถยังชีพได้ชั่วคราวด้วยไทยธรรมเหล่านั้น

³⁵พระโมคคัลลานเถระ, *คัมภีร์อภิชานวรรค*, แปลและเรียบเรียงจากคัมภีร์อภิชานปทีปทีปิกา โดย พระมหาสมปอง มุทิโต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2538), หน้า 531.

³⁶อง. เอกก. 20/34/77-78.

ยิ่งกว่านั้นบุญที่เกิดจากการทำทานนั้นก็สามารอุทิศให้ญาติผู้ล่วงลับได้อีกด้วยสำหรับพุทธศาสนาเอง การอุทิศส่วนบุญถือว่าเป็นกิจกรรมสำคัญที่ชาวพุทธทุกคนควรกระทำ เพื่อเป็นการตอบสนองบุญคุณ มารดาบิดาหรือญาติที่ล่วงลับไปแล้วให้ได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีขึ้น การกระทำทักษิณาเพื่ออุทิศส่วนบุญ นั้น ล้วนเป็นการส่งเสริมกตัญญูทวดที่ให้แก่ลูกหลานและถือว่าการช่วยส่งเสริมคุ้มครองวิญญาณ ของบรรพบุรุษได้เป็นอย่างดี มิใช่เป็นการบูชาผีสงเทวดาแต่ประการใด การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ ล่วงลับตามคติความเชื่อของชาวพุทธ ส่วนมากมักจะมีการนิมนต์พระสงฆ์ถวายภัตตาหารแล้วอุทิศส่วนบุญ ให้แก่คนตายนั้น มีลักษณะใกล้เคียงกับคติความเชื่อของชาวฮินดู ที่มีธรรมเนียมการกระทำทักษิณา ให้แก่คนตายที่เรียกกันว่า “สารท หรือ ศราท” คือพวกเขาจะอันเชิญพวกพราหมณ์ด้วยกันมาเลี้ยง เสร็จแล้วแจกไทยธรรม ผ้าถือเป็นสิ่งจำเป็นที่จะเว้นไม่ได้ พวกพราหมณ์เคร่งครัดในเรื่องนี้มาก เพราะ ไม่อยากให้บุรพบิดรของเขาหิวกระหายและเปลือยกาย³⁷

2.3 ประวัติความเป็นมาของบุญข้าวสาก

ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์ลาวซึ่งรวมถึงชาวลาวย อีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และ เจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่นให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป

ฮีตสิบสอง มาจากคำสองคำได้แก่ ฮีต คือคำว่า จาริตซึ่งหมายถึง ความประพฤติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความประพฤติที่ดีและ สิบสอง หมายถึง สิบสองเดือน ดังนั้นฮีตสิบสองจึง หมายถึงประเพณีที่ชาวลาวยในภาคอีสานและประเทศลาวปฏิบัติกันมาในโอกาสต่างๆทั้งสิบสองเดือน ของแต่ละปี เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องผีและพิธีกรรมทางการเกษตร เข้ากับพิธีกรรม ทางพุทธศาสนา นักปราชญ์โบราณได้วางฮีตสิบสองไว้ดังนี้

เดือนอ้าย-บุญเข้ากรรม เดือนยี่ - บุญคูณลาน เดือนสาม - บุญข้าวจี่ เดือนสี่ - บุญผะ เหวด เดือนห้า - บุญสงกรานต์ เดือนหก - บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด - บุญซำฮะ เดือนแปด - บุญ เข้าพรรษา เดือนเก้า - บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ - บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด - บุญออกพรรษา เดือนสิบสอง - บุญกฐิน งานบุญประเพณีที่เกี่ยวข้องกับฮีตสิบสองที่สำคัญของชาวอีสาน ได้แก่ บุญ เดือนสี่ จังหวัดร้อยเอ็ด (งานประเพณีบุญผะเหวด) บุญเดือนหก จังหวัดยโสธร (งานประเพณีบุญบั้ง ไฟ) บุญเดือนแปด จังหวัดอุบลราชธานี (งานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา) บุญข้าวสากเอ็ด จังหวัด นครพนม (งานประเพณีออกพรรษาไหลเรือไฟ) และจังหวัดสกลนคร (งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง)

คองสิบสี่ เป็นคำและข้อปฏิบัติคู่กับฮีตสิบสอง คอง แปลว่า แนวทาง หรือ ครรลอง ซึ่งหมายถึง ธรรมเนียมประเพณี หรือแนวทาง และ สิบสี่ หมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางปฏิบัติ

³⁷พระมหาสุพจน์ คำน้อย, “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนา เถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2547, หน้า 88-90.

สิบสี่ข้อ ดังนั้นคองสิบสี่ จึงหมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางที่ประชาชนทุกระดับนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมืองพระสงฆ์ และคนธรรมดาสามัญพึงปฏิบัติ สิบสี่ข้ออาจสรุปได้หลายมุมมองดังนี้

1. เป็นหลักปฏิบัติกล่าวถึงครอบครัวในสังคม ตลอดจนผู้ปกครองบ้านเมือง
2. เป็นหลักปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมือง และหลักปฏิบัติของประชาชนต่อพระมหากษัตริย์
3. เป็นหลักปฏิบัติที่พระราชายึดถือปฏิบัติ เน้นให้ประชาชนปฏิบัติตามจารีตประเพณี และคนในครอบครัวที่ปฏิบัติต่อกัน
4. เป็นหลักปฏิบัติในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุขตามจารีตประเพณีแต่ละข้อมีคำว่ายิตนำหน้าด้วย (ทำให้เกิดความสับสนกับยิตสิบสอง) แต่ละคองจะมีสิบสี่ยิต ยกเว้นยิตปีคลองเดือนจะมีเพียงสิบสองยิตซึ่งนั่นก็คือยิตสิบสองที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น คองประกอบด้วย

เดือนสิบประเพณีทำบุญข้าวสาก ตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบ ผู้ถวายจะเขียนชื่อของตนลงในภาชนะที่ใส่ของท่าน และเขียนชื่อลงในบาตร ภิกษุสามเณรรูปใดจับได้สลากของใคร ผู้นั้นจะเข้าไปถวายของ เมื่อพระฉันเสร็จแล้วจะมีการฟังเทศน์เพื่อเป็นการอุทิศให้แก่ผู้ตาย บุญข้าวสากหรือบุญข้าวสาก การเขียนชื่อใส่สลากให้พระภิกษุและสามเณรจับและเขียนชื่อใส่ภาชนะ ข้าวถวายตามสลากนั้น และทำบุญอย่างอื่นมีรักษาศีลฟังธรรม เป็นต้น เรียกว่า “บุญข้าวสาก”³⁸

ตามหลักพุทธศาสนามีสัตว์บางประเภทที่ไม่ได้เลี้ยงชีพด้วยอาหาร ทัพพีที่เกิดจากบุญของตนและบุญที่คนอื่นอุทิศไปให้ แต่ต้องอาศัยสิ่งสกปรกในการเลี้ยงชีพไปวัน ๆ ดังที่ปรากฏในเรื่องยักษ์ยิตทั้งสองกรณีที่ต้องอาศัยอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายและน้ำมูกเพื่อเลี้ยงชีพของตน และลูกทั้งนี้ก็อาจจะเป็นเพราะกรรมของสัตว์เหล่านั้นหาจึงไม่สามารถรับส่วนบุญที่คนอื่นอุทิศไปให้ได้ พวกเขาจึงต้องอาศัยสิ่งโสโครกในการเลี้ยงชีพแทน ซึ่งก็สอดคล้องกับประเพณีการโยน ข้าวบิณฑของชาวเขมรที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อนี้ โดยนักปราชญ์ในยุคก่อนเข้าใจหลักคำสอนเป็น อย่างดีว่า การกระทำบุญแล้วอุทิศไปให้ผู้ล่วงลับนั้น อาจจะได้รับเฉพาะเปรตบางจำพวกที่มีกรรมเบา หรือจำพวกปรตตูปชี-วิกเปรต คือเป็นเปรตที่อาศัยทานของผู้เลี้ยงชีวิตเท่านั้น จึงมีแนวคิดเพื่อให้ ญาติของตนที่ไปเกิดเป็นเปรตจำพวกอื่นได้รับสิ่งที่ลูกหลานได้อุทิศไป

2.3.1 การทำบุญข้าวสากของชาวดำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

การศึกษาในบทนี้นั้นมุ่งศึกษาให้เห็นประเพณีบุญข้าวสากของพุทธศาสนิกชน ชาวดำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด และความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวสากที่ ปรากฏในสมัยพุทธกาล แนวคิดเกี่ยวกับบุญข้าวสากประเพณีบุญข้าวสากในสังคมไทย องค์ประกอบ และ

³⁸มณี พยอมยงค์, *วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 140.

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญข้าวสากซึ่งจะเป็นบรรทัดฐานสำคัญในการศึกษาให้เห็นถึงหลักพุทธธรรม ที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวสากโดยได้กำหนดศึกษาตามหัวข้อดังนี้

1. ตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งเขตการปกครอง เป็น 9 หมู่บ้าน ประกอบด้วยหมู่บ้าน หมู่ 1 หนองใหญ่, หมู่ 2 ดอนทราย, หมู่ 3 กลาง, หมู่ 4 โนนสีดา, หมู่ 5 หนองม่วง, หมู่ 7 โนนขวาง , หมู่ 8 ดงขวาง , หมู่ 10 หนองใหญ่

บุญข้าวสาก ตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นวันบุญข้าวสาก ชาวอีสาน “ข้าวสาก” ห่อด้วยใบตองกล้วยเอาไม้กลัดหัวกลัดท้าย มีรูปลักษณะคล้ายๆ กลีบข้าวต้ม แต่ไม่พับสันตองเหมือนการห่อข้าวต้ม แล้วเย็บติดกันเป็นชุดๆ ภายในห่อนั้นบรรจุด้วยอาหารคาวหวาน บางห่อบรรจุหมาก บุหรี่ พลุ ข้าวต้ม เนื้อ ข้าวสาร ปลา เป็นต้น ซึ่งแต่ละห่อนั้นไม่ซ้ำกัน แล้วนำไปห้อยไว้ตามต้นไม้ หรือรั้วบริเวณวัด ในตอนเช้าของวันขึ้นสิบห้าค่ำ เดือนสิบ ญาติโยมจะนำอาหารที่เตรียมถวายพระสงฆ์และห่อข้าวน้อยซึ่งมีอาหารคาวหวานอย่างละเล็ก อย่างละน้อยแต่ละห่อ ประกอบด้วย ข้าวเหนียว เนื้อปลา เนื้อไก่ หมู และใส่ลงไปอย่างละเล็กอย่างละน้อยถือเป็นอาหารคาว แอปเปิ้ล มะละกอ ฟักทอง กล้วย ส้ม น้อยหน่า ฝรั่ง แดงโม สับปะรด (แล้วแต่จะเลือกใส่) เป็นอาหารหวาน และบุหรี่ปริมาณการทำให้บุญข้าวสากนี้เป็นเรื่องที่ ประเพณีบุญข้าวสากจะทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นประจำของทุกปี ที่เรียกว่า “บุญข้าวสาก” เนื่องจากเมื่อจัดทำข้าวปลาอาหารหวานคาว และเครื่องไทยธรรมต่าง ๆ อุทิศให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว จะทำสากหรือสลาก มีคำอุทิศส่วนกุศลใส่กระดาษขันทักชื่อ ผู้มีจิตศรัทธาบริจาค และความประสงค์ว่าจะบริจาคทานให้แก่ผู้ใด โดยบอกชื่อผู้ที่จจะมารับส่วนกุศลด้วย บุญข้าวสากหรือสลาก เป็นการทำบุญอย่างหนึ่งของประเพณีสิบสองเดือน หรือ “อิตสิบสอง” ของชาวอีสาน เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้กับเปตขาน ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ใกล้ถึงวันงานจะมีการเตรียมอาหารคาว หวาน มีข้าวเหนียวหนึ่ง เนื้อปลา ข้าวต้มมัดเอามาหั้นเป็นชิ้นพอดีคำ ขนมหมก และอาหารคาวหวานอื่น ๆ ตลอดจนผลไม้ต่าง ๆ ตามฤดูกาล ไว้สำหรับทำบุญตอนเช้าชาวบ้านจะพากันนำอาหารคาวหวานต่าง ๆ ไปทำบุญตักบาตรที่วัดโดยพร้อมเพรียงกัน และถวายทานอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว³⁹

ผู้รับส่วนบุญ ได้แก่ เปต ในที่นี้ เป็นคำในภาษาสันสกฤตมีความหมาย 2 นัยคือ 1) ผู้จากไป หมายถึงผู้จากโลกนี้ไปคือผู้ตายไปแล้ว ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นความหมายทั่วไป พวกที่ตายไปเกิดเป็นเทวดา ก็เรียกว่าเปตหรือเปตในความหมายนี้ก็มี เช่น พิธีทำบุญอุทิศ ส่วนบุญให้ผู้ที่ยาไปแล้วเรียกว่าเปตพลี

2) สัตว์พวกหนึ่งที่เกิดในอบายภูมิที่เรียกว่าเปตวิสัย “สัตว์พวกนี้ได้รับทุกขเวทนาต่างๆ ตามผลแห่งกรรมชั่วที่ได้ทำไว้ เช่น อดอยาก ผอมโซ เพราะไม่มีอาหาร หรือมีแต่กินไม่ได้หรือ กินได้

³⁹มณี พยอมยงค์, *ความเชื่อของคนไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 70.

แต่กินยาก เพราะปากเท่ารูเข็ม หรือกินเข้าไปได้แต่กลายเป็นเลือดเป็นหนอง เป็นมูตรเป็นคูล อื่นๆยังมีเปรตอีกพวกหนึ่งที่เสวยผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วสลับกันในชาติเดียวกันเรียกว่า เวมานิกเปรต คือเปรตที่มีวิมานอยู่เป็นของตัวเอง มีความสุขเหมือน พวกเทวดาในเวลาหนึ่งแต่ในอีก⁴⁰

พอสรุปได้ว่าในการทำบุญข้าวสาก บุญวิญญาณบรรพชนนั้น เป็นวัฒนธรรมและพิธีกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง มีการทำพิธีบูชากันอย่างแพร่หลายและอย่างต่อเนื่อง บ่งบอกถึงความกตัญญูของลูกหลานที่มีต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับและยังเป็นข้อกำหนดหลักเพื่อให้ศาสนิกชนถือปฏิบัติ โดยแนวคิดของการบูชาดวงวิญญาณบรรพชน เพื่อสนองต่อความเชื่อในเรื่องชีวิตหลังความตาย เพื่อให้เทพเจ้าได้คุ้มครองและรับเอาดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ไปสู่ความเป็นอมตะ (ไม่เกิด) และเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ได้คุ้มครองปกป้องตนและครอบครัว สังคมของตน ให้มีความปลอดภัย แล้วยังมีนัยเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจในการดำรงอยู่ของชาติด้วย

2.3.2 กำเนิดและพัฒนาการของพิธีบุญข้าวสาก

“ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษนั้นเชื่อกันว่าเมื่อตายไปแล้ววิญญาณจะตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่กระทำไว้ขณะที่มีชีวิตอยู่ในยุคของพวกอารยันนั้นมีความเชื่อว่าการสร้างสรรค์จักรวาลและการที่จะให้กำเนิดมนุษย์นั้นเป็นผลที่เกิดจากการเซ่นบวงสรวงแต่ดั้งเดิมนั้นคือเป็นผลลัพธ์ที่เกิด จากการสังเวदनเอง”⁴¹

เพราะว่าการที่มนุษย์เกิดความกลัวสิ่งต่างๆและมีความต้องการที่จะรอดพ้นจากอันตรายต่างๆที่เกิดขึ้น จากความหนาวความหิวกระหายความร้อนจึงเกิดการนับถือแม่น้ำภูเขาพระจันทร์พระอาทิตย์ต้นไม้ ดวงดาวเป็นต้นโดยเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีอำนาจและสามารถให้คุณและโทษกับมนุษย์ได้จึงต้องแสวงหา ทางออกโดยการบูชาเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์บวงสรวงกราบไหว้ซึ่งในที่สุดกลายเป็นความเชื่อที่ปฏิบัติ สืบเนื่องมาเป็นประเพณีต่างๆ ในยุคต่อมา ในบทนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมวรรณกรรมความเชื่อโบราณ เกี่ยวกับการแสวงหาทางออกของคนในแต่ละยุคมาศึกษา ดังนี้ ⁴²

“เมื่อมนุษย์ไม่รู้ว่าความร้อนความหิวความกระหายของตัวเองที่มีติดตัวมานั้นเกิดขึ้นได้อย่างไรเกิดขึ้นเพราะเหตุใดเพราะเมื่อลืมหาคูโลกเห็นแต่ความมืดความสว่างดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ดวงดาวฝนตกพายุฟ้าร้องไม่เคยทราบเหตุผลว่ามีขึ้นได้อย่างไรจึงเกิดความสงสัยและหวาดกลัวเกิดความเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับและเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการดลบันดาลของพระเจ้าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์เหล่านั้น”⁴³

⁴⁰พ. ช. อ. 39/283/284.

⁴¹พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), *การกลับมาแห่งศีลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ, 2521), หน้า 67.

⁴²จ่านง ทองประเสริฐ, *บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดียเล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2540), หน้า 8.

⁴³ที.ปา. 11/132/97.

ความเชื่อในลัทธิศาสนาต่างๆ นั้นมีการบวงสรวงบูชาและการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์กับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอิทธิพลเหนือวิถีทางของวิถีชีวิตมนุษย์เหตุนี้เองการขยายความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ไปสู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์และธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่เราพบเห็นได้ในทุกสังคมทุกยุคทุกสมัยตลอดมา

3) ความเชื่อเรื่องการบูชาอำนาจลึกลับหากพิจารณาจากความเชื่อดังกล่าวจะพบว่าอำนาจของสิ่งลึกลับมีอิทธิพลมากในยุคก่อนเพราะเข้าใจว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากอำนาจของสิ่งที่อยู่นอกตัวแต่สามารถเชื่อมโยงเข้าสู่กันได้เช่นอากาศหนาวร้อนทำให้มนุษย์เจ็บไข้สุขภาพร่างกายไม่ปกติภูตผีปีศาจมีอำนาจทำให้มนุษย์เป็นสุขก็ได้เป็นทุกข์ก็ได้เหล่านี้เป็นต้นซึ่งมนุษย์ในยุคก่อนได้แสวงหาทางออกด้วยการอ้อนวอนบูชาสิ่งเหล่านี้

“ในยุคที่ลัทธิศาสนาต่างๆ ยังไม่ปรากฏนั้นมีความเชื่อที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดคือมีความเชื่อเรื่องวิญญาณภูตผีปีศาจอำนาจลึกลับต่างๆ ว่ามีอำนาจทำให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ได้และสิ่งเหล่านี้สามารถถ่ายทอดกันไปได้จากสิ่งหนึ่งไปอีกสิ่งหนึ่งคือมีการถ่ายทอดจากธรรมชาติสู่มนุษย์ด้วยเหตุนี้เองมนุษย์ในยุคก่อนจึงต้องทำการบูชาอ้อนวอนเพื่อให้วิญญาณภูตผีปีศาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้ช่วยเหลือตนเองให้พ้นจากอันตรายทั้งปวง”⁴⁴

ความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลต่อมนุษย์ในยุคนั้นหากแต่ช่วยได้ในระดับหนึ่งเท่านั้นซึ่งในส่วนของความตายความเจ็บป่วยต่างๆ ก็ไม่สามารถช่วยได้หมดทุกอย่างหากแต่ยังคงมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนเพราะการแสวงหาทางออกจากสิ่งเหล่านี้ต่างคนก็เชื่อตามประสบการณ์ของตนเองว่าเหมาะสมกับลัทธิความเชื่อในลักษณะใด

4) ความเชื่อเรื่องการบูชาผีบรรพบุรุษ

การบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะ 2 อย่างคือ

การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ เช่นดอกไม้ของหอมอาหารทรัพย์สินเงินทองหรือของมีค่าต่าง ๆ มอบให้เพื่อแสดงถึงความเคารพนับถือตลอดถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อแสดงความเคารพนับ ถือเทิดทูนเชิดชูคุณความดีและยกย่องให้ปรากฏความสำคัญของความดี การบูชาด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ การรับสีกขาบทมาเพื่อรักษาให้เป็นผู้มีศีลตลอดถึง การเคารพดูแลมารดาบิดาครูอาจารย์และบูชาปูชนียะบุคคลทั้งหลายด้วย

“การบูชาผีบรรพบุรุษนั้นเกิดขึ้นเพราะความรักความผูกพันของลูกหลานที่ให้การเคารพ รักบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วเช่นพ่อแม่ปู่ย่าตายายเพราะเมื่อเวลาที่บุคคลเหล่านี้มีชีวิตอยู่ได้ทำคุณประโยชน์ให้ลูกหลานมากมายและเมื่อบรรพบุรุษเหล่านี้ตายจากไปลูกหลานที่อยู่เบื้องหลังต้องทำหน้าที่ในฐานะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในสายเครือญาติจึงต้องมีการบูชาเช่นสรวงกราบไหว้และทำการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของต่างๆ ส่งไปให้หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามเชื่อกันว่าจะได้รับโทษต่างๆ

⁴⁴สุเมธ เมธาวิทยากุล, *สังกัปพิธีกรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2532), หน้า 50.

จึงต้องทำการบูชากราบไหว้ให้ช่วยบันดาลความสุขมาให้เมื่อการกระทำดังกล่าวได้แสดงออกบ่อยๆ จึงเกิดความเชื่อเต็มทีและฝังลึกลงไปในชีวิตสำนึกของแต่ละคน”

มนุษย์มีความเชื่อว่าเมื่อบิดามารดาหรือญาติที่ตายไปแล้ววิญญาณจะออกจากร่างไปสู่ที่ต่างๆ ไปเกิดใหม่บ้างยังวนเวียนอยู่ในโลกมนุษย์บ้างมีเหล่านี้เรียกว่าผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ย่าตายาย หรือบางทีก็เรียกผีเรือนเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์เป็นคนดีที่มีความสามารถเป็นพิเศษเป็นเจ้าของเมืองหรือเป็นผู้ก่อตั้งบ้านเมืองเมื่อตายไปก็ยังมีผู้เคารพนับถือทั้งผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษนั้นจัดว่าเป็นผีดีเพราะเป็นผู้คุ้มครองรักษาลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุขและคอยควบคุมให้ลูกหลานหรือคนในหมู่บ้านไม่ให้ทำผิด ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี⁴⁵

2.3.3 ลักษณะสำคัญของพิธีบุญข้าวสากของพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

ในบรรดาประเพณีทั้งหมดที่มีอยู่ในรอบปี ประเพณีบุญข้าวสาก เป็นประเพณีที่มีพัฒนาการมาจากความเชื่อเรื่องการทำ เปตพลี ของศาสนาพราหมณ์ กล่าวคือในศาสนาพราหมณ์มีประเพณีอยู่ประเพณีหนึ่ง เรียกว่า เปตพลี เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย ประเพณีนี้ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาในอินเดียก่อนสมัยพุทธกาล ลักษณะสำคัญของประเพณีสารทนั้นแยกเป็นลักษณะดังนี้การทำบุญข้าวสาก มีการพัฒนาการความเชื่อดังกล่าวได้แผ่ขยายวงกว้างออกไปในสังคมอินเดียพระพุทธศาสนาซึ่งเกิดมา ในช่วงหลังต้องรับเอาคติความเชื่อประเพณีบางอย่างเข้าสู่ศาสนาของตนในบพนี้ผู้วิจัยขอนำเอาคติ ความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการของพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาศึกษาเพื่อเป็นแนวทางใน การศึกษาตามลำดับ ดังนี้⁴⁶

1) ความหมายของพิธีสารทในพระพุทธศาสนา

คำว่า “สารท” มาจากคำว่า “สรท” (ภาษาสันสกฤตใช้คำว่า “ศารท) หมายถึงการเรียกชื่อฤดูใบไม้ร่วงสอดคล้องกับประเพณีอันเกี่ยวเนื่องด้วยฤดูสารทที่ พืชพันธุ์ธัญญาหาร ออกดอก ออกผล ได้เก็บเกี่ยวไปทำขนมเพื่อ เช่นพลี บูชา ผีบรรพบุรุษหรือเทพเจ้าที่ตนนับถือ เชื่อกัน ว่าประเพณีนี้ได้รับคติความเชื่อจากอินเดีย บางแห่งเรียกประเพณีนี้ว่า “สารท” ซึ่งบางครั้งก็เรียก ควบคู่กันไปกับ “เดือนสิบ” เช่น “ประเพณีบุญเดือนสิบ”⁴⁷ เป็นต้น

⁴⁵มณี พยอมยงค์, *วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 140.

⁴⁶พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551), หน้า 441.

⁴⁷ปัญญา ใบบางยาง, *หลักธรรมในพระไตรปิฎก*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2548), หน้า 13.

2) ประเภทของพิธีสารหรือบุญข้าวสากในพระพุทธศาสนา

เมื่อจัดประเภทของพิธีสารตามลักษณะของการประกอบพิธีกรรมสามารถแบ่งประเภทของพิธีสารทได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

(1) ประเภทพิธีเช่นไหว้ผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้คนอินเดียโบราณนิยมการท การบูชาด้วยการไหว้ทิศและ ยังมีการนับถือบูชา ธรรมชาติ บูชาเทพเจ้าและการบูชาวิญญาณของบรรพบุรุษ เพราะต้องการหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจต้องการสิ่งที่จะนำมาบูชา เคารพ เช่นไหว้ต้องการหาศาสนาเป็นที่พึ่งที่ระลึกการที่มนุษย์ต้องมีที่พึ่ง ทางจิตใจ เพราะเวลาที่เกิดความกลัวภัยคุกคาม ก็พากันบูชากราบไหว้สิ่งต่างๆ เพื่อขออำนาจสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ได้ช่วยให้พ้นจากอันตราย หากมองย้อนกลับไป ในสมัยก่อนที่ชาวอารยันเข้ามาครอบครองอินเดีย ลัทธิการนับถือ ธรรมชาติ เป็นลัทธิแรกที่มนุษย์ได้นับถือกันมา เมื่อมาถึงยุคชาวอารยันนอกจากจะเคารพนับถือ ธรรมชาติและเทพเจ้าต่างๆ ชาวอารยันยัง เคารพนับถือ และบูชาวิญญาณของบรรพบุรุษเช่นเดียวกับ เทพด้วย เพราะเห็นว่ามนุษย์และสัตว์ที่ ตายไปนั้นก็เพียงแต่ร่างกาย ส่วนวิญญาณนั้น ยังคงสภาพอยู่ และยังมีการบริโภคอาหารเช่นเดียวกับ มนุษย์ ฉะนั้น จึงเกิดการบวงสรวง และเช่น วิญญาณ ชาวอารยันยังมีความเชื่อถือต่อไปอีกว่า วิญญาณเหล่านั้น มีภพอยู่เบื้องบน การที่จะส่ง เครื่องบูชาให้ไปถึงวิญญาณเหล่านั้นได้ก็ด้วยการเผา ไผ่บูชาโยให้ควันไฟลอยขึ้นไปจึงทำให้มีลัทธิการ บูชายัญเกิดขึ้น⁴⁸

ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัส เรื่องของ อัคคีทัตตบุโรหิต ความว่า พระเจ้ามหาโกศล ออก บวช เป็นปริพาชกพร้อมกับบริวาร ได้อาศัยอยู่ระหว่างเขตแดนแคว้นอังคะ แคว้นมคธ และแคว้นกुरु เขาได้ สั่งสอนประชาชนที่เคารพนับถือตนให้ถึงภูเขาบ้าง ป่าไม้ สวน ต้นไม้บ้างเป็นที่พึ่ง จึงจะ สามารถพ้น จากความทุกข์ได้ เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาพอสรุปใจความได้ว่า “พวกมนุษย์จำนวนมาก ถูกความกลัวภัยคุกคาม ต่างพากันถึงภูเขา ป่าไม้สวน รุกขเจดีย์ เป็นที่พึ่งซึ่ง เหล่านี้ไม่ใช่ที่พึ่งอันเกษม ไม่ทำให้ผู้ที่ถึงที่นับถือ พ้นจากความทุกข์ส่วนผู้ที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ใช้ปัญญาพิจารณาได้เห็นอริยสัจ 4 ย่อมพ้นจากทุกข์ได้”⁴⁹

การยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ฤทธิเดชปาฏิหาริย์ทั้งหลายนั้น จะพอยอมรับได้ หรือไม่ ให้อุทิศเจตนาของผู้ปฏิบัติ ถ้ามีเจตนาใช้สิ่งเหล่านี้เป็นอุบายดึงหรือชักจูงคนที่ยังอยู่หากไกล จากธรรมะให้เข้ามาสู่หลักธรรมและใช้ภายในขอบเขตที่จำกัดไม่ให้ขัดกับหลักการของพระพุทธศาสนา

2) ประเภทของพิธีทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย (1) ปัตติทานมัย หมายถึง การทำบุญด้วยการ เฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่นเช่นการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วหรือ

⁴⁸มณี พยอมยงค์, *ความเชื่อของคนไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 70.

⁴⁹พระอัคร คณาธิการ, *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534), หน้า 8.

แม้กระทั่งเวทดา การอุทิศส่วนบุญให้แก่ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ขอยกเอาตัวอย่างจากสมัยพุทธกาลซึ่ง มีจุดเริ่มต้นจากพระเจ้าพิมพิสารได้ถวาย สนวนเวฬุวันให้แก่พระบรมศาสดาและพุทธสาวกทั้งหลายที่ได้จำพรรษาในกรุงราชคฤห์พระองค์ได้ ถวายทานและทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก ทรงอุทิศว่า⁵⁰

“ขอทานนี้จึงมีแก่พวกญาติของเรา ทนใดนั้นเองสระโบกขรณีदारดาชด้วยปทุม ก็บังเกิด แก่เปรตพวกนั้น เปรตพวกนั้นก็อาบและดื่มในสระโบกขรณีนั้น ระวังความกระวนกระวายความ ลำบากและหิวกระหายได้แล้ว มีผิวพรรณดุจทองคำดั่งนั้นพระราชากวายเป็นข้าวยาคู ของเคี้ยว ของกิน เป็นต้นแล้วทรงอุทิศ ในทนใดนั้นเอง ข้าวยาคูของเคี้ยวและของกินอันเป็นทิพย์ ก็บังเกิดแก่เปรตพวก นั้น เปรตพวกนั้น ก็พากันบริโภคน้ำทิพย์เหล่านั้น มีอินทรีย์เอิบอิ่มลำคั่งนั้น พระราชาถวายผ้าและ เสนาสนะ เป็นต้น ทรงอุทิศให้เครื่องอสังการต่างๆ มีผ้าทิพย์ ยานทิพย์ ปราสาททิพย์ เครื่องปูลาด⁵¹

(2) ทักขิณานุประทาน หมายถึง ทานเจตนาเป็นเหตุให้บุญเจริญเพิ่มพูนขึ้นก็ได้หมายถึง บุญที่เกิดขึ้นจากการบริจาคทาน และหมายถึงไทยธรรมที่เป็นเครื่องมือหรือเป็นอุปกรณ์สำหรับการ ทำบุญแต่ความหมายที่มุ่งประสงค์นี้ก็คือทานที่มีเจตนาเป็นเหตุให้บุญเจริญเพิ่มพูนหรือทานเพื่อ ผลที่เจริญ ซึ่งหมายถึงการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว”

“ส่วนไทยธรรมสำหรับชาวพุทธที่จะกระทำบุญนั้น คือปัจจัยสี่ และเครื่องใช้สอยอื่นๆ ที่สมควรแก่สมณะบริโภคนั้นเป็นเพียงส่วนประกอบของการอุทิศส่วนบุญ ไม่ใช่เป็นการอุทิศส่วนบุญ โดยตรง คำว่า ทักขิณานุประทานตามนัยนี้ จึงเป็นบุญกิริยาที่บุคคลกระทำเพื่อให้บุญเจริญเพิ่มพูนขึ้น ให้แก่ผู้ที่ตายไปแล้ว เพราะทุกครั้งที่มีการปรารภงานบำเพ็ญกุศลทักขิณานุประทานก็จะมีเพิ่ม ทักขิณา คือ อุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วทุกครั้ง แตกต่างจากคำว่า ทักขิณาทาน ที่มีจะ ส่อความถึงการให้ของทำบุญเป็นทาน⁵²

คำนี้จึงเป็นภาษาที่ใช้เป็นทางการ แสดงถึงลักษณะพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่าต้องเป็นบุคคลผู้เป็นเครือญาติเท่านั้น

(3) บุปเปตพลี คือ การทำบุญอุทิศให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว คำว่า เปตเป็นคำในภาษาบาลี ส่วนคำว่าเปรตเป็นคำในภาษาสันสกฤตทั้ง 2 คำนี้มีความหมายตรงกันคือ⁵³

“ผู้จากไป หรือผู้ละไปแล้ว หมายถึง ผู้จากโลกนี้ไปคือผู้ตายไปแล้ว ผู้ล่วงลับไปแล้วเป็น ความหมายทั่วไปพวกที่ตายไปเกิดเป็นเทวดาก็เรียกว่าเปตหรือเปรตในความหมายนี้ก็มีเช่นพิธี

⁵⁰พ. ฐ. 25/188-192/92.

⁵¹พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุโต), *สังคัมภีร์สังคัมภีร์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, 2538), หน้า 16.

⁵²พ. ฐ. อ. 39/25/284.

⁵³พระสิริมงคลจารย์, *มงคลตถทีปนี ทูตโย ภาโต*, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 8.

ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายไปแล้วเรียกว่า เปตพลี สัตว์พวกหนึ่งที่เกิดในอบายภูมิที่เรียกว่า เปตวิสัย หรือเปรตวิสัย สัตว์ พวกนี้ได้รับทุกขเวทนาต่างๆ ตามผลแห่งกรรมชั่วที่ได้ทำไว้เช่น ออดอยาก ผอมโซเพราะไม่มีอาหารหรือมีแต่กินไม่ได้หรือกินได้แต่กินยากเพราะปากเท่ารูเข็มหรือกินเข้าไปได้แต่กลายเป็นเลือดเป็นหนองเป็นมูตร เป็นคูล”⁵⁴ “เปตวัตถุที่มาจากเหตุเกิดแห่งเรื่อง ได้แก่ เปตวัตถุที่ พระผู้มีพระภาคทรงยกขึ้น แสดงเองเมื่อมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเปรตนั้น ๆ เกิดขึ้นเช่น เขตตูปม เปตวัตถุ ปิณธุตติลิกเปตวัตถุ ตีโรกขทเปตวัตถุ เป็นต้น ส่วนเปตวัตถุที่มาจากกรณาม ตอบ ได้แก่ เปตวัตถุที่พระสาวกมีท่านพระนารทเถระ ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ท่านพระสารีบุตรเถระ เป็นต้น เป็นผู้ถามเปรตที่ท่านพบเห็นและเปรตนั้นๆ เป็นผู้ตอบ เมื่อท่านทราบความเป็นมาแล้ว จึงถือ กันว่าเป็นเปตวัตถุทุกเรื่อง พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ยกเว้นบางเรื่องที่เกิดหลังพุทธปรินิพพาน เช่น ธาตุวิวัฒนเปตวัตถุนั้นทกเปตวัตถุ เป็นต้น รูปแบบของเรื่องเปตวัตถุที่มาจากเหตุเกิดแห่งเรื่อง เป็น แบบการบรรยายธรรม⁵⁵ คือ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเองโดยตลอด แต่เปตวัตถุที่มาจากกรณาม ตอบ เป็นแบบการถามตอบคล้ายกับวิมานวัตถุแต่ต่างกันที่อารมณ์ทั้งของผู้ถามและผู้ตอบกล่าวคือ ใน กรณีของเปรตในเปตวิสัยที่ได้รับทุกข์ทรมาน ผู้ถามถามด้วยความสงสารและเห็นใจในวิบากกรรมที่ เปรตนั้นกำลังได้รับอยู่ผู้ตอบตอบด้วยความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจในผลกรรมนั้น และมีความสำนึกผิด ถ้ามีโอกาสก็คิดจะทำความดีทดแทนต่อไปบางรายหลังจากเล่าเรื่องบุญกรรมและสภาวะภาพผิดแล้วได้ ขอความช่วยเหลือจากผู้ถามก็มี ส่วนกรณีของเปรตตามความหมายที่ 1 คือผู้จากโลกนี้ไป ถ้าไปเกิด เป็นเทวดา ทั้งผู้ถามและผู้ตอบก็มีอารมณ์อย่างเดียวกับผู้ถามผู้ตอบในวิมานวัตถุ ถ้าไปเกิดเป็น เวมา นิกเปรต ทั้งผู้ถามและผู้ตอบมีอารมณ์ต่างออกไปจาก 2 กรณีข้างต้นคือ อาจมีอารมณ์ทั้งเศร้า ใจและ ดีใจผสมกันก็ได้ไม่ว่าไรก็ดี⁵⁶

(4) มตกทาน คือ ทานที่อุทิศผู้ล่วงไปแล้วซึ่งความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในคัมภีร์ทาง พระพุทธศาสนาชั้นปฐมภูมิปรากฏแต่เพียงคำว่า ยัญยอมแพร์หลาย กล่าวคือเมื่อครั้งนั้นแลอุทายี พราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ ระลึกถึงกันแล้วนั้น ณ ที่สมควรได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า⁵⁷

“แม้ท่านพระโคตมก็ทรงสรรเสริญยัญยอมของพวกข้าพระองค์หรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พราหมณ์เราไม่ได้สรรเสริญยัญยอมไปเสียทุกอย่างและเราก็ไม่ได้ติเตียนยัญยอมไปเสียทั้งหมด เราไม่สรรเสริญ

⁵⁴ชวินทร์ สระคำ, *จำลอง สารพัตถนิค, พจนานุกรม บาลี ไทย*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์ พรินท์ติ้ง, 2538), หน้า 241.

⁵⁵ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2539), หน้า 390.

⁵⁶พ. พ. 26/35/35-37.

⁵⁷อง. จตุกก. 21/40/67.

ยัญ ที่มีกิริยา คือ ยัญที่มีการฆ่าโค 1 ยัญที่มีการฆ่าแพะแกะ 1 ยัญที่มีการฆ่าไก่ สุกร 1 ยัญที่ทำให้สัตว์ต่างๆ ได้รับความเดือดร้อน 1 ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรค⁵⁸ ย่อมไม่เกี่ยวข้องกับยัญที่มีกิริยาอย่างนั้นพราหมณ์ แต่เราสรรเสริญยัญที่ไม่มีกิริยา คือ นิจทานและอนุกุลยัญ คือ ยัญที่ไม่มีการฆ่าโค 1 ยัญที่ไม่มีการฆ่าแพะแกะ 1 ยัญที่ไม่มีการฆ่าไก่ สุกร 1 ยัญที่ไม่ทำให้สัตว์ต่างๆ ได้รับความเดือดร้อน 1 ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือ ท่านผู้บรรลอรหัตตมรรค ย่อมเกี่ยวข้องกับยัญที่ไม่มีกิริยาอย่างนี้ ท่านผู้ประพตติพรหมจรรย์ สำรวม ระวัง ย่อมเกี่ยวข้องกับยัญ “ยัญที่จัดเตรียมไว้อย่างดีไม่มีกิริยา เหมาะสมกับเวลาเช่นนั้นท่านผู้รู้ผู้ฉลาดในบุญมีกิเลสเปรียบเหมือนหลังคาอันเปิดแล้ว ล่วงเลยตระกูลและคติในโลกย่อมสรรเสริญยัญ ชนิดนี้ถ้าบุคคลทำการบูชาในปกติทานหรือใน มตกทาน ตามสมควร มีจิตเลื่อมใส บูชาในนาที่ดีคือ ท่านพรหมจารีทั้งหลาย ยัญที่บุคคลบูชาดีแล้ว เช่น สรวงดีแล้ว สมบูรณ์ดีทำไว้ในทักษิณยศบุคคลยัญย่อมแพร่หลาย และเทวดาก็เลื่อมใสบังนิตผู้เป็นนักปราชญ์⁵⁹

2.3.4 ลักษณะสำคัญของพิธีบุญข้าวสากของชาวไทยอีสาน

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า พิธีบุญข้าวสาก (บุญข้าวสาก) ของชาวไทยพื้นฐานมาจากความเชื่อดั้งเดิมที่เกิดจากพฤติกรรมของชาวบ้าน แต่ละครอบครัว กลุ่ม ชุมชน และสังคม เช่น การเคารพนับถือผีตาแฮก ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น เมื่อมีการกระทำกันบ่อย จนกลายเป็นกระบวนการกล่าวคือ ความเชื่อนั้นนำไปสู่พิธีกรรม เมื่อมีการปฏิบัติตามพิธีกรรมนั้นบ่อย ๆ จนเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่ม ชุมชน ก็จะกลายเป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนถึงแม้ว่าประเพณีนี้ส่วนหนึ่งก็ได้รับอิทธิพลความเชื่อนั้น ถึงแม้ว่าประเพณีนี้ส่วนหนึ่งก็ได้รับอิทธิพลความเชื่อมาจากถิ่นอื่นก็ตาม แต่ก็ยังมีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่ยังมีให้เห็นถึงอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมอยู่ 5 ประการ

1. ลักษณะของผู้นำประกอบพิธีกรรม ผู้นำในการประกอบพิธีสารทถือว่า มีหน้าที่ติดต่อกับผีบรรพบุรุษ เช่น หัวหน้าครอบครัว ผู้อาวุโสในตระกูลนั้น ๆ ผู้อาวุโสในชุมชน โดยในสังคมเขมรเรามากจะสังเกตเห็นผู้ที่มีบทบาทในการนำประกอบพิธีกรรม ก็คือ มัคทายก ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทในสำคัญในการเชิญชวนชาวบ้านให้เข้าวัดทำบุญยิ่ง มัคทายกเป็นผู้มีไหวพริบเป็นที่ชื่นชอบของชาวบ้าน การที่จะเชิญชวนชาวบ้านให้เข้าทำบุญเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ก็ไม่ใช่เรื่องที่ยาก

2. ลักษณะของผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั้นมีทุกระดับตั้งแต่เด็กเล็กตลอดจนผู้ใหญ่ โดยชาวเขมรถือว่าประเพณีนี้เป็นประเพณีสำคัญมีปีละครั้ง และยังเชื่อว่า “ในช่วงระยะเวลา 15 วัน พญายมจะปล่อยเปตชนเหล่านั้นให้มารับส่วนบุญจากลูกหลาน พวกเขาสามารถที่ใดที่หนึ่ง มีในวัด เป็นต้น หากเจอหรือได้รับรู้ว่าลูกหลานได้อุทิศส่วนบุญไปให้พวกเขา ก็ดีใจหากไม่เจอ ก็ผิดหวังสาปแช่งให้ลูกหลานประสบแต่หายนะอิทธิพลจากความเชื่อดังกล่าวจึงเป็นมูลเหตุ

⁵⁸ อจ. จตุกก. 21/39/64-65.

⁵⁹ อจ. จตุกก. 21/40/67.

สำคัญทำให้ชาวบ้านเกิดความกลัว บวกกับความระลึกถึงคุณของบุพการีกลัวบุพการีเหล่านั้นจะอดอยากหิวกระหาย เมื่อมีโอกาสในช่วงเทศกาลสำคัญของชาติทุกคนจึงพากันทำบุญอุทิศให้ญาติของตนอย่างพร้อมเพรียงกันทั่วประเทศ⁶⁰

3. ลักษณะของวัตถุสิ่งของที่ประกอบพิธีกรรม วัตถุสิ่งของที่ประกอบพิธีกรรมสำหรับพิธีราชภรณ์นั้นไม่ได้รับบุชต์เงินเหมือนกับพิธีหลวง และแต่ละพื้นที่ก็อาจจะแตกต่างกันไปบ้าง โดยส่วนใหญ่ก็มีภัตตาหาร และเครื่องบูชา อีกสิ่งหนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของงาน ก็คือข้าวต้มมัด ขนมเทียน เป็นต้น โดยชาวเขมรสมัยก่อนนิยมทำขนมเหล่านี้ในประเพณี พุจุมเบ็ญ และพิธีงานแต่งงานเท่านั้น จึงถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของงาน สมเด็จพระสุเมธาธิบดี (ณาท) ได้อธิบายไว้ว่า ขนมข้าวต้มมัดเป็นชื่อของขนมที่ทำด้วยข้าวเหนียวห่อด้วยใบสด (ส่วนมากจะห่อด้วยใบตอง) มีทรงกลมเสมอด้านเสมอปลายใช้วิธีปั้นหรือต้มให้สุกมี 2 ประเภท คือ ข้าวต้มมัดไส้หมู และ ข้าวต้มมัดไส้กล้วยส่วนขนมเทียนทำจากข้าวเหนียว มีไส้เป็นมะพร้าว หรือถั่ว ห่อด้วยใบตอง แก้ว จันทรบุรณ์ ได้กล่าวว่า “คำว่า อันซอม (ข้าวต้มมัด) มาจากคำว่า สันซอม (สะสม) ใช้เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ของชาวนา ชาวไร่แต่ละครอบครัวที่มีการสะสมพืชพันธุ์ในช่วงอตัดหรือช่วงสงคราม ” ตามความเชื่อดั้งเดิมขนมทั้ง 2 อย่างนี้ คือ ข้าวต้มมัดถูกใช้เป็นสัญลักษณ์แทนลิงค์พระศิวะ ส่วนขนมเทียนถูกใช้เป็นสัญลักษณ์แทนโยนิพระนางอูมาซึ่งเป็นมเหสีของพระศิวะ ซึ่งสัญลักษณ์เหล่านี้มีทั่วไปตามปราสาทหรือโบราณสถาน⁶¹

4. ลักษณะวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม เวลาในการประกอบพิธีบุญข้าวสากวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ตอนเช้าจะนำภัตตาหารไปถวายพระภิกษุสามเณรครั้งหนึ่งก่อน พอถึงเวลาประมาณ 9 - 10 โมงเช้า พระสงฆ์จะตีกลองโฮม (รวม) ญาติโยมจะนำอาหารที่เตรียมไว้มาถวายพระสงฆ์ โดยการถวายจะใช้วิธีจับสลากเมื่อทุกคนมาพร้อมกันแล้ว ผู้ที่เป็นหัวหน้าจะกล่าวนำคำถวายสลากภัต ญาติโยมว่าตามจบแล้วนำไปให้พระเณรจับสลาก พระเณรจับได้สลากของใคร ผู้เป็นเจ้าของพาข้าว (สำหรับข้าว) และเครื่องปัจจัยไทยทานก็นำไปประเคนให้พระรูปนั้นๆ จากนั้นพระเณรจะฉันทเพล ให้พรญาติโยมจะพากันรับพรแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วรวมทั้งไทยทาน และพุทธบริษัทนั่นเอง⁶²

⁶⁰พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ, “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโฎนตา) ของจังหวัดสุรินทร์”, ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554, หน้า 80-82.

⁶¹สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศาสนาพราหมณ์ในเขมรสมัยก่อนเมืองพระนคร, *วารสารเวอริเดียน* ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2560) : 67-68.

⁶²พระครูศีลนันทโสภณ (อนันท์ เหล่าคันธาร์), “การศึกษาวิเคราะห์กรณในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2551, หน้า 33.

5. ลักษณะทางด้านสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม ในช่วงระยะเวลา 14 วัน ผู้ที่ไม่ได้ทำ จังหันถวายพระสงฆ์ที่วัดตามเวรของตน มักจะเชิญชวนญาติในตระกูลของตนสละทรัพย์สินร่วมกันเพื่อ นิมนต์พระสงฆ์มาฉันเพลและบังสุกุลอุทิศคนตายเสมอ โดยชาวอีสานมีความเชื่อว่า “บรรพบุรุษแม้จะ ล่วงลับไปแล้ว แต่ก็มีดวงวิญญาณยัง ล่องลอยอยู่บริเวณบ้าน เพื่อคอยดูแลคุ้มครองลูกหลาน และช่วง เทศกาลเป็นฤดูกาลที่พญายมปลดปล่อยผีบรรพบุรุษให้เดินทางมาเป็นระยะทางไกล ต้องเชิญท่านแวะ มาที่บ้านก่อน เพราะจะได้รับ การเช่นไหว้ และเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ เพื่อเตรียมพร้อมที่จะไปรับส่วนบุญ ที่ลูกหลานอุทิศไปให้ เสร็จจากนี้แล้ว ชาวบ้านยังนำเอาห่อข้าวสากไปวางไว้ตามบริเวณวัด พร้อมจุด เทียนและบอกกล่าวให้ญาติมิตรผู้ล่วงลับไปแล้วมารับเอาอาหารและผลบุญที่อุทิศให้ นอกจากนี้ ชาวบ้านจะนำอาหารไปเลี้ยงตาแฮก ณ ที่นาของตนด้วย เป็นเสร็จพิธีทำบุญข้าวสาก⁶³

2.3.5 สรุป

สรุปได้ว่าประเพณีบุญข้าวสากเป็นเหตุของฟุ่มเฟือยจึงเป็นเพียงการมองจากเปลือกนอก โดยไม่ได้เข้าใจทั้งในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าและหลักเศรษฐศาสตร์ แท้จริงแล้วพุทธศาสนาไม่ได้ สอนให้ชาวพุทธฟุ่มเฟือยแต่อย่างใด แถมยังสอนรู้จักแบ่งปันทรัพย์ที่ตนหามาได้และ พอประมาณใน สิ่งที่ตนกำลังกระทำอยู่ ประเพณีบางอย่างเช่น การทำบุญข้าวสากก็ไม่ได้อยู่ในลักษณะ ของการ ฟุ่มเฟือย กล่าวคือทำเป็นเพียงกิจหรือสัญลักษณ์เท่านั้นเอง แต่เรา ไม่เข้าใจถึงจุดประสงค์ของ กิจกรรมก็คิดว่าเป็นเรื่องไร้สาระ แต่ยอมรับว่าการกระทำด้วยความ เพลิดเพลินไม่ได้คำนึงถึง สิ่งแวดล้อมทำให้โบสถ์ วิหาร หรือที่ลานวัดสกปรกจึงเป็นเรื่องไร้สาระ” หลักคำสอนในพุทธศาสนาไม่ ปรากฏว่ามีการโยนข้าวบิณฑเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ ล่วงลับแต่อย่างใด มีกล่าวถึงเฉพาะเรื่องเปรตบาง ประเภทที่เลี้ยงชีพด้วยของสกปรก เช่น น้ำลาย มูลตร เสมหะ เป็นต้น ดังนั้น การโยนข้าวบิณฑจึงเป็น ประเพณีที่เกิดขึ้นโดยนักปราชญ์ชาวอีสาน อาจจะมีเครื่องสังเวย จากการที่เอาเครื่องสังเวยไปเช่นไหว้ บรรพบุรุษส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็ได้รับอิทธิพลจากสารทใน ศาสนาพราหมณ์ เนื่องจากศาสนา พราหมณ์ได้ระบุชัดเจนว่า สารทเป็นพิธีสำคัญที่ชาวฮินดูทุกคนต้อง ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดถึงกับ ขาดไม่ได้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พิธีสารทที่เกี่ยวกับงาน อวมงคล โดยจุดมุ่งหมายก็เพื่อ อุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ และพิธีสารทที่เกี่ยวกับงานมงคล โดย จุดมุ่งหมายก็เพื่อประโยชน์และ ความสุขเจริญแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น การทำเพื่อขอลูก เป็นต้น โดยสารทในลัทธิฮินดูนั้นมีจุดมุ่งหมาย เพื่อสังเวยบรรพบุรุษฝ่ายบิดาผู้ล่วงลับ

⁶³พระยาอนุมานราชธน, 2507, หน้า 165-166.

2.4 การทำบุญข้าวสากในบริบทสังคมไทยอีสาน

ชาวอีสานจึงถือเอาการทำบุญข้าวสากนี้เป็นประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และเมื่อถึงวันทำบุญข้าวสาก นอกจากนำข้าวสากไปถวายพระภิกษุ และวางไว้ตามต้นไม้ในบริเวณวัด ตามกำแพงวัด เจดีย์บรรจุอัฐิ เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับแล้ว ชาวนาอีสานจะเอาอาหารไปแขวนไว้ตามที่นาของตนเพื่อข้าวกล้าในนาอุดมสมบูรณ์ ผีนาภายหลังเปลี่ยนชื่อนางยักษ์ เรียกแรม 9 คำว่า “ตาแอก”

2.4.1 กำเนิดและพัฒนาการของบุญข้าวสากในบริบทสังคมไทยอีสาน

ในประเพณีบุญข้าวสากเดือนสิบหรือบุญข้าวสากนั้นมีพื้นฐานความเชื่อ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สัมพันธ์กับความเชื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อต่อสิ่งใดก็ตาม ส่วนใหญ่แล้วจะมีความคล้ายคลึงกันกับพิธีกรรมอื่น ๆ ของคนอีสาน เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศล การบูชาบรรพบุรุษ เหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมแต่ละท้องถิ่นบางอย่างก็มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เช่น พิธีบุญข้าวสาก (บุญข้าวสาก) ของชาวไทยในตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ก็มีเอกลักษณ์อีกรูปแบบหนึ่ง ที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว เช่น การจัด กระเมอ (กระจาด) ไปทำบุญที่วัด การแห่กระจาดไปประกวดในตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด การแย่งสิ่งของ หลังจากการแห่กระจาด เหล่านี้ จะซึ่งมีลักษณะสำคัญ 4 อย่าง ดังนี้⁶⁴

1) ลักษณะของผู้นำประกอบพิธีกรรม ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ถือว่าเป็นผู้ที่มีความหน้าที่ติดต่อกับผีบรรพบุรุษกล่าวคือ มีอยู่ 4 ลักษณะ คือ

- 1) ระดับครอบครัว คือ มีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้นำประกอบพิธี
- 2) ระดับเครือญาติ คือ มีผู้อาวุโสของตระกูลนั้นๆ เป็นผู้นำประกอบพิธี
- 3) ระดับชุมชน คือ มีผู้อาวุโสของชุมชนต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น เป็นผู้นำประกอบพิธี
- 4) ระดับจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น เป็นผู้นำในการประกอบพิธี

2) ลักษณะของผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั้นในระดับครอบครัว ประกอบด้วยพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ลูกหลานส่วนในระดับเครือญาติก็จะประกอบไปด้วยญาติพี่น้องในตระกูลทั้งฝ่ายที่แต่งงานกับตระกูลอื่นก็มาร่วมด้วยและในระดับชุมชนก็ประกอบไปด้วยชาวบ้านในชุมชนมาร่วมกัน พิธีสารทน์นี้ไม่ว่าใครจะทำงานอยู่ที่ไหนก็ตาม เมื่อถึงวันนี้ทุกคนต่างก็จะระลึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ปู่ย่าตายาย และมีความตั้งใจที่จะมาร่วมงานให้ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบุญดังกล่าวเป็นวัน

⁶⁴ อ.จ. ปณจก. 33/41/62/484.

รวมญาติ ส่วนในระดับจังหวัดมีหัวหน้าแต่ละชุมชน ระดับท้องถิ่น ตำบล อำเภอ จังหวัด และส่วนราชการเข้าร่วมพิธีด้วย

3) ลักษณะวัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรมวัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนั้นมี หลายอย่าง เช่น เครื่องเซ่นไหว้ เครื่องบูชาและภาชนะต่างๆ ที่ใช้ใส่เครื่องไหว้ เครื่องบูชา เครื่องบูชา นั้นประกอบไปด้วยสิ่งของ 5 อย่าง คือ รูป เทียน ดอกไม้ อย่างละ 5 คู่ เครื่องเซ่นไหว้ประกอบไปด้วยหมากพลู เครื่องดื่ม อาหารหวานคาว เสื้อผ้าอาภรณ์ ส่วนภาชนะนั้นเอาไว้ใส่เพื่อเซ่นไหว้ ในระดับครอบครัว และเครือญาติก็จะใส่ถ้วยชามใส่ลงในถาดเหมือนคนปกติธรรมดา ส่วนในระดับชุมชนนั้น ถ้าเป็นอาหารแห้งก็จะใช้ใบตองเพื่อห่อแล้วจัดใส่เอาไว้ในกระเชอ ร่วมกับพืชผักสวนครัวและผลไม้ต่าง ๆ ปลาย่าง เนื้อปิ้ง ต่างๆ กระจาดใส่อาหารใส่อาหารเช่น ไก่ ปลาย่าง ขนม ข้าวต้มมัด กล้วยสุก เครื่องแกง เช่น พริก ชিং ข่า ตะไคร้ เผือกมันต้ม เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็เอาไปเทหน้าโบสถ์หรือวิหารให้ผีเปรตบรรพบุรุษเพื่อเป็นเสบียงเดินทางกลับ

4) ลักษณะวันเวลาในการประกอบพิธีกรรมบุญข้าวสาก เวลาในการประกอบพิธีบุญข้าวสาก แบ่งเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 บุญข้าวสากเล็ก มีช่วงระยะเวลาการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษตลอด 8 วันเริ่มมีการประกอบพิธีตามวัดต่างๆ เพื่อทำบุญอุทิศให้ผีบรรพบุรุษ ตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำถึงวันแรม 8 ค่ำ เดือน 10

ช่วงที่ 2 สารทใหญ่มีช่วงระยะเวลาการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษตลอด 7 วัน เริ่มมีการประกอบพิธีตามวัดต่างๆ เพื่อทำบุญอุทิศให้ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น

5) ลักษณะสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม เมื่อกล่าวถึงสถานที่ในการประกอบพิธีชาวบ้านจะใช้สถานที่อยู่ 3 แห่ง ดังนี้

(1) ที่บ้าน มีการจัดพิธีกรรมในระดับครอบครัวและเครือญาติ ก็จะจัดที่บ้าน เพราะมีความเชื่อว่า บรรพบุรุษแม้จะล่วงลับไปแล้ว แต่ก็มีดวงวิญญาณยังล่องลอยอยู่บริเวณบ้าน เพื่อคอย ดูแลคุ้มครองสารทุกข์สุขดิบของลูก ๆ หลาน ๆ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าผีบรรพบุรุษที่อยู่ยมโลกจะถูก ปล่อยออกมาในวันแรม 14-15 ค่ำ เดือน 10 ด้วยเหตุนี้การที่ผีบรรพบุรุษเดินทางมาเป็นระยะทาง ยาวไกลก็ต้องเชิญท่านมาแวะที่บ้านก่อน เพราะจะได้รับของเซ่นไหว้ที่บ้าน และเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่เพื่อเตรียมพร้อมที่จะไปรับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลานอุทิศให้⁶⁵

(2) ที่วัดหรือที่โรงเรียน เป็นการเซ่นไหว้ในระดับชุมชนหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าวัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และอีกความเชื่อหนึ่งก็เชื่อว่าเป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษ ซึ่งสถานที่วัดนี้เองเชื่อกันว่าเป็นเขตอภัยทานทุกสิ่งทุกอย่าง ที่เข้าไปในวัดจะได้รับความปลอดภัย และได้รับความเมตตา กรุณา ซึ่งแม้แต่ผีไร้ญาติก็ยังได้รับอนุเคราะห์ ให้ได้รับผลประโยชน์เหมือนผีอื่น ๆ ที่มีเครือญาติคอยทำบุญทำทานให้เช่นกัน และวัดก็ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านด้วย ในวันสารทนี้ชาวบ้านมีความเชื่อถือ

⁶⁵พ. ปฎิ. 69/575/532.

ว่าผีบรรพบุรุษของทุกตระกูลก็จะไปรวมกันที่วัด เพื่อรอรับส่วนกุศลที่ญาติส่งให้ เพื่อจะเป็นผลบุญที่ตนได้นำไปสู่ความสุขในภพหน้าต่อไป⁶⁶

(3) ประเพณีและพิธีกรรมสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัยเป็นประจำทุกปี สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับผีบรรพบุรุษโดยมีการ เช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ โดยมีความเชื่อ ว่าพิธีกรรมเหล่านี้เป็นการปฏิบัติต่อผู้ตาย ที่เป็นญาติพี่น้องของตัวเอง ซึ่งมีการนำสิ่งของต่างๆ มา เช่นไหว้ เช่นเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เพราะความเชื่อเหล่านี้ เปรียบเสมือนผู้ตายนั้นยังมีชีวิตอยู่จะช่วยให้ผู้ตายได้พ้นจากหนี้กรรมที่มีอยู่และจะได้ไปเกิดในภพใหม่ต่อไปแน่นอน องค์ประกอบสำคัญทั้ง 5 ลักษณะของพิธีบุญข้าวสากนี้ มีความแตกต่างกันตามลักษณะความเชื่อบ้าง ลักษณะของวิถีชีวิตบ้าง ลักษณะของการปกครองบ้างลักษณะของอิทธิพลด้านศาสนาบ้าง ซึ่งแต่ละชุมชนต่างก็ตระหนักถึงความสำคัญขององค์ประกอบเหล่านี้ หากแต่มีสาระสำคัญที่เหมือนกันคือ มีจุดประสงค์เพื่อบูชาบรรพบุรุษ เพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผู้ล่วงไปแล้ว และเพื่อความสมัคสมานสามัคคีของคนในชุมชนนั่นเอง⁶⁷

2.4.2 ลักษณะสำคัญพิธีบุญข้าวสากของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยอีสาน

การอุทิศส่วนบุญให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ในงานบุญนี้ถือว่าเป็นงานสำคัญวันหนึ่งของวงศ์ตระกูล ในอันที่จะได้แสดงความกตัญญูตเวทิตาจิตต่อกันและกัน ซึ่งเป็นความหวังของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หลักคำสอนเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญ ถือว่าเป็นหลักคำสอนที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งสอนให้ชาวพุทธรู้จักการแบ่งปัน กล่าวคือรู้จักละความตระหนี่ในบุญ ยิ่งไปกว่านั้นก็คือสอนให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นรู้จักการท าหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เมื่อกกล่าวตามหลักมงคลสูตร การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับนั้นถือได้ว่า เป็นการท านุบำรุง หรือสงเคราะห์ญาติประการหนึ่ง นอกจากนี้ก็ยังเป็นหน้าที่ที่บุตรธิดาพึงกระทำตอบแทนมารดาบิดาเมื่อท่านเหล่านั้นละโลกนี้ไปแล้วดังนั้น การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับจึงเป็นจุดมุ่งหมายของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยพวกเขามีความเชื่อว่า ผู้ที่ตายไปนั้นนอกเหนือจากสิ่งที่เป็นบุญและบาปแล้ว ต้องสละทุกสิ่งทุกอย่างบุญจึงเป็นเสบียงที่สำคัญในการช่วยส่งเสริมดวงวิญญาณบรรพบุรุษให้ไปอยู่ในภพภูมิที่ดี ด้วยเหตุนี้เรามักจะนิยมทำบุญกันในช่วงวันตาย ครบรอบวันตาย หรือวันสำคัญทางศาสนา เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ โดยความเชื่อที่ว่าเมื่อผู้ล่วงลับได้รับส่วนบุญแล้วจะปลดเปลื้องจากความทุกข์ได้ ดังสุภาษิตที่ว่า “หากญาติใดไปเกิด ณ ที่อันต่ำทราม เพราะกายทุจริต (วจีทุจริต มโนทุจริต) กดี ก็ขอให้พ้นจากที่อันต่ำทรามนั้น ด้วยอานุกาภาพแห่งบุญนั้น หรือหากไปเกิด ณ วิมานเทวบุรี อันเป็นที่รื่นเริง

“มารดาบิดาเมื่อเห็นฐานะ 5 ประการนี้แล จึงปรารถนาบุตรผู้เกิดในตระกูลด้วย หวังว่าบุตรที่เราเลี้ยงแล้วจักเลี้ยงเรา จักช่วยทำกิจของเรา วงศ์ตระกูลจักดำรงอยู่ได้นาน จักปฏิบัติตนให้

⁶⁶พ. ฐ. 42/24/277

⁶⁷อง. ทสก-เอกทสก. 38/166/435-440.

สมควรแก่การรับทรัพย์มรดก และเมื่อเราทั้งสองตายแล้วจักทำบุญอุทิศให้ มารดาบิดาผู้ฉลาดเมื่อเห็นฐานะเหล่านี้ จึงปรารถนาบุตรเพราะฉะนั้นบุตรผู้เป็นสัตบุรุษ ผู้สงบเป็นกตัญญูทเวทีบุคคลเมื่อระลึกถึงคุณท่านที่ทำได้ต่อเราก่อนจึงเลี้ยงมารดาบิดา ช่วยทำกิจของท่านเชื่อฟังโอวาท ตอบสนองพระคุณท่านดำรงวงศ์ตระกูลสมกับที่ท่านเป็นบุพการีบุตรผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีลยอมเป็นที่สรรเสริญ”⁶⁸

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในประเพณีบุญข้าวสากสามารถปลูกฝัง บ่มเพาะและยังมีคุณค่าสำหรับเป็นแนวทางในการความประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบความดีงามได้การอุทิศส่วนบุญตามหลักพุทธศาสนาตามหลักคำสอนพุทธศาสนาบุญถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธทุกคน ในแง่ความเชื่อที่ว่าบุญเป็นชื่อของความสุข น่ารัก น่าปรารถนา และสามารถอำนวยความสะดวกให้การดำเนินชีวิตในการทำมาหากินราบรื่นดี เป็นต้น หากปราศจากบุญแล้วชีวิตจะย่ำแย่ประสบกับเคราะห์ร้ายหาकिनไม่ขึ้น บุญดังที่ได้กล่าวมานี้เป็นบุญให้ระดับโลกีย์สำหรับผู้ยังมีความยึดติดอยู่กับการเสวยความสุขในโลกมนุษย์หรือเทวดา เป็นต้น นอกจากนี้ บุญก็ยังสามารถผลักดันให้ผู้ที่มีความเบื่อหน่ายในวัฏฏะให้พ้นจากความทุกข์ในวัฏฏะได้ บุญชนิดนี้พุทธศาสนาเรียกว่า “โลกุตตรบุญ”

โดยวัตถุประสงค์ในกระตานั้นมุ่งหวังที่จะพ้นจากทุกข์เพียงอย่างเดียว เช่น การบำเพ็ญของพระโพธิสัตว์ในพระสูตรพระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงวิธีการที่จะทำให้เกิดบุญ มี 3 ทางด้วยกัน คือ

- 1) บุญสำเร็จด้วยทาน
- 2) บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
- 3) บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา

สาระสำคัญของการทำบุญในพุทธศาสนา ก็คือพระพุทธเจ้าสอนให้รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่ประสบทุกข์ได้ยาก ทั้งที่เป็นญาติและมีโชติญาติ ตามหลักสังคหวัตถุ และหลักการสงเคราะห์ญาติที่ปรากฏมงคลสูตรโดยการสงเคราะห์ญาติในที่นี้ก็ได้หมายความว่าความเอาเฉพาะญาติที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น ยังหมายถึงมารดาบิดา หรือญาติที่ล่วงลับไปแล้วอีกด้วย ดังนั้น การทำบุญในพุทธศาสนา นอกจากผู้กระทำจะได้บุญแล้วปฏิภาณ (ผู้รับ) ก็สามารถยังชีพได้ชั่วคราวด้วยไทยธรรมเหล่านั้น ยิ่งกว่านั้นบุญที่เกิดจากการทำทานนั้นก็สามารถอุทิศให้ญาติผู้ล่วงลับได้อีกด้วยสำหรับพุทธศาสนาเอง การอุทิศส่วนบุญถือว่าเป็นกิจกรรมสำคัญที่ชาวพุทธทุกคนควรกระทำ เพื่อเป็นการตอบสนองบุญคุณมารดาบิดาหรือญาติที่ล่วงลับไปแล้วให้ได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีขึ้น การกระทำทักษิณาเพื่ออุทิศส่วนบุญนั้น ล้วนเป็นการส่งเสริมกตัญญูทเวทีให้แก่ลูกหลานและถือว่าเป็นการช่วยส่งเสริมคุ้มครองวิญญาณของบรรพบุรุษได้เป็นอย่างดี มิใช่เป็นการบูชาผีสงเทวดาแต่ประการใด การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับตามคติความเชื่อของชาวพุทธ ส่วนมากมักจะมีการนิมนต์พระสงฆ์ถวายภัตแล้วอุทิศส่วนบุญให้แก่คนตายนั้น มีลักษณะใกล้เคียงกับคติความเชื่อของชาวฮินดู ที่มีธรรมเนียมการกระทำทักษิณา

⁶⁸พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต), *เรื่องนารูและเกี่ยวกับพิธีศพและพุทธศาสนิตชีวิตและความตาย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2539), หน้า 10.

ให้แก่คนตายที่เรียกกันว่า “สารท หรือ ศราทท์” คือพวกเขาจะอันเชิญพวกพราหมณ์ด้วยกันมาเลี้ยงเสร็จแล้วแจกไทยธรรม ผ้าถื่อเป็นสิ่งจำเป็นที่จะเว้นไม่ได้ พวกพราหมณ์เคร่งครัดในเรื่องนี้มาก เพราะไม่อยากให้บุรพบิดรของเขาหิวกระหายและเปลือยกาย⁶⁹

2.5 สรุป

การทำบุญข้าวสากในบริบทสังคมไทยอีสาน ของงานบุญที่แตกต่างนี้เองหล่อหลอมทำให้เป็นอัตลักษณ์ทางความเชื่อ ที่สะท้อนให้เห็นวิถีคิดของคนในการนำความเชื่อมาปรับให้เข้านิเวศวัฒนธรรมทั้งในแง่การ ดำรงชีพทางการเกษตรและการปรับตัวทางสังคมตั้งนั้น คงไม่ผิดนักหากจะกล่าวว่า บุญข้าวสาก เป็นสายสัมพันธ์และจิตวิญญาณของคนต่างภพ ที่สื่อผ่านสายสัมพันธ์เครือญาติ และการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผีบรรพบุรุษที่ลึกๆ แล้วชาวบ้านได้ฝากความหวังในฐานะเป็นที่พึ่งพาทางจิตใจ ทั้งในแง่ชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจและการดำรงชีพทางการเกษตร ประการสำคัญยังบ่งบอกอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มได้เป็นอย่างดีบุญข้าวสากจึงให้คุณค่าทางจิตวิญญาณที่ยังยึดโยงกับระบบนิเวศและสายสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง ผู้ล่วงลับ แต่ยังคงมีเชื้อใยผูกพัน มีการส่งข้าว ส่งน้ำและส่งอาหารแม้จะลาจากโลกโดยสื่อผ่านพิธีกรรม “บุญข้าวสาก” นอกจากนี้ผู้ตายที่อยู่ในภพภูมิอื่นที่ไม่ใช่ญาติก็ยังได้รับการแผ้วผ่านบุญข้าวสาก

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวน่าจะสะท้อนให้เห็นคุณธรรมจริยธรรมความดีงาม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความกตัญญูกตเวทิตา ของลูกหลานชาวอีสาน ของคนไทยด้านต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยคนสังคม สิ่งแวดล้อม และสิ่งเหนือธรรมชาติ อย่างภพภูมิอื่นๆ ด้วยเหตุนี้เอง บุญข้าวสาก จึงแสดงคุณค่าในระบบนิเวศวิทยาเชิงลึกและเป็นรากฐานสำคัญของใช้ชีวิตแบบ นึกถึงคนอื่น ซึ่งจะทำให้สังคมรู้จักการเอื้อเฟื้อแผ้ว การแบ่งปัน และการจัดระบบนิเวศ ตลอดจนการ เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนซึ่งเป็นสังคมที่ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงพอดี และยั่งยืนโดยมีบุญข้าวสากและฮีตอื่น ๆ เป็นตัวร้อยรัดคุณค่าเหล่านี้ไว้เป็นอย่างดี เป็นต้น

⁶⁹พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่), “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แชนโนงันตา) ของจังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554, หน้า 86.

บทที่ 3

การทำบุญ (บุญวิธี) ข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

ในบทที่ 3 นี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับการทำบุญ (บุญวิธี) ข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ประวัติความเป็นมาของบุญข้าวสากในสมัยพุทธกาล ประวัติความเป็นมาของตำบลหนองใหญ่ ด้านการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองใหญ่ ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ตำบลหนองใหญ่ สถานที่สำคัญในตำบลหนองใหญ่ การทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ วิธีการทำข้าวสากของชาวบ้านหนองใหญ่ วิธีการทำข้าวสากของชาวบ้านดอนทราย วิธีการทำข้าวสากของชาวบ้านกลาง วิธีการทำข้าวสากของชาวบ้านโนนสีดา วิธีการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านหนองม่วง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

3.1 ประวัติความเป็นมาของบุญข้าวสากในพุทธศาสนา

เป็นประเพณีการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรต หรือญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว ข้าวสากจะประกอบด้วย ข้าว อาหารคาวหวาน หมากพลูและบุหรี ซึ่งเราห่อหรือใส่ใบตองไปวางไว้ตามกำแพงวัด หรือแขวนไว้ตามต้นไม้ในบริเวณวัด

มูลเหตุที่ทำให้เกิดบุญข้าวสากมีว่า ครั้งสมัยพุทธกาล มีญาติของพระเจ้าพิมพิสารไปกินอาหารของพระสงฆ์ ตายไปแล้วจึงเกิดเป็นเปรต เมื่อพระเจ้าพิมพิสารไปถวายทานแด่พระพุทธเจ้า และพระสงฆ์แล้ว มิได้อุทิศส่วนกุศลไปให้ ถึงเวลากลางคืนจึงพากันมาส่งเสียงรบกวนเพื่อขอส่วนบุญ พระเจ้าพิมพิสารจึงไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงแจ้งเหตุให้ทราบ เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบ จึงถวายสังฆทานแล้วอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้อง จึงทำให้เกิดเป็นประเพณีบุญข้าวสากขึ้น เมื่อเสร็จพิธีถวายข้าวสากแล้ว ชาวบ้านที่ไปร่วมพิธี ยังนิยมเอาชะลอมหรือห่อข้าวสากไปวางไว้ตามที่ต่าง ๆ ในบริเวณวัด พร้อมจุดเทียนและบอกกล่าวให้ญาติ และขอให้มารับส่วนกุศลที่ ทำบุญอุทิศไปให้ด้วย ภายหลังจากการถวายข้าวสากแด่พระภิกษุสามเณร และนำอาหารไปวางไว้ตามบริเวณวัดเสร็จแล้ว ก็มีการฟังเทศน์ฉลองข้าวสาก และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล ไปให้เปรตและญาติผู้ล่วงลับไปแล้วด้วย นอกจากนี้ ผู้ที่มีนา จะนำข้าวสากไปเลี้ยง “ตาแฮก” ที่นาของตน เพื่อให้ตาแฮกรักชานาและให้ข้าวกล้าอุดมสมบูรณ์ ตำบลหนองใหญ่ แยกออกจากตำบลขอนแก่น อำเภอเมืองร้อยเอ็ด ปัจจุบันอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

คำขวัญ

ศรีสมเด็จเมืองพระ

แหล่งธรรมหลวงปู่ศรี

สามัคคีรำกลองยาว

สตรีสาวใจโสภี

รายได้ดียาเตอร์กีช

ยอดมิตรค่ายทหาร

ความเป็นมาจากคำบอกเล่าที่มีการเล่าขานสืบกันมาว่า เมื่อหลายร้อยปีก่อน เดิมบริเวณที่ตั้งวัดและหมู่บ้านหนองใหญ่แห่งนี้เป็นป่าดงรกทึบไม่มีใครเข้ามาอาศัย นอกจากเข้ามาหาของป่าและล่าสัตว์ พรานพบเนินดินที่มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม มีนกอาศัยอยู่จำนวนมาก จึงเข้าไปเพื่อจะยิงนก เมื่อขึ้นไปบนยอดเนินสูงจากพื้นราบประมาณ 3 เมตร ก็พบพระพุทธรูปที่มีเถาวัลย์พันรอบส่วนองค์ เห็นแต่พระเศวตมาลาโผล่ขึ้น พรานจึงตัดเถาวัลย์ออกพบว่าเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ประดิษฐานอยู่บนฐานซึ่งมีซากอิฐเก่ากองทับอยู่ส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งก็กระจัดกระจายอยู่ ลักษณะคล้ายอุโบสถเก่าหักพังลงมา แต่องค์พระยังสมบูรณ์อยู่ จากนั้นพรานก็ชวนกันแผ้วถางเถาวัลย์ที่ปกคลุมองค์พระออกและทำความสะอาดบริเวณนั้น เพื่อเป็นที่กราบไหว้บูชาในเวลาเข้าป่า ต่อมาได้สร้างเป็นที่พักแรมบริเวณนั้น เมื่อมีคนหาของป่าและเผาถ่านในป่าก็สร้างที่พักแรมเพิ่มมากขึ้น

เนื่องจากบริเวณนี้เป็นชัยภูมิที่เหมาะสมกับการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย มีหนองน้ำขนาดใหญ่ อยู่กลางป่าทิศตะวันตก ห่างจากบริเวณพบพระพุทธรูปประมาณ 150 เมตร ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2330 ผู้คนจึงย้ายเข้ามาตั้งเป็นหมู่บ้าน ช่วงแรกเรียกว่า บ้านบุไต้ (สันนิษฐานว่า คำว่า บุ น่าจะมาจาก การเห็นพระพุทธรูปโผล่ขึ้นจากเถาวัลย์เฉพาะพระเศวตมาลา) และได้บูรณะวัดสืบต่อกันมาตั้งชื่อว่า บ้านหนองใหญ่ ตามสภาพที่ตั้งหมู่บ้านที่มีหนองน้ำ

3.1.1 ด้านการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองใหญ่

ตำบลหนองใหญ่แบ่งการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านหนองใหญ่, หมู่ที่ 2 บ้านดอนทราย, หมู่ที่ 3 บ้านกลาง, หมู่ที่ 4 บ้านโนนสีดา, หมู่ที่ 5 บ้านหนองม่วง, หมู่ที่ 6 บ้านเหล่ากลาง, หมู่ที่ 7 บ้านโนนขวาง, หมู่ที่ 8 บ้านดงขวาง, หมู่ที่ 9 บ้านหนองใหญ่, หมู่ที่ 10 บ้านหนองใหญ่¹

พื้นที่ สภาพทั่วไปเป็นที่ราบ สภาพดินเป็นดินปนทราย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา มีพื้นที่ทำนาทั้งหมด 30.8 ตารางกิโลเมตร เขตพื้นที่ติดต่อ ทิศเหนือ-ติดกับ ตำบลดงลาน อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ทิศใต้-ติดกับ ตำบลเมืองเปือย อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ทิศตะวันออก-ติดกับ ตำบลขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ทิศตะวันตก-ติดกับ ตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพหลัก ทำนา อาชีพเสริม ทำไร่ยาจัด

3.1.2 ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ตำบลหนองใหญ่

อำเภอศรีสมเด็จ เป็นอำเภอหนึ่งใน 20 อำเภอของจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นอำเภอขนาดเล็ก มีหมู่บ้านในเขตอำเภอ 82 หมู่บ้าน ด้านการปกครองมีเขตปกครองแบ่งเป็นตำบลทางราชอาณาจักร 8 ตำบล คือ ตำบลศรีสมเด็จ ตำบลบ้านบาก ตำบลหนองแวงควง ตำบลสวนจิก ตำบลหนองใหญ่ ตำบลเมืองเปือย² ตำบลโพธิ์ทองและตำบลโพธิ์สัย การปกครองทางศาสนจักรแบ่งออกเป็น 10 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลศรีสมเด็จ ตำบลบ้านบาก ตำบลหนองแวงควง ตำบลสวนจิก เขต 1- 2

¹ข้อมูลตำบลหนองใหญ่, 25 ธันวาคม 2564, <https://www.noplank.com/postcode_t.php?>.

²ข้อมูลตำบลหนองใหญ่, 25 ธันวาคม 2564, <<http://watnongyai.com/A001.html>>.

ตำบลหนองใหญ่ ตำบลเมืองเปลือย ตำบลโพธิ์ทองและตำบลโพธิ์สัย เขต1-2 สภาทางภูมิศาสตร์ อำเภอสรีสมเด็จต์นั้น ทิศเหนือ³และตะวันออกติดต่อกับอำเภอมืองร้อยเอ็ด ทิศตะวันตกจรดอำเภอกดคำและอำเภอลือชัยบุรีรัมย์ จังหวัดมหาสารคาม ทิศใต้จรดอำเภोजตุรพักตรพิมาน มีวัดในเขตปกครองอำเภอสรีสมเด็จต์ จำนวน 59 วัด (สังกัดมหานิกาย)⁴

การปกครองมีเจ้าคณะปกครองระดับอำเภอมานับจนถึงปัจจุบัน 3 รูป

1. พระครูอุดมธรรมวัฒน์ วัดหนองไหล ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสรีสมเด็จต์ จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นเจ้าคณะอำเภอสรีสมเด็จต์ ระหว่างปี พ.ศ. 2538 - พ.ศ. 2547

2. พระครูปิยะปริยัติกิจ วัดโสกวนาราม ตำบลโพธิ์สัย เขต 1 อำเภอสรีสมเด็จต์ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นเจ้าคณะอำเภอสรีสมเด็จต์ ระหว่างปี พ.ศ. 2547 - พ.ศ. 2553

3. พระครูโกศลบรรพกิจ วัดหนองใหญ่ ตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จต์ จังหวัดร้อยเอ็ด เจ้าคณะอำเภอสรีสมเด็จต์ ระหว่างปี พ.ศ. 2553 – ปัจจุบัน

คณะสงฆ์ อำเภอสรีสมเด็จต์ (มหานิกาย) ประกอบด้วยตำบลทางคณะสงฆ์ 10 ตำบล มีเจ้าคณะตำบล10 รูป ส่วนคณะสงฆ์ตำบลหนองใหญ่นั้นประกอบด้วย วัดหนองใหญ่ มีพระครูโสภณ-มทิตธิธรรมเป็นเจ้าคณะตำบล มีวัดในปกครองจำนวน 5 วัด มีเจ้าอาวาสจำนวน 5 รูป และทุกวัดในตำบลหนองใหญ่นี้ก็เหมือนตำบลอื่นๆในอำเภอสรีสมเด็จต์คือมีการทำบุญชาวสากเช่นกัน แต่จะมีรายละเอียดเล็กๆ น้อยที่แตกต่างกันตามความเชื่อของแต่ละหมู่บ้าน

3.2 ความเป็นของบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่

ประวัติความเป็นมาของบุญข้าวสาก (บุญข้าวสาก) ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จต์ จังหวัดร้อยเอ็ด นิยมทำในวันขึ้นสิบห้าค่ำ เดือนสิบ เป็นประจำทุกปีของประเพณีสิบสองเดือน หรือ "ฮิตสิบสอง" (ฮิต มาจากคำว่า จาริต ฮิตสิบสอง คือ จาริตประเพณีสิบสองเดือน) ของชาวอีสานกำเนิดและพัฒนากการความเชื่อเรื่องการบูชาผีบรรพบุรุษนั้น มีการยอมรับในระดับหนึ่งในสังคมไทย แม้ความหมายจะยังไม่ชัดเจนมากนักในบริบทของสังคม แต่การบูชาผีบรรพบุรุษนั้นก็เพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนบุญให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตา ยาย ตลอดจนญาติพี่น้อง และเจ้ากรรมนายเวรจนกลายเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนสามารถหล่อหลอมสังคมได้เป็นอย่างดีเป็นคุณค่าทางจริยธรรม และเป็นรูปแบบวิถีชีวิตที่ประเสริฐความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวสากดังกล่าวนี้เป็นความเชื่อที่ฝังอยู่ในจิตสำนึกของชาวไทย และมีอิทธิพลกับวิถีชีวิต เพราะมีหลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบุญข้าวสากและคุณค่าด้านจริยธรรมที่ฝังลึกอยู่ในใจเป็นงานประเพณีที่สร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันในสังคม เป็นการปลูกฝังการรู้จักการให้และความ

³ข้อมูลตำบลหนองใหญ่, 25 ธันวาคม 2564, <<http://www.dooasia.com/tumbon/ap4516>>.

⁴ข้อมูลตำบลหนองใหญ่, 25 ธันวาคม 2564, <<http://watnongyai.com/A001.html>>.

เมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น อีกทั้งคุณค่าของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในประเพณีบุญข้าวสากสามารถปลูกฝัง บ่มเพาะและยังมีคุณค่าสำหรับเป็นแนวทางในการความประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบความดีงามได้แสดงออกถึง กตัญญูกตเวที ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน แยกออกเป็น 2 คือ 1. กตัญญู รู้คุณค่าท่าน 2. กตเวที ตอบแทนหรือสนองคุณท่าน ความกตัญญูกตเวทีว่าโดยขอบเขต แยกได้เป็น 2 ระดับ คือ กตัญญูกตเวทีต่อบุคคลผู้มีคุณความดีหรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัวอย่างหนึ่ง

กตัญญูกตเวทีต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์หรือมีคุณความดีเกื้อกูลแก่ส่วนรวม เช่น ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อพระพุทธเจ้าโดยฐานที่ได้ทรงประกาศธรรมยังหมู่ชนให้ตั้งอยู่ในกุศลกาลยามธรรม เป็นต้น อย่างหนึ่ง⁵

อานิสงส์สลากภัตต์ เพราะบุญในคราวนี้เป็นการทำบุญแตกต่างกว่าธรรมดาเพราะมีการจับสลาก แล้วก็ถวายไปตามรายชื่อพระภิกษุสามเณรที่จับได้นั้น การทำบุญนี้เป็นการไม่จำเพาะเจาะจงว่าจะเป็นพระภิกษุรูปใดหรือสามเณรองค์ใดก็ยินดีถวายทั้งนั้นเป็นการกำจัดกิเลสชนิดหนึ่งเรียกว่าอคติเสียได้ ท่าน ศิล การฟังธรรมในอดีตกาลล่วงมาแล้ว มีพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า ปทุมมุตตระ อาศัยอยู่ในกรุงสวตถินนครเป็นที่โคจรบิณฑบาต

มีสามีภรรยาคนหนึ่งเป็นคนยากจนอนาถา อยู่ในพระนครนั้นแสวงหาเลี้ยงชีพด้วยการรับจ้างหาฟืนขาย อยู่มาวันหนึ่งบุรุษผู้สามีพิจารณาดูการเลี้ยงชีพที่ฝืดเคืองนักก็เนื่องมาจากตนมิได้บำเพ็ญกองการกุศล มีการให้ทานรักษาศีล สดับรับฟังพระธรรมเทศนาและเจริญเมตตาภาวนาเป็นต้นในชาติปางก่อนอย่างแน่นนอน มาในชาตินี้จึงเป็นคนเซ็งใจไร้ทรัพย์อัปปัญญา เมื่อมาพิจารณาดังนี้แล้ว จิตใจก็อยากจะทำบุญให้ทานเพื่อจะได้เป็นนิมิชุมทรัพย์ เป็นเสบียงไปในปรภพเบื้องหน้า จึงปรึกษากับภรรยาของตนตามที่เจตนาดำริไว้นั้น ฝ่ายภรรยาก็คล้อยตามไปด้วยความยินดีรีบจัดแจงหาเครื่องไทยทาน ทำตามสมควรแก่กำลังของตน แล้วนำไปสู่อารามทำเป็นสลากภัตต์พร้อมกับมหาชนทั้งหลาย สามีภรรยาผู้นั้นจับสลากถูกภิกษุรูปหนึ่งจึงน้อมเข้าไปถวายด้วยความปีติ แล้วตั้งความปรารถนาว่าเดชะบุญกุศลผลทานนี้ ขอให้ข้าพเจ้าบริบูรณ์ด้วยยศศักดิ์สมบัติบริวาร ขึ้นชื่อว่าความตกทุกข์ได้ยากเซ็งใจ เหมือนในชาตินี้อย่า ได้พึงมีแก่ข้าพเจ้าในภพต่อ ๆ ไปเลย สามีภรรยาผู้นั้นอยู่ต่อมาจนสิ้นอายุขัยทำกาลกิริยาตายไปแล้วก็อุบัติในดาวดึงส์สวรรค์สิ้นบุญแล้วก็มาเกิดเป็นพระเจ้าศรัทธาติสสะ ณ เมืองพาราณสี พระเจ้าศรัทธาติสสะนั้นครั้งกลับชาติมาก็คือพระตถาคตนี้เอง เมื่อสิ้นกระแสพระธรรมเทศนาแล้วเหล่าพุทธบริษัททั้งหลาย มีพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นต้น ก็ชื่นชมผลทานในการถวายสลากภัตต์เป็นอย่างยิ่ง⁶

⁵พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์การศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก, มูลนิธิ, 2547). หน้า 46.

⁶อานิสงส์สลากภัตต์ (ข้าวสาร), 25 ธันวาคม 2564, <<https://84000.org/anisong/26.html>>.

3.3 การทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่

ชาวตำบลหนองใหญ่ก็เหมือนกับพุทธศาสนิกชนทั่วไปในภาคอีสานของประเทศไทยคือมีการทำบุญข้าวสากในเดือน 10 เช่นกัน เพราะบุญข้าวสาก เป็นประเพณีการทำบุญที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับสัตว์นรกหรือเปรต นิยมทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นประจำทุกปีของประเพณีสิบสองเดือนหรือ “ฮิตสิบสอง” (ฮิต มาจากคำว่า จาริต ฮิตสิบสอง คือ จาริตประเพณีสิบสองเดือน) ของชาวอีสาน

ประเพณีบุญข้าวสาก ในตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งจะเป็นบรรทัดฐานสำคัญในการศึกษาให้เห็นถึง หลักพุทธธรรม ที่ปรากฏในประเพณีบุญเดือนเก้า โดยได้กำหนดศึกษาตามหัวข้อดังนี้

โดยพื้นฐานการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยส่วนใหญ่ดำเนินตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและความเจริญทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน แต่ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยนั้น ความศรัทธาในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยสืบทอดกันมาในยุคก่อนที่พระพุทธศาสนา⁷ เจริญรุ่งเรืองนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่มีชีวิตของคนในสังคมไทยพอสมควรอิทธิพลในการดำรงวัฒนธรรม ประเพณีทาง ด้านพิธีกรรมซึ่งชาวพุทธทุกคนปฏิเสธไม่ได้ว่า สิ่งที่มีอิทธิพลทางหลักความเชื่อ คือศาสนาพราหมณ์มีความเจริญรุ่งเรืองในภูมิภาคแถบสุวรรณภูมิมาก่อนและยังมีอิทธิพลสืบทอดกันมาที่จนถึงยุคปัจจุบัน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ลักษณะสังคมส่วนใหญ่เป็นชนบทมีสภาพความเป็นอยู่เรียบง่าย มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีวิถีชีวิตความเปี่ยมมั่นอยู่ในจาริตประเพณี ฉะนั้นความเป็นมาของชาวอีสานจึงมีรูปแบบที่น่าศึกษา ไม่ว่าจะเป็น อาชีพ ค่านิยม ความเชื่อต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนหนอีสานมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ชาวอีสานมีขนบธรรมเนียมประเพณีการเคารพผีบรรพบุรุษ ผีแถน ผีฟ้า โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องผีนั้นชาวอีสานถือว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตเป็นอย่างมาก

อีสานเป็นแผ่นดินที่อุดมไปด้วยสมบัติทางภูมิปัญญาความเป็นอยู่ของชาวบ้านในรอบหนึ่งปี จึงมีพิธีกรรมทุกเดือน ซึ่งแสดงออกถึงความเชื่อและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมหรือระหว่างคนกับธรรมชาติและระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ดังกรณีงานบุญประเพณีของชาวอีสานจนไม่อาจประเมินค่าได้ ที่สามารถเห็นได้ในปัจจุบัน คือศิลปะและวัฒนธรรมต่าง ๆ พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อความมั่นคงของชุมชนที่มีอยู่มากมายประเพณี ก็เป็นหนึ่งในมรดกที่บ่งบอกได้ถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาวอีสานนี้ได้

⁷อง. ปญจก. 22/39/60-61.

ฮีตลีสอง คลองลีสี่ เป็นชนบทรรมนิยมประเพณีของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานานเป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป

คัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท พระองค์ทรงตรัสสอนโมทนาแก่สุนัขและวีสการะ ผู้เป็นมหาอมตย์ แห่งแคว้นมคธ ตามพระคานี้ว่า

“บัณฑิตอยู่ในที่ใดครั้งเลี้ยงดูท่านผู้มีศีล ผู้สำรวมประพฤติพรหมจรรย์ในที่ที่ตนอยู่นั้น พึงอุทิศทักษิณา คือ การอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ให้แก่เหล่าทวยเทพผู้สถิตอยู่ในที่นั้น ทวยเทพเหล่านั้น อันเขาบูชาแล้ว ย่อมบูชาตอบอันเขานับถือแล้วย่อมนับถือตอบจากนั้นย่อมอนุเคราะห์บัณฑิตนั้น เป็นการตอบแทน ดุจมารดาอนุเคราะห์บุตรผู้เกิดแต่อก ดังนั้น ผู้ที่ทวยเทพอนุเคราะห์แล้ว ย่อมพบเห็นแต่สิ่งที่ดีเจริญทุกเมื่อ”

การอุทิศทักษิณาด้วยการบูชานี้ ไม่ได้เจาะจงเฉพาะบรรพบุรุษของตนที่ล่วงไปแล้วเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงเหล่าทวยเทพที่คอยดูแลปกป้องชีวิตของตนด้วย ด้วยเหตุนี้ลัทธิความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ จึงมีการทำพิธีชาบรรพบุรุษอย่างมากมาย และมีอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลายไปในที่ต่างๆ รวมถึงประเทศไทยจนถึงปัจจุบันนี้ ในประเพณีบุญข้าวสากนี้ บางท้องถิ่นจะจัดให้มีการถวายทาน รักษาศีล เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศล ไปให้ปวงญาติที่ตายไปแล้ว นอกจากนี้ยังจัดให้มีการฟังเทศน์ตลอดทั้งวันอีกด้วย โดยเรื่องที่นำมาเทศน์ส่วนมากเป็นเรื่องวรรณกรรมท้องถิ่น และมีอิทธิพลต่อความเชื่อของท้องถิ่น ในลักษณะของการขัดเกลากิจใจ และเร่งเร้าให้ทำคุณงามความดีในรูปแบบต่างๆ เช่น เรื่อง มโหสถ เรื่องพระเจ้าสิบชาติเรื่องท้าวกำกาดำ เป็นต้น บุญข้าวสากถือได้ว่าเป็นประเพณีอันดีงามของคนอีสาน ที่ควรเอาใจใส่ประพฤติปฏิบัติกันจึงได้มีคำกล่าวไว้เป็นปรัชญาภาษาอีสานว่า

“ฮีตหนึ่งนั้น เมื่อถึงเดือนสิบแล้วทวยเทพทวยพาน เบิกพลีทำทานต่อมาสองซ้า ข้าวสากนำไปให้สังฆทานทอด พากันห้วงยอดแก้วนิพพานพันพันที่สูง ผุงหมู่ลุงอาวป่าคณาเือง น้อมส่งศรัทธาลงทอดไว้ทานให้แผ่ไป อุทิศให้ผุงเปรตเปโต พากันโมทนานำสู่คนจนเกลี้ยง”

การประกอบพิธีสารทดังกล่าวสอดคล้องกับคติความเชื่อในพระพุทธศาสนาคือหลักปฏิบัติที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสไว้คือ การทำพลีกรรม 5 อย่าง คือ ญาติพลี อดิถิปลี ปุพเพตพลี ราชพลี เทวตพลี นอกจากนั้นหลักธรรมที่เห็นได้จากประเพณีบุญเดือนสิบก็ ประเพณีบุญข้าวสากนั้น นับได้ว่ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากได้สืบทอดเป็นมรดกมาจากบรรพชนจนถึงเวลาปัจจุบันนี้ไว้ได้ เพราะด้วยความรู้จักอนุรักษ์และพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปได้เป็นอย่างดีอีกด้วยซึ่งส่งเสริมความมีเสน่ห์ผูกหัวใจให้กับแขกผู้มาเยือนดินแดนอีสานให้มีความซาบซึ้งตรึงใจในประเพณีและวัฒนธรรมนั้น ๆ คือประเพณีบุญข้าวสาก ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวอีสานยึดถือเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตตลอดทั้งการประกอบการกุศลตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

อีกด้วยอีกทั้งคุณค่าของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในประเพณีบุญข้าวสากสามารถปลูกฝังบ่มเพาะ และยังมีคุณค่าสำหรับเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบความงามได้ จึงได้ตั้งประเด็น เอาหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาวิเคราะห์ให้เห็นว่าในประเพณีบุญข้าวสากต้องการที่จะสื่อ ความหมาย หรือสั่งสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมอะไรบ้าง ที่จะเป็แนวทางปฏิบัติในการดำเนิน ชีวิตและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในสภาพสังคมปัจจุบันได้ดั่งนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาคุณค่า ของหลักพุทธธรรมในประเพณีบุญข้าวสากปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างยาวนานบ่งบอกถึงศรัทธา ความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา และเป็นวิถีชีวิตที่ดีงาม

ในลำดับต่อไปจะได้กล่าวถึงวิธีการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่แต่ละหมู่บ้าน ว่ามีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไรบ้าง มีรายละเอียด ดังนี้

3.3.1 วิธีการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านหนองใหญ่

ขั้นตอนประเพณีวิธีการทำข้าวสากของชาวบ้านหนองใหญ่ "บุญข้าวสาก" เนื่องจากเมื่อ จัดทำข้าวปลาอาหาร และเครื่องไทยทานต่างๆ อุทิศให้ ผู้ล่วงลับไปแล้ว จะทำสากหรือสาก มีค่า อุทิศส่วนกุศลใส่กระตาดขันธ์ที่ชื่อ ผู้มีจิตศรัทธาบริจาค และความประสงค์ว่าจะบริจาคทานให้แก่ผู้ใด โดยบอกชื่อผู้ที่จะ มารับส่วนกุศลด้วย

ก่อนถึงวันทำบุญข้าวสากนั้นชาวบ้านหนองใหญ่กำหนดวันทำบุญข้าวสาก คือ วันขึ้น 13 - 14 ค่ำ เดือนสิบ ชาวบ้านหนองใหญ่ จะเตรียมอาหารชนิดต่างๆ มีทั้งข้าว เนื้อ ปลา ข้าวเม่า เพื่ออุทิศ ส่วนบุญกุศลให้กับเปตาชน ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ใกล้ถึงวันงานจะมีการเตรียมอาหารคาว หวาน มี ข้าวเหนียวหนึ่ง เนื้อปลา ข้าวต้มมัดเอามาหั่นเป็นชิ้นพอดีคำ ขนมหมก และอาหารคาวหวานอื่นๆ ตลอดจนผลไม้ต่าง ๆ ตามฤดูกาล ไว้สำหรับทำบุญ แล้วจะเอาข้าวปลาอาหารที่มีอยู่ไปส่งญาติพี่น้อง และผู้รักใคร่นับถือ อาจส่งก่อนวันทำบุญหรือส่งในวันทำบุญเลยก็ได้ สิ่งของเหล่านี้มักแลกเปลี่ยนกัน ไปมา ระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เรือนเคียง ถือว่าเป็นการได้บุญ เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบ ตอนเช้าชาวบ้านจะพากันนำอาหารคาวหวานต่าง ๆ และข้าวตอกนั้น จะคลุกเข้ากันโดยใส่น้ำอ้อย น้ำตาล ถั่วงา มะพร้าว ให้เป็นข้าวสาก

นายปัญญา วรรณญาติ ได้กล่าวว่า ในเทศกาลบุญข้าวสากนี้ สมัยก่อนชาวอีสานถือว่าเป็น โอกาสที่ได้พักผ่อนจากงานแล้วเดินทางไปเยี่ยมญาติ และนำข้าวปลาอาหารไปให้ญาติพี่น้องและญาติ พี่น้องก็จะนำอาหารแลกเปลี่ยนให้กลับมา ส่วนมากสิ่งที่นำไปให้ญาติจะเป็นข้าวสาร ชาวอีสานรวมทั้ง ชาวตำบลหนองใหญ่เรื่องการกระทำนี้ว่าไปโฮมข้าว⁸ จากนั้นเมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบ ตอนเช้า ชาวบ้านจะพากันนำอาหารคาวหวานต่างๆ ไปทำบุญตักบาตรที่วัดโดยพร้อมเพรียงกันและถวายทาน อุทิศส่วนกุศลให้ญาติมิตรผู้ล่วงลับไปแล้ว หลังจากถวายภัตตาหารเช้าพระอนุโมทนาเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะนำน้ำอาหารหวานคาวใส่ใบตองหรือภาชนะอื่นๆ ไปวางไว้ที่เจดีย์เล็กที่เก็บกระดูกของพ่อ

⁸สัมภาษณ์ นายปัญญา วรรณญาติ, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองใหญ่ หมู่ 9, 25 ธันวาคม 2564.

แม่และญาติที่ล่วงลับไปแล้ว จากนั้นชาวบ้านก็จะรับประทานอาหารร่วมกันหลังจากพระฉันเสร็จ เมื่อรับประทานอาหารเสร็จก็เป็นอันเสร็จพิธีในตอนเช้าก็จะแยกย้ายกันกลับบ้านเพื่อเตรียมข้าวสากและอาหารเพลมาถวายพระที่วัดอีกรอบ⁹

ซึ่งในประเด็นนี้ นายประสิทธิ์ รักสวนจิก มัคณายกวัดหนองใหญ่กล่าวว่า หลังจากเสร็จพิธีตอนเช้าชาวบ้านก็จะกลับบ้านจะออกมาอีกทีก็ประมาณ 09.30 น. พร้อมกับอาหารหวานคาวที่จะถวายเพลพระภิกษุสามเณรในวัดหนองใหญ่ และที่สำคัญคือห่อข้าวที่เรียกว่า สลากภัต และห่อข้าวเล็กที่เรียกว่าห่อข้าวสากอีกคนละหลายสิบห่อ ถวายภัตอาหารเพลและถวายข้าวสากพระสงฆ์เสร็จแล้ว¹⁰ เมื่อเสร็จพิธีถวายข้าวสากแล้วแต่พระสงฆ์ ชาวบ้านที่ไปร่วมพิธี ชาวบ้านจะนำห่อข้าวสากไปวางไว้ตามที่ต่างๆ ในบริเวณวัดบ้างก็ห้อยตามต้นไม้แขวนไว้ตามกำแพงวัดบ้าง ตามเจดีย์ที่บรรจุอัฐิบรรพบุรุษพร้อมบอกกล่าวให้ดวงวิญญาณ ปู่-ย่า ตา-ยาย มารับเอาข้าวสากหรือบุญกุศลที่ลูกหลานอุทิศไปให้

3.3.2 วิธีการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านดอนทราย

ขั้นตอนประเพณีวิธีการทำข้าวสากของชาวบ้านดอนทราย "บุญข้าวสาก" เป็นประเพณีการทำบุญที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว และเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับสัตว์นรกหรือเปรต นิยมทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นประจำทุกปีของประเพณีสิบสองเดือน หรือ "ฮิตสิบสอง" (ฮิต มาจากคำว่า จาริต ฮิตสิบสอง คือ จาริตประเพณีสิบสองเดือน) ของชาวบ้านดอนทรายขั้นตอนประเพณี "บุญข้าวสาก"

เนื่องจากเมื่อจัดทำข้าวปลาอาหาร และเครื่องไทยทานต่างๆ อุทิศให้ ผู้ล่วงลับไปแล้ว จะทำสากหรือสลาก มีคำอุทิศส่วนกุศลใส่กระดาษบันทึกชื่อผู้มีจิตศรัทธาบริจาค และความประสงค์ว่าจะบริจาคทานให้แก่ผู้ใด โดยบอกชื่อผู้ที่จะ มารับส่วนกุศลด้วย

ก่อนถึงกำหนดวันทำบุญข้าวสาก คือ วันขึ้น 13 - 14 ค่ำ เดือนสิบ ชาวบ้านทำบุญ เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้กับเปตาชน ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ใกล้ถึงวันงานจะมีการเตรียมอาหารคาว หวาน มีข้าวเหนียวหนึ่ง เนื้อปลา ข้าวต้มมัดเอามาหั่นเป็นชิ้นพอดีคำ ขนมหมก และอาหารคาวหวานอื่นๆ ตลอดจนผลไม้ต่าง ๆ ตามฤดูกาล ไว้สำหรับทำบุญ แล้วจะเอาข้าวปลาอาหารที่มีอยู่ไปส่งญาติพี่น้องและผู้รักใคร่นับถือ อาจส่งก่อนวันทำบุญหรือส่งในวันทำบุญเลยก็ได้ สิ่งของเหล่านี้มักแลกเปลี่ยนกันไปมา ระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เรือนเคียง ถือว่าเป็นการได้บุญ เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบ ตอนเช้าชาวบ้านจะพากันนำอาหารคาวหวานต่าง ๆ ไว้สำหรับทำบุญ¹¹

⁹สัมภาษณ์ พระครูโสภณมหิทธิธรรม, ดร., เลขานุการเจ้าคณะอำเภอศรีสมเด็จ, 20 มกราคม 2565.

¹⁰สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ รักสวนจิก, มัคณายกวัดหนองใหญ่, 25 ธันวาคม 2564.

¹¹ยโส โสแฉว, ฮิตสิบสอง, 25 ตุลาคม 2559, <<https://yasohosaew.wordpress.com>>.

ขั้นตอนและพิธีกรรมในการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านดอนทรายก็เหมือนกันกับหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลหนองใหญ่ คือตอนเช้าชาวบ้านจะเตรียมน้ำเตรียมอาหารหวานคาวลงมาที่วัดหลังจากตอนเช้ามีได้ยินเสียงพระตีกอง ตีโพง เป็นการบอกเตือนชาวบ้านว่าวันนี้เป็นวันพระชาวบ้านผู้เป็นอุบาสกอุบาสิกาผู้ช่วยบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาและเป็นผู้หวังประโยชน์ทั้งโลกนี้และโลกหน้าเมื่อได้ยินเสียงกองเสียงโพงจะเตรียมตัวไปวัดเพื่อทำบุญเป็นปกตินิสัยอยู่แล้ว แต่วันพระนี้เป็นวันพระพิเศษเป็นวันทำบุญข้าวสาก นอกจากจะได้ทำบุญฟังเทศน์ฟังธรรมตามปกติแล้วในวันนี้ยังจะได้ฟังธรรมกัณฑ์พิเศษเกี่ยวกับบุญข้าวสาก ที่ชาวอีสานเรียกว่าฉลองข้าวสากนั่นเอง¹²

ลำดับพิธีกรรมในการทำบุญข้าวสากของวัดดอนทราย นายพงษ์ศักดิ์ เจริญนนท์ ผู้ใหญ่บ้านดอนทรายกล่าวว่า ตอนเช้าชาวบ้านดอนทรายจะพากันลงไปวัดเมื่อมาพร้อมกันตักบาตรและแต่งสำหรับกับข้าวให้เรียบร้อย จากนั้นก็พร้อมกันในศาลาการเปรียญของวัด ไหว้พระสมათานศีลพร้อมกันเมื่อรับศีลแล้วอาราธนาธรรม ฟังธรรมจากพระสงฆ์เสร็จแล้วก็ถวายกัณฑ์เทศน์ภัตตาหารเข้าเป็นอันเสร็จพิธีในตอนเช้า¹³

นายอุทิศ มงคลมะไฟ มัคทายกวัดดอนทรายกล่าวว่า เมื่อเสร็จพิธีเช้าแล้วประมาณ 09.00 ชาวบ้านจะกลับมาที่วัดอีกครั้งเพื่อเตรียมถวายเพล ถวายข้าวสาก และฟังเทศน์เกี่ยวกับบุญข้าวสาก และนำข้าวสากไปห้อยไว้ตามกิ่งไม้และสถานที่ต่างๆภายในวัด เพื่อให้เหล่าดวงวิญญาณทั้งหลายได้มารับส่วนบุญกุศลเหล่านี้¹⁴

3.3.3 วิธีการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านกลาง

ขั้นตอนประเพณีวิธีการทำข้าวสากของชาวบ้านกลาง "บุญข้าวสาก" เป็นประเพณีการทำบุญที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับสัตว์นรกหรือเปรต นิยมทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นประจำทุกปีของประเพณีสิบสองเดือน หรือ "ฮีตสิบสอง" (ฮีต มาจากคำว่า จาริต ฮีตสิบสอง คือ จาริตประเพณีสิบสองเดือน) ของชาวบ้านดอนทรายขั้นตอนประเพณี "บุญข้าวสาก"¹⁵ เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้กับเปตาชน ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ไกลถึงวันงานจะมีการเตรียมอาหารคาว หวาน มีข้าวเหนียวหนึ่ง เนื้อปลา ข้าวต้มมัดเอามาหั้นเป็นชิ้นพอดีคำ ขนมหมก และอาหารคาวหวานอื่นๆ ตลอดจนผลไม้ต่าง ๆ ตามฤดูกาล ไว้สำหรับทำบุญ แล้วจะเอาข้าวปลาอาหารที่มีอยู่ไปส่งญาติพี่น้อง และผู้รักใคร่นับถือ อาจส่งก่อนวันทำบุญหรือส่งในวันทำบุญเลยก็ได้ สิ่งของเหล่านี้มักแลกเปลี่ยนกันไปมา ระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียง

¹²สัมภาษณ์ นายอุทิศ มงคลมะไฟ, มัคทายกวัดบ้านดอนทราย, 25 ธันวาคม 2564.

¹³สัมภาษณ์ นายพงษ์ศักดิ์ เจริญนนท์, ผู้ใหญ่บ้านดอนทราย หมู่ 8, 25 ธันวาคม 2564.

¹⁴สัมภาษณ์ นายอุทิศ มงคลมะไฟ, มัคทายกวัดดอนทราย, 25 ธันวาคม 2564.

¹⁵สัมภาษณ์ พระครูโสภณมหิทธิธรรม, ดร., เจ้าคณะตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด, 25 ธันวาคม 2564.

เคียง ถือว่าเป็นการได้บุญ เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบ ตอนเช้าชาวบ้านจะพากันนำอาหารคาวหวาน ต่าง ๆ เป็นต้น

ส่วนเหตุที่เรียกบุญข้าวสาก ชาวบ้านเล่าว่า ข้าวสากนั้นหมายถึงกรวย ซึ่งหากตามหากพิจารณาตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2542 จะพบว่า กรวย หมายถึง ของมีรูปกลม กลวง ยาวและเรียว อย่างไรก็ตามการใช้กรวยในที่นี้จะสื่อถึงกระจาด ตะกร้า ชะลอม หรือภาชนะใด ๆ ก็ได้ที่ชาวบ้านสามารถหาใช้สอยได้ง่าย แต่ส่วนใหญ่จะเป็นภาชนะที่สานจากไม้ไผ่อย่างง่าย ๆ เนื่องจากพื้นที่ในบ้านกลาง ตำบลหนองใหญ่อุดมด้วยพันธุ์ไผ่นานาพันธุ์โดยหลักการ การทำบุญข้าวสากถือเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับให้ได้รับส่วนกุศล ที่ญาติมิตรของแต่ละครอบครัวถืออย่างเคร่งครัดว่าจะต้องปฏิบัติประจำทุกปี

ส่วนลำดับขั้นขั้นตอนของงานบุญจะเริ่มก่อนวันงานราวหนึ่งวัน ชาวบ้านจะจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้เพื่อร่วมงานบุญกันอย่างเรียบร้อยเหมือนเป็นวิถีชีวิตประจำวันปกติหากคนต่างถิ่นเข้ามาสังเกตการณ์อาจคิดว่าหมู่บ้านนี้ไม่ได้จัดงานบุญข้าวสากเสียด้วยซ้ำเพราะการเตรียมข้าวของที่จะใช้ประกอบพิธีกรรมล้วนแต่เป็นข้าวเครื่องใช้ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นไม้ไผ่ตามริมน้ำหมั่นลำน้ำสายใยหลักของคนไทดำน หรือไม้ก้ำขายป่าริมเขาที่ตั้งเป็นฉากหลังของหมู่บ้าน เรียกว่าจะใช้สอยเมื่อใดก็เดินไปริมน้ำหรือชายป่าตัดไผ่มาใช้งานได้ทันที ส่วนอาหารคาวหวานก็ไม่ยุ่งยากเช่นกัน เป็นอาหารตามฤดูกาล โดยเฉพาะช่วงเดือนสิบเป็นช่วงฤดูฝนชาวบ้านจะออกหาของป่าได้เห็นตามจำนวนมาก ก็จะนำเห็นมาปรุงเป็นอาหารคาว ต้ม ผัด ลวก นอกจากนี้ ยังมีหน่อไม้จากชายป่าและหน่อไม้หวานจากริมน้ำหมั่น บ้างต้ม บ้างดองเปรี้ยว หรือปรุงเป็นแกงเผ็ด แกงส้ม เตรียมไปทำบุญส่วนขนมหวาน ส่วนใหญ่จะเป็นข้าวเหนียวโรยหน้าด้วยน้ำตาล ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นอาหารท้องถิ่นที่คนบรรพบุรุษผู้ล่วงลับเคยกิน หากทว่า ปัจจุบันชาวบ้านนิยมซื้อข้าวของในตลาดด่านซ้าย พวกขนมขบเคี้ยวสมัยใหม่เพราะสะดวกในการซื้อหา เนื่องจากชาวบ้านเปลี่ยนแปลงวิถีทำกินต้องใช้เวลานานา และไร่มากขึ้น

พอรุ่งเช้าขึ้นสิบห้าค่ำ ชาวบ้านจะจัดเตรียมข้าวของเครื่องหวานคาว ก่อนถึงกำหนดวันทำบุญข้าวสากคือ วันขึ้น 13 - 14 ค่ำ เดือนสิบ ชาวบ้านจะเตรียมอาหารชนิดต่างๆ เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้กับเปตาชน ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ใกล้ถึงวันงานจะมีการเตรียมอาหารคาว หวาน มีข้าวเหนียวหนึ่ง เนื้อปลา ข้าวต้มมัดเอามาหั่นเป็นชิ้นพอดีคำ ขนมหมก และอาหารคาวหวานอื่นๆ ตลอดจนผลไม้ต่าง ๆ ตามฤดูกาล ไว้สำหรับทำบุญ แล้วจะเอาข้าวปลาอาหารที่มีอยู่ไปส่งญาติพี่น้อง และผู้รักใคร่นับถือ อาจส่งก่อนวันทำบุญหรือส่งในวันทำบุญเลยก็ได้ สิ่งของเหล่านี้มักแลกเปลี่ยนกันไปมา ระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เรือนเคียง ถือว่าเป็นการได้บุญ เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบ ตอนเช้าชาวบ้านจะพากันนำอาหารคาวหวานต่าง ๆ และข้าวตอก มาคลุกเข้าด้วยกัน คงแยกไปทำบุญเป็นอย่างไร เมื่อเตรียมสิ่งของทำบุญเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะเอาข้าวปลาอาหารที่มีอยู่ไปส่งญาติที่

น้องและผู้รักใคร่นับถือ อาจส่งก่อนวันทำบุญหรือส่งในวันทำบุญเลยก็ได้ สิ่งของเหล่านี้มักแลกเปลี่ยนกันไปตาม ระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เรือนเคียง ถือว่าเป็นการได้บุญพร้อมดอกไม้ ธูปเทียนเพื่อไปวัดชาวบ้านเล่าว่า ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะต้องส่งตัวแทนอย่างน้อยหนึ่งคนเพื่อร่วมงานบุญนี้ เพราะถือเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ขณะเดียวกันก็เกรงว่าญาติผู้ล่วงลับไปอยู่อีกโลกหนึ่งจะขาดสิ่งของเครื่องใช้และอยู่กินลำบากจึงต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้สิ่งที่น่าสังเกตุคือ มีสมาชิกภายในครอบครัวหลายครัวเรือนที่ไม่อาจไปร่วมงานบุญนี้ได้เนื่องจากอาจแยกครอบครัวไปอยู่ต่างถิ่น หรือต้องย้ายไปทำงานอยู่แดนไกลหลายคนจึงใช้วิธีโทรศัพท์สื่อสารมายังบ้านญาติและบอกกล่าวเพื่อขอมีส่วนร่วมงานบุญข้าวสาก ทั้งในแง่การส่งอาหารและปัจจัยเพื่อร่วมงานบุญ และโทรศัพท์โดยตรงเมื่อถึงเวลาประกอบพิธีสังเคราะห์เครื่องควาหวานในฐานะเครื่องเซ่นให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ¹⁶

จนกระทั่งเจ็ดโมงเศษพระสงฆ์จากวัดประจำหมู่บ้านต่างๆ จะลงมายังศาลาการเปรียญเพื่อประกอบ พิธีกรรมทางศาสนา มีการถวายอาหารเช้า ส่วนกรวย ตะกร้าที่ชาวบ้านนำมา เจ้าของกรวยจะเขียน ชื่อญาติผู้ล่วงลับแล้วนำมาตั้งรวมกันเพื่อให้พระภิกษุสวดประกอบพิธีฟังเทศน์ และมีการอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับให้ได้รับสิ่งของ อาหารควาหวาน ที่ส่งไปให้ นอกจากนี้ ชาวบ้านหลายคนยังขอให้วิญญานผู้ล่วงลับได้ปก ปกรักษาคุ้มครองภยันตรายต่างๆ ของสมาชิกในครอบครัว และขอให้ปริมาณน้ำฝนอย่าได้ขาดหรือมากเกินไป

3.3.4 วิธีการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านโนนสีดา

ขั้นตอนประเพณีวิธีการทำข้าวสากของชาวบ้านโนนสีดา “บุญข้าวสาก” เป็นประเพณีการทำบุญที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา มารดา และเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับสัตว์นรกหรือเปรต ที่มาขอส่วนบุญ เรียกบุญนี้ว่า “บุญข้าวสาก”

ตอนเช้าก็ทำมาวัดบุญตักบาตร ตามปกติ สายๆก็เอาข้าวสากใส่ตะกร้ามาถวายพระ เสร็จแล้วพระก็ถวายคืนเพื่อไปห้อยแขวนไว้ตามต้นไม้ เจดีย์บรรจุน้ำอุทิศให้ญาติผู้ล่วงลับและตามกำแพงวัด เป็นต้น ในประเด็นนี้พระครูวิจิตรธรรมปักษ์ เจ้าคณะตำบลสวนจิกเขต 1 เจ้าอาวาสวัดโนนสีดา กล่าวว่า จากเรื่องราวในธรรมบททำให้ชาวบ้านโนนสีดาเชื่อว่านอกจากจะทำบุญให้พ่อแม่และญาติ รวมทั้งวิญญานเร่รอนแล้วยังเป็นการเลี้ยงตอบแทนตาแฮกหรือผีที่ดูแลเรื่องน้ำเรื่องฝนทำให้ข้าวน้ำอุดมสมบูรณ์อีกด้วย ส่วนขั้นตอนการทำบุญก็เช่นกันกับวัดต่างๆ ในตำบลหนองใหญ่คือการทำบุญ

¹⁶สัมภาษณ์ นายคำภู่ ทิพนัส, ไวยาวัจกรวัดบ้านกลาง ตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด, 25 ธันวาคม 2564.

รักษาศีล และฟังเทศน์ฟังธรรม และแจกจ่ายข้าวสากไว้ในบริเวณวัดและบริเวณนอกวัดเพราะเชื่อว่ามีความวิญญูณบางส่วนที่เคยทำผิดต่อวัด เมื่อตายแล้วจึงไม่สามารถที่จะเข้าไปในบริเวณวัดได้¹⁷

3.3.5 วิธีทำบุญข้าวสากชาวบ้านเหล่ากลาง

ก่อนจะถึงวันที่จะต้องทำบุญข้าวสากชาวบ้านจะเตรียมอาหารชนิดต่าง ๆ ห่อด้วยใบตองไว้ แต่เช้ามีด ข้าวสากจะห่อด้วยใบตองกล้วยกลัดหัว กลัดท้าย มีรูปคล้ายกลีบข้าวต้มแต่ไม่พับสัน ต้องเย็บติดเป็นคู่ห่อที่ 1 คือ หมาก พลู และ บุหรี่ ห่อที่ 2 คือ อาหารคาวหวาน อย่างละเล็ก อย่างละน้อย

1) เนื้อปลา หมู ข้าวเหนียว เนื้อไก่ และใส่ลงไปอย่างละเล็กอย่างน้อยถือเป็นอาหารคาว
2) แดงโม ฝรั่ง กล้วย น้อยหน้า สับปะรด ฟักทอง (แล้วแต่จะเลือกใส่) เป็นอาหารหวาน

วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ตอนเช้าจะนำภัตตาหารไปถวายพระภิกษุสามเณรครึ่งหนึ่งก่อนพอถึงเวลาประมาณ 9 - 10 โมงเช้า พระสงฆ์จะตีกลองโหม(รวม) ญาติโยมจะนำอาหารที่เตรียมไว้มาถวายพระสงฆ์ โดยการถวายจะใช้วิธีจับสลาก เมื่อทุกคนมาพร้อมกันแล้ว ผู้ที่เป็นหัวหน้าจะกล่าวนำคำถวายสลากภัตญาติโยมว่าตามจบแล้วนำไปให้พระเณรจับสลากพระเณรจับได้สลากของใคร ผู้เป็นเจ้าของพาข้าว (สำหรับกับข้าว) และเครื่องปัจจัยไทยทานก็นำไปประเคนให้พระรูนั่นๆ จากนั้นพระเณรจะฉันทเพล ให้พรญาติโยมจะพากันรับพรแล้วกวาดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วเสร็จจากนั้นแล้ว ชาวบ้านยังนำเอาห่อข้าวสากไปวางไว้ตามบริเวณวัด นอกจากนี้ ชาวบ้านจะนำอาหารไปเลี้ยงตาแฮก ณ ที่นาของตนด้วย เป็นเสร็จพิธีทำบุญข้าวสาก¹⁸

ขั้นตอนการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านเหล่ากลาง เหมือนกับวัดอื่นๆ ในตำบลหนองใหญ่ ช่วงเช้ามีการทำบุญตักบาตร สมทานศีลรับศีลถวายภัตตาหารเช้าแต่พระภิกษุในวัดฟังพระสงฆ์อนุโมทนาผลของการให้ทาน ช่วงบ่ายถวายภัตตาหารเพลถวายเข้าสาก และแจกจ่ายข้าวสาก โดยมีคำถวายข้าวสากว่า¹⁹

เอตานิมะนังกันเต สะจากะภัตตานิ สะปะริวารานิ อะสุภักฐานน ฐะปะตานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอิณชะยามะ สาธุโน ันเต ภิกขุสังโฆ เอตานิ สะลากะภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

¹⁷สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมปักษ์ร์, เจ้าคณะตำบลสวนจิก เขต 1, เจ้าอาวาสวัดบ้านโนนสีดา, 25 ธันวาคม 2564.

¹⁸สัมภาษณ์ พระครูโสภณมหิทธิธรรม, เจ้าคณะตำบลหนองใหญ่, อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด, 25 ธันวาคม 2564.

¹⁹สัมภาษณ์ นายวิเชียร สุขาล้ำ, มัคทายกวัดบ้านเหล่ากลาง, 25 ธันวาคม 2564.

คำแปล

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านั้น ซึ่งตั้งไว้ ณ ที่นั้น ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับซึ่งภัตตาหารพร้อมทั้งของที่เป็นบริวารเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลายเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ.

3.3.6 วิธีการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านหนองม่วง

ประเพณีบุญข้าวสากบ้านหนองม่วงนั้น เป็นเทศกาลแห่งการประกาศความดีทั้งความดีของบรรพชนผู้ล่วงลับไปแล้วและประกาศความดีของลูกหลานเพราะในการนี้ลูกหลานจะนำอัฐิของบรรพชนมาทำการบังสุกุล ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ พ่อแม่ผู้ปกครองก็จะประกาศเกียรติคุณของบรรพชนให้ ลูกหลานได้รับรู้และให้ลูกหลานนำไปปฏิบัติตาม ส่วนที่สองเป็นการประกาศความดีของลูกหลานว่าเป็นคนที่มีความกตัญญูกตเวทิตี ไม่ลืมพระคุณผู้มีคุณแม้จะล่วงลับไปแล้วแต่ก็ยังสำนึกคุณเสมอเป็นการบูชาช่างและบูชารอย คือเราให้ออวาทและรอยจรियाหรือรอยปฏิบัติทาที่บรรพชนได้กระทำไว้เป็นต้นแบบให้ลูกหลานหรือชนรุ่นหลังปฏิบัติตาม ก่อนจะถึงวันที่จะต้องทำบุญข้าวสากชาวบ้านจะเตรียมอาหารชนิดต่างๆ ห่อด้วยใบตองไว้แต่เช้ามีด ข้าวสากจะห่อด้วยใบตองกล้วยกลัดหัว กลัดท้าย มีรูปคล้ายกลีบข้าวต้มแต่ไม่พับสันต้องเย็บติดเป็นคู่ห่อที่ 1 คือ หมาก พลู และ บุหรี่ ห่อที่ 2 คือ อาหารคาวหวาน อย่างละเล็กอย่างละน้อย

1. ข้าวเหนียว เนื้อปลา เนื้อไก่ หมู และใส่ลงไปอย่างละเล็กอย่างละน้อยถือเป็นอาหารคาว
2. กล้วย น้อยหน่า ฝรั่ง แดงโม สับปะรด พักทอง (แล้วแต่จะเลือกใส่) เป็นอาหารหวานขนมลารวมทั้ง ขนมบ้า ขนมตีสชา หรือขนมอื่นๆ ไปมอบให้กับผู้เฒ่าผู้แก่และญาติผู้ใหญ่เป็นการแสดงความเคารพ และอภายนธรรมแก่ผู้หลักผู้ใหญ่และแจกจ่ายกันตามหมู่บ้านบ้านใกล้เคียงทำให้ได้พบปะกันทำให้เกิดความรักความผูกพันในหมู่ญาติ และชุมชนเป็นเทศกาลแห่งการแสดงความรักเพื่อให้แก่เพื่อน บ้านเป็นการผูกมิตรกันไว้ วัตถุประสงค์ของที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนั้นมี หลายอย่าง เช่น เครื่องเช่นไห้วเครื่องบูชาและภาชนะต่าง ๆ ที่ใช้ใส่เครื่องไห้วเครื่องบูชา เครื่องบูชา นั้นประกอบไปด้วยสิ่งของ 5 อย่างคือ รูป เทียน ดอกไม้อย่างละ 5 คู่ เครื่องเช่นไห้วประกอบไปด้วย หมากพลู เครื่องดื่ม อาหารหวานคาว เสื้อผ้าอาภรณ์ส่วนภาชนะนั้นเอาไห้วใส่เพื่อเช่นไห้ว ในระดับ ครอบครัวและเครือญาติก็จะใส่ถ้วยชามใส่ลงในถาดเหมือนคนปกติธรรมดา ส่วนในระดับชุมชนนั้น ถ้าเป็นอาหารแห้งก็จะใช้ใบตองเพื่อห่อแล้วจัดใส่เอาไว้ในกระเชอ ร่วมกับพืชผักสวนครัวและผลไม้ ต่างๆ ปลาปิ้ง เนื้อปิ้ง ต่างๆ กระจาดใส่อาหารใส่อาหารเช่น ไก่ ปลาย่าง ขนม ข้าวต้มมัด กล้วยสุก เครื่องแกง เช่น พริก ชিং ข่า ตะไคร้เผือกมัน ต้ม เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็เอาไปเทหน้าโบสถ์หรือวิหารให้ผีเปรตบรรพบุรุษ เพื่อเป็นเสบียงเดินทางกลับ ขั้นตอนการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านหนองม่วง ตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด มีขั้นตอนการทำบุญในตอนเช้าคือการทำบุญตักบาตรอาราธนาศีลรับศีล ถวายภัตตาหารเช้า พระสงฆ์อนุโมทนา เป็นอันเสร็จพิธีในช่วงเช้า จากนั้นก็กลับไปเตรียมอาหารมาถวายเพลและข้าวสากมาถวายพระสงฆ์และนำข้าวสากไปวางไว้ตามที่ต่างๆ ในวัดและนอกวัด²⁰

²⁰สัมภาษณ์ นายต๋อง ศิลาเกษ, มัคคนายกวัดหนองม่วง, 25 ธันวาคม 2564.

3.4 สรุป

ประวัติความเป็นมาของการทำบุญข้าวสาก ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด กำเนิดและพัฒนาการความเชื่อเรื่องการบูชาเปตานั้น มีการยอมรับในระดับหนึ่งในสังคมไทย แม้ความหมายจะยังไม่ชัดเจนมากนักในบริบทของสังคม แต่การบูชาผีบรรพบุรุษนั้นก็เพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนบุญ ให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตา ยาย ตลอดจน ญาติพี่น้อง และเจ้ากรรมนายเวรจนกลายเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา จนสามารถหล่อหลอมสังคมได้เป็นอย่างดี เป็นคุณค่าทางจริยธรรม และเป็นรูปแบบวิถีชีวิต ที่ประเสริฐความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวสาก

ดังกล่าวนี้เป็นความเชื่อที่ฝังอยู่ในจิตสำนึกของชาว ไทย และมีอิทธิพลกับวิถีชีวิตเพราะมีหลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบุญข้าวสากและคุณค่าด้านจริยธรรมที่ฝังลึกอยู่ในใจเป็นงานประเพณีที่สร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันในสังคม เป็นการปลูกฝังการรู้จักการให้และความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น อีกทั้งคุณค่าของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในประเพณีบุญข้าวสากสามารถปลูกฝังบ่มเพาะคุณธรรมและยังมีคุณค่าสำหรับเป็น แนวทางในการความประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบความดีงามได้

บทที่ 4

วิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

ในบทที่ 4 นี้ ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ความเชื่อของชาวตำบลหนองใหญ่ ที่มีต่อบุญข้าวสาก ผลที่เกิดจากการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ โดยผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อในการวิเคราะห์ไว้ดังนี้ คือ 4.1 ความเชื่อของชาวตำบลหนองใหญ่ที่มีต่อบุญข้าวสาก 4.2 ผลที่เกิดจากการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ 4.3 หลักคุณธรรมที่ปรากฏในการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.1 ความเชื่อของชาวตำบลหนองใหญ่ที่มีต่อบุญข้าวสาก

เมื่อวิเคราะห์ถึงคติความเชื่อด้านความเชื่อของชาวตำบลหนองใหญ่ที่มีต่อประเพณีบุญข้าวสาก และขั้นตอนของพิธีกรรมบุญข้าวสาก มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด และความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีพิธีกรรมกับวิถีชีวิตส่วนรวม ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม คติความเชื่อและพิธีกรรม บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมมีความเชื่อว่าการได้ร่วมพิธีกรรม เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและมีผี ตาแยก ทำให้มีจิตใจ เบิกบานได้ทุกศก¹

วิเคราะห์ถึงจากญาติพี่น้อง หากญาติไม่ทำบุญไปให้วิญญาณนั้นก็เสียใจกลับคืนยมโลกมือเปล่าแต่ถ้ารับส่วนกุศล แรงบุญนั้นจะส่งให้ไปเกิดในสุขคติและอำนาจพรแก่ลูกหลานด้วย²

พอถึงวันต่างก็จัดทำแต่เข้ามิด สิ่งที่ทำมี 2 ประเภท คือ

1. ห่อข้าวใหญ่ ซึ่งต้องเอาไปถวายพระสงฆ์ เอาใบตองกล้วยห่อข้าวเหนียวนึ่งสุกแล้ว ในห่อข้าวจะมีทั้งห่อปิ้งปลาช่อนแดดเดียว ปลาตุ๋นย่าง บ้างก็ห่อส้มวัว และแจ่วบอง ห่อใบตองกล้วยรัดด้วยตอกไม้ไผ่ หรือยางรัดก็ได้มีขนาดกินอิ่ม 1 คน

2. ห่อข้าวน้อย ซึ่งทำเป็นข้าวสากจะเอาผลไม้ต่างๆ และอาหารหวานคาว แล้วเย็บใบตองกล้วยติดกัน³แล้วนำไปวางในวัดตามต้นไม้ข้าง กำแพงวัด เจดีย์บรรจุอัฐิของปู่ย่าตายาย บิดา มารดา แล้วกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ เหลือไว้ 4-5 ชุดไปวางตามหัวไร่ปลายนาเพื่อข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์แก่ลูกหลาน

¹สัมภาษณ์ พระครูโสภณมทิตธิธรรม, ดร., เลขานุการเจ้าคณะอำเภอสรีสมเด็จ, 21 เมษายน 2565

²สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมปภัสร์, เจ้าคณะตำบลหนองใหญ่/เจ้าอาวาสวัดโนนสีดา, 21 เมษายน 2565.

³สัมภาษณ์ นายเกษม ศิริกังวาน, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองใหญ่ หมู่ 1, 22 เมษายน 2565.

4.1.1 ความเชื่อเรื่องผีปู่-ย่า ตา-ยาย

ความเชื่อเกี่ยวกับดวงปู่-ย่า ตา-ยาย มีดังต่อไปนี้ ความหมาย สามารถอธิบายได้ว่าผีปู่ย่า ตา ยายและผีเรือนชาวภาคอีสาน สมัยโบราณเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้วดวงวิญญาณจะออกจากร่างไปสู่ที่ ต่างๆ ตามกรรมที่ตนทำไว้ เช่น ไปเกิดบนสวรรค์หรือ ตกนรกไปเกิดใหม่หรือยังเวียนว่าย คู้มครองรักษาบุตรหลานอยู่ตามบ้านเรือน เป็นต้น ผีเรือนนอกจากจะคอยคู้มครองปกป้องรักษา บุตรหลานแล้วยังคอยคู้มครองบุตรหลานไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ เช่น ฟ้าผ่าลงทะเลาะเบาะแว้งกัน หรือ ลูกหลานปล่อยตัวให้ชายเซยชมก่อนแต่งงาน ผีปู่ย่าตายายจะโกรธผู้กระทำผิดจะต้องเสียผี คือ ทำพิธี บวงสรวงขอขมามิฉะนั้นผีเรือนจะทำร้าย⁴

สรุปใจความสำคัญได้ว่าผีบรรพบุรุษมีคติความเชื่อที่ว่าที่ยังอาศัยอยู่กับลูกหลานที่สถิต ก็คือ บ้านเรือนที่ลูกหลานจะสร้างหิ้งบูชาเล็กๆไว้ที่หัวนอนห้องใดห้องหนึ่งเพื่อกราบไหว้บูชาผีบรรพบุรุษ เป็นผีต้นตระกูลตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาที่เราเรียกว่า ผีปู่ย่าตายายนั่นเองผีบรรพบุรุษให้การคู้มครอง รักษาบ้านเรือน ลูกหลานให้ร่มเย็นเป็นสุขแต่ลูกหลานทุกคนก็ต้องอยู่ในกฎบ้านด้วยเช่นกัน เช่นพี่น้อง ไม่ทะเลาะกันลูกหญิงไม่เสียตัวก่อนแต่งงานและภายในบ้านในปีหนึ่งๆ จะมีการเซ่นไหว้แก่ผีบรรพ บุรุษ บวงสรวงสังเวยบางที่ก็จัดพิธีทำบุญให้เพื่อความ เป็นมงคลแก่ตนและครอบครัว มีการรักษา สืบทอด ในการนับถือเมื่อมีเวลางานปี ลูกหลานที่อยู่ต่างบ้านต่างเมืองนั้นจะมาร่วมพิธีกรรมเซ่นไหว้ ด้วยเสมอ แต่จะไปเซ่นไหว้ที่บ้าน โคตรใหญ่ของตนเท่านั้น

4.1.2 ความหมายของผีบรรพบุรุษ

ความหมายของผีบรรพบุรุษ มีดังต่อไปนี้ ผีบรรพบุรุษ สามารถอธิบายและให้ความหมายว่า เป็นลักษณะผีวิญญาณ ที่ยังอาศัยอยู่กับลูกหลาน ที่สถิตนั้นก็คือนบ้านเรือน ที่ลูกหลานจะสร้างหิ้ง บูชาเล็กๆไว้ที่หัวนอน ห้องใดห้องหนึ่ง เพื่อกราบไหว้บูชา ผีบรรพบุรุษเป็นผีต้นตระกูลตั้งแต่อดีตที่เรา เรียกว่า ผีปู่ย่าตายายนั่นเองซึ่งผีบรรพบุรุษนั้นจะให้การคู้มครองรักษาบ้านเรือน ลูกหลานให้ร่มเย็น เป็นสุข แต่ลูกหลานทุกคนก็ต้องอยู่ในกฎบ้านด้วยเช่นกัน เช่นพี่น้องไม่ทะเลาะกันลูกหญิงไม่เสียตัว ก่อนแต่งงานและภายในบ้านในปีหนึ่งๆ จะมีการเซ่นไหว้แก่ผีบรรพบุรุษ บวงสรวงสังเวย บางที่ก็จัด พิธีทำบุญให้เพื่อความ เป็นมงคลแก่ตนและครอบครัว มีการรักษา สืบทอด ในการ นับถือเมื่อมีเวลา งานปี ลูกหลานที่อยู่ต่างบ้านต่างเมืองนั้นจะมาร่วมพิธีกรรมเซ่นไหว้ด้วยเสมอ แต่จะไปเซ่นไหว้ที่บ้าน โคตรใหญ่ของตนเท่านั้น

⁴สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมปักษ์ร์, เจ้าคณะตำบลหนองใหญ่ เขต1/เจ้าอาวาสวัดบ้านโนนสีดา, 22 เมษายน 2565.

4.1.3 ระบบความเชื่อ

การศึกษาระบบความเชื่อ มีดังต่อไปนี้ จากการศึกษาาระบบความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความไม่รู้⁵ พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็น “อวิชชา” เมื่อได้พบเหตุการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่าแผ่นดินถล่มจึงเกิดความคิดว่าต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งกระทำขึ้นจึงพากันสร้างผี วิญญาณ เทพารักษ์ขึ้น แล้วพากันนึกคิดว่าสิ่งที่สร้างขึ้นมานั้นมีรูปร่างตามจินตนาการของตนและกระทำพิธีกรรมต่างๆ เพื่อบูชาสักการะ เช่น เซ่นไหว้ บวงสรวงสังเวย เพื่อให้สิ่งที่ตนคิดว่ามีนั้น ผ่อนคลายความรุนแรงและมีเมตตากรุณา ไม่ทำร้ายและบันดาลความสุขให้ ความเชื่อแบ่งออกได้ 2 ประเภท⁶ คือ

- 1.ความเชื่อทั่วไป หรือความเชื่อธรรมดา (Belief) เช่น นรก สวรรค์ ความฝัน บาป บุญ
- 2.ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ (Superstition) ความเชื่อดังกล่าวนี้ แบ่งย่อยเป็น 12 อย่าง คือ

- 1) ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
- 2) ความเชื่อเกี่ยวกับ ยาม กลางบ้าน
- 3) ความเชื่อโชคลาง
- 4) ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิमित ผืน
- 5) ความเชื่อทางไสยศาสตร์
- 6) ความเชื่อลักษณะของคนและสัตว์
- 7) ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา
- 8) ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากิน
- 9) ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี
- 10) ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด
- 11) ความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ ชาติ ภพ
- 12) ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย ฯลฯ

4.1.4 ผลของความเชื่อ

ผลของความเชื่อมีดังต่อไปนี้ความเชื่อเป็นพื้นฐานของการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประโยชน์ของความเชื่อทำให้มีลักษณะต่างๆ ดังนี้ คือ

- 1) ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ
- 2) ความเชื่อทำให้เกิดพลัง

⁵ดนัย ไชยโยธา, ลัทธิศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอ. เอส.พริ้งติ้ง เฮาส์, 2538), หน้า 73.

⁶พระเทพยวฑฒ์ อดตสนโต (โอชาวัฒน์), “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2548 , หน้า 15.

- 3) ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรค์
- 4) ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี
- 5) ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม (สัญลักษณ์)
- 6) ความเชื่อเป็นพื้นฐานทำให้เกิดปัญญา
- 7) ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ

ในทางตรงกันข้าม หากความเชื่อนั้นเป็นความมกมายไม่ใช้วิจารณ์ญาณกล่าวคือเชื่อตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษโดยมิได้พิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลก็ทำให้เกิดผลเสียแก่ ชุมชน สังคม โดยเฉพาะด้านการพัฒนาประเทศเพราะนอกจากจะไม่ให้ความร่วมมือแล้วยังกระทำการต่อต้านอีกด้วย⁷

ลัทธิวิญญาณนิยมและไสยศาสตร์ของไทยมีมานานก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ การปฏิบัติทางไสยศาสตร์ต่างๆ คงมีมานานแล้วเช่นกัน เป็นการยากที่จะแยกลัทธิวิญญาณนิยมออกจากไสยศาสตร์ เพราะการทำไสยศาสตร์ต้องมีความเชื่อเบื้องต้นว่ามีวิญญาณหรือ ผีชนิดต่างๆ ที่มีอำนาจหรือฤทธิ์เดชเหนือมนุษย์คอยกระทำให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ เหนืออำนาจมนุษย์ที่ทำได้ ความเชื่อในเรื่องดวงวิญญาณและการทำทางไสยศาสตร์ของตนในชุมชนจึงน่าจะเป็นความเชื่อเก่าแก่ดั้งเดิม และเป็นวิธีการแก้ปัญหาและเผชิญกับวิกฤติต่างๆ ในชีวิตมนุษย์มาแต่โบราณศาสนาฮินดู น่าจะเป็นศาสนาใหญ่ศาสนาแรกที่แผ่เข้ามาในเมืองไทย มีเทพเจ้า และวิญญาณต่างๆ ที่มีฤทธิ์ สามารถที่จะกระทำหรือแสดงให้เป็นที่ไปในรูปแบบต่างๆ ได้เหนือมนุษย์ธรรมดาสามัญโดยมีความเชื่อระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า เทวดาต่างๆ และการกระทำของดวงวิญญาณต่างๆ ไม่ว่าจะเป็ผีป่า ผีเขา ผีบรรพบุรุษ ฯลฯ มีความเชื่อระหว่างมนุษย์กับวิญญาณในระดับต่าง ๆ⁸

ในสังคมชาวพุทธระบบความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และไสยศาสตร์เป็นส่วนประกอบที่มีประโยชน์ต่อสังคมทั้งในระดับจิตใจของแต่ละบุคคลในระดับชุมชน ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์และวิญญาณ จะสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจของประชาชนได้ ในระดับสังคมความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ไสยศาสตร์และวิญญาณซึ่งเน้นทางด้านพิธีกรรมมาก มีบทบาทในการรวบรวมคนในชุมชนให้มาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน สร้างความสามัคคีและทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ไสยศาสตร์เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่น ผีสงฆ์ เทวดา วิญญาณ คาถา พลังจิตหรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ การติดต่อกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติทำได้โดย การประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการสื่อ หรือ ติดต่อกับสิ่งเหล่านั้นโดยตรง โดยมีผู้ประกอบพิธี คือ คนทรง

⁷สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมปักษ์ร์, เจ้าคณะตำบลหนองใหญ่, เจ้าอาวาสวัดโนนสีดา, 22 เมษายน 2565.

⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 50-52.

หรือ หมอผี แล้วแต่กรณี ซึ่งเน้นพิธีกรรมและพยายามดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์บางอย่างเป็นส่วนบุคคลอันเป็นข้อแตกต่างจากศาสนา⁹

4.1.5 ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณตามหลักการทางพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้
เมื่ออธิบายถึง วิญญาณ คือ ความรู้แจ้งอารมณ์, จิต, ความรู้ที่เกิดขึ้นเมื่ออายตนะภายในและอายตนะภายนอกกระทบกัน เช่นรู้อารมณ์ในเมื่อรูปมากระทบตา¹⁰ เป็นต้น

อธิบายถึงความหมายของวิญญาณ 6 คือ 1. จักขุวิญญาณ ความรู้ารมณ์ทางตา (เห็น) 2. โสทวิญาณ ความรู้ารมณ์ทางหู (ได้ยิน) 3. ชานวิญาณ ความรู้ารมณ์ทางจมูก (ได้กลิ่น) 4. ชิวหาวิญาณ ความรู้ารมณ์ทางลิ้น (ได้รส) 5. กายวิญาณ ความรู้ารมณ์ทางกาย (รู้สิ่งต้องกาย) 6. มโนวิญาณ ความรู้ารมณ์ทางใจ (รู้เรื่องในใจ)

ความหมายของวิญญาณฐิติ คือ ภูมิเป็นที่ขึ้นของวิญญาณมี 7 คือ (1) สัตว์เหล่าหนึ่งมีกายต่างกัน มีสัญญาต่างกัน เช่น พวกมนุษย์ บวกเทพบางหมู่ พวกวินิปาติกะ บางหมู่ (2) สัตว์เหล่าหนึ่งมีกายต่างกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน เช่น พวกเทพผู้อยู่ในจำพวกพรหมผู้เกิดในภูมิปฐมฌาน (3) สัตว์เหล่าหนึ่งมีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน มีสัญญาต่างกัน เช่น พวกเทพอาภัสระ (4) สัตว์เหล่าหนึ่งมีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน เช่น พวกเทพสุภิกษณะ (5) สัตว์เหล่าหนึ่งผู้เข้าถึงชั้น อากาसानัญจายตนะ (6) สัตว์เหล่าหนึ่งผู้เข้าถึงชั้นวิญญาณัญจายตนะ (7) สัตว์เหล่าหนึ่งผู้เข้าถึงชั้นอากิญจัญญายตนะ

ดวงวิญญาณลักษณะดี หมายถึง ดวงวิญญาณที่ปกติจะไม่หลอกหลอนใครแต่อาจแสดงตัวให้เห็นได้ในบางกรณี มีหลายระดับ เช่น ผีเรือน ผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษ “เจ้าพ่อ” ต่าง ๆ ผีเจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าทุ่ง เจ้าท่า เจ้าป่า ผีปู้ตา ฯลฯ ผีที่เป็นเทวดาทั้งหลายอยู่บนสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ชั้นสูงสุดชั้นดวงดึงส อย่างไรก็ตามก็เรื่องลำดับฤทธิ์อำนาจต่าง ๆ ของเทวดานี้มีการปะปนนับถือรวมกันอยู่มากระหว่างพุทธกับฮินดูจนชาวบ้านทั่วไปจะแยกออกนี้เป็นลักษณะพิเศษประการหนึ่งของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่มีอิทธิพลฮินดูแทรกผสมอยู่มาก¹¹

ดวงวิญญาณลักษณะที่ร้าย คือ ดวงวิญญาณในลักษณะที่เที๋ยวลอกหลอนและสร้างความหวาดกลัว และความเดือดร้อนให้แก่คนทั่วไปได้แก่ ผีตายโหง ผีปอบ ผีกระสือ ผีโขมด

⁹อมรา พงศาพิชญ์, *วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมนุษยวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2541), หน้า 36-40.

¹⁰พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด, 2553), หน้า 366 – 367.

¹¹ศิริพร สุเมธรัตน์, *ประวัติศาสตร์ถิ่นเมืองสุรินทร์*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ : โรงพิมพ์ ส.พันธ์เพ็ญ, 2553), หน้า 372.

ฝีกองกอย เปรตฯ การป้องกันผีดุร้ายเหล่านี้ต้องมีพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เช่น คาถา อาคม ผ้ายันต์ เครื่องรางของขลังและพระพุทธรูปต่าง ๆ รวมทั้งพิธีกรรมขับไล่ผีต้องขับไล่ เป็นต้น การบนบานศาลกล่าวก็เชื่อกันว่าเป็นวิธีการที่จะให้ดวงวิญญาณที่มีฤทธิ์เดชช่วยเหลือ เมื่อได้มีผลตามที่ตั้งใจแล้ว จะต้องไปทำการแก้บนตามที่ได้สัญญาไว้หาไม่แล้วถ้าไม่แก้ตามที่ตนบนบานไว้ก็จะต้องก็อาเพศต่างๆ ที่ไม่ดีแก่ตนและครอบครัวได้

4.1.6 ความเชื่อต่อเทวดาอารักษ์

ความเชื่อที่มีต่อเทวดาอารักษ์ มีดังต่อไปนี้ พระพุทธเจ้าได้สัมผัสพบเห็นพุดคุย ถกปัญหาธรรมะ สอนธรรมะ ต่อสู้กับวิญญาณของมารที่มาผจญบวชให้วิญญาณที่มาฝากตัวเป็นสาวกศิษย์ดังนี้ เป็นต้นในโอกาสนี้จะกล่าวถึงเฉพาะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น ท้าวสหัมบดีพรหมได้กราบทูลพระพุทธเจ้าเพื่อขอให้พระพุทธเจ้าแสดงธรรมอนุเคราะห์แก่หมู่สัตว์โลกทั้งหลาย คำกราบทูลก็ได้ถูกดัดแปลงมาเป็นอาราธนาธรรมว่า พรหมมา จะโลกาธิปตี สหัมปะติกัตถัญชลี ฯลฯ¹²

เทวดา เทพ พรหม เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าก่อนปรินิพพานในระหว่างนั้นมีพระเถระเจ้าชื่อ อุปัฏฐาก อยู่ถวายงานพิศเฉพะของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าได้สั่งให้พระอุปัฏฐาก หลีกออกไปอยู่ย่นขวางทาง เพราะเทวดา เทพ พรหม ขอร้องจะเข้ามาเฝ้าต่อพระพุทธเจ้าบ้างต่อพระอานนท์เถระเจ้าอยู่ด้วย ณ ที่นั้น เมื่อได้ยินพระพุทธเจ้าตรัสเช่นนั้น จึงสงสัยและทูลถวายพระพุทธเจ้าว่า เทพยาดามีจิตเป็นอย่างไร มีสภาวะเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่าเทพยาดามาจากหมื่นโลกธาตุ มาขอเฝ้า ต่างก็กล่าวว่าพระพุทธเจ้าจะปรินิพพานเร็วนี้กลัวจะเสียดาย สำหรับเทพยาดา ที่ปราศจากกิเลส ตัณหาแล้ว ผู้บรรลุดูธรรมเป็นพระโสดาบัน สกทาคามี อนาคามี ย่อมมีสติสัมปชัญญะอดกลั้น และกล่าวว่าสังขารธรรมทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ พระพุทธเจ้าทรงแสดงประวัติแห่งเทพยาดาที่มาประชุมในครั้งนั้น แก่พระอานนท์¹³

ตามที่พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกได้นำเรื่องนี้มาแสดงแก่พุทธบริษัท ประสงค์ให้ทราบถึงความเป็นธรรมดา ธรรมชาติ ของวิญญาณที่มีอยู่จริง ย่อมมีวิชชา ตัณหา อุปาทาน สัญญา เวทนา เช่นเดียวกับมนุษย์ เพื่อให้พุทธบริษัทได้ทราบถึงธรรมะที่ได้ตรัสสั่งสอนมนุษย์แก่วิญญาณระดับต่างๆ ดวงวิญญาณเหล่านี้ได้เข้าใจและบรรลุดูธรรมสูงขึ้นตามลำดับ มิให้พระภิกษุยึดถือวิญญาณเป็นสรณะ หรือเป็นครูที่จะนำไปสู่มรรคผลนิพพาน ให้นับถือพระพุทธ พระธรรมเป็นที่แห่งสติ พุทธบริษัทฝ่ายฆราวาสยังต้องยึดถือเคารพ เมตตาต่อวิญญาณ โดยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ โทนการกราบไหว้ เคารพสักการะ โดยการอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์กับวิญญาณ กรรมเป็นเหตุปัจจัยภายในตน การได้รับอนุเคราะห์จากเทวดา เทพ พรหม ให้ได้รับความเจริญอยู่เสมอนั้นเป็นปัจจัยภายนอกมนุษย์

¹² ส. ส. 15/200/149.

¹³ ที. ม. 10/200/149.

ย่อมมีกรรมเป็นสมบัติของตน มาร เทวดา เทพ พรหม คอยช่วยเหลือตามความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน
กรรมเป็นเหตุปัจจัยภายในวิญญานเป็นเหตุปัจจัยภายนอก

4.1.7 ความเชื่อเรื่องเปรต

ความหมายของความเชื่อ (สัทธา) สัทธา น. ความเชื่อ, ความเลื่อมใส. (ปสาทะ) คำว่า
“เชื่อ” พจนานุกรมบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า “เห็นตามด้วย มั่นใจไว้ใจ” ความเชื่อจึงเป็นสิ่ง
ที่สำคัญที่สุด ที่จะกำหนดการแสดงออกของคนในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งว่าความเชื่อเป็นตัวกำหนด
คติชนแขนงอื่นๆ ในสังคมนั้นๆ ทั้งนี้เพราะเมื่อคนในสังคมมีความเชื่อในเรื่องใด ย่อมประพฤติปฏิบัติ
หรือแสดงออกด้วย ประเพณี พิธีกรรม และอื่นๆ ให้สอดคล้องกับความเชื่อนั้นๆ¹⁴

ภิญโญ จิตต์ธรรม เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง “ความเชื่อ” ว่า “ความกลัวและความไม่รู้เป็น
เหตุให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนา ในสังคมมนุษย์สมัยโบราณ
อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปมาก แต่มนุษย์ก็ยังมีพฤติกรรมแสดงออกทาง
ความเชื่อกันอยู่ในชีวิตประจำวัน”¹⁵

หม่อมเจ้าหญิง พูนพิสมัย ดิสกุล ได้ทรงอธิบายถึงความเชื่อไว้ในหนังสือพิธีทุกคนว่า
“ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
โดยไม่เห็นเหตุการณ์ต่างๆ มนุษย์ย่อมเกลียดทุกข์และรักสุขเป็นธรรมดา ฉะนั้น เมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้น
ก็วิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะช่วยได้ เมื่อพ้นภัยก็แสดงความรื่นเริง รู้คุณต่อสิ่งนั้นๆ
ด้วยการบูชาคุณให้เป็นสิริมงคลแก่ตนตามคติความรู้ความเชื่อในกาลสมัยนั้นๆ เป็นยุคๆ มา”¹⁶

ธวัช ปุณโณทก ให้ความหมายของความเชื่อในหนังสือ “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถี
ชีวิตในสังคมอีสาน-ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน:คติความเชื่อ” ว่า คือ สิ่งที่มีมนุษย์คอย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจ
เข้าใจโลกมาจำนวนหลายพันปี และเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับที่จะทำให้มนุษย์ได้รับผลดีหรือผลร้ายมนุษย์
กลัวอำนาจของสิ่งลึกลับนั้นจะกระทำการสิ่งต่างๆ เพื่อมิให้ถูกลงโทษและเพื่อให้อำนาจลึกลับนั้นพึงพอใจ
ต่อมาจึงได้มีพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นเพื่อบูชาเช่นสรวงพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า¹⁷

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และนิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ ได้อธิบายความหมายของความเชื่อไว้
ในหนังสือ “การเข้าทรงและร่างทรงความเชื่อพิธีกรรมและบทบาทที่มีต่อสังคม” ว่าความเชื่อ
หมายถึง การที่บุคคลคิดหรือยอมรับบุคคล สิ่งของ หรือปรากฏการณ์บางอย่างว่าเป็นความจริงหรือมี

¹⁴ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พ.ศ.2542, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชันส์, 2546), หน้า 372.

¹⁵ภิญโญ จิตต์ธรรม, ความเชื่อ, (สงขลา : มงคลการพิมพ์, 2522), หน้า 2.

¹⁶ม.จ.พูนพิสมัย ดิสกุล, พิธีของทุกคน, (กรุงเทพมหานคร : เขษมบรรณกิจ, 2504), หน้า 1.

¹⁷ธวัช ปุณโณทก, ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน-ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน :
คติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 350.

อยู่จริง ซึ่งการคิดหรือยอมรับดังกล่าวอาจไม่ถูกต้องตามความเป็นจริงก็ได้ความเชื่ออาจเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ เช่น เกิดจากการพบเห็นด้วยตัวเอง จากคำบอกเล่า จากการนึกคิดขึ้นมาเอง ความเคยชินการปลูกฝังหรืออาจเกิดจากการพิสูจน์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้¹⁸

เปรตตามความเชื่อของคนไทยนั้น จะมีรูปร่างสูงเท่าต้นตาล ผมหยาวยาว คอขาว ผอมโซ ท้องโต มีมือเท่าใบตาล แต่ทว่ามีปากเท่ารูเข็ม และเปรตจะมีอาการหิวอยู่ตลอดเวลาเนื่องจากกินอะไรก็ไม่ได้ จึงชอบที่จะมาขอส่วนบุญในงานบุญต่างๆ ซึ่งเมื่อสะสมบุญได้แล้วผลบุญนั้นจะส่งผลให้เกิดใหม่ในชาติหน้า จะได้ไม่ต้องทนทุกข์ทรมานอย่างที่เป็นอยู่ สำหรับความหมายที่แท้จริงของเปรตก็คือ แปลว่า ผู้ตายไปแล้ว ในทางพระพุทธศาสนาหมายถึง สัตว์พวกหนึ่งที่เกิดในเปรตวิสัยซึ่งเป็นอบายภูมิ, ใน 4 ภูมิ ตามคติโบราณมีความเชื่อว่า ถ้าหากใครก็ตามได้ทำร้าย พ่อ แม่ ชาติหน้าจะไปเกิดเป็นผีเปรต มีอาการอันอดอยากอาหาร มีเพียงแต่การอุทิศส่วนบุญไปให้เท่านั้นจึงจะสามารถมีอาหารบริโภคได้ คือการทำพิธีกรรมแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือการทำบุญอุทิศไปให้ผู้ตายเรียกว่า เปตพลี หรือ บุญเปตพลี ซึ่งภพภูมิของเปรตจัดเป็นอบายภูมิชนิดหนึ่ง อันว่าเปรตวิสัยนี้ เป็นที่อยู่ของผู้กระทำอกุศลกรรมทั้งหลาย และเป็นทีเสวยวิบากอันเผ็ดร้อน อันเกิดจากการประกอบอกุศลกรรม อยากรู้ดีแท้เปรตที่มีอยู่หลายประเภท จะมีความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน คือมีชีวิตอันอดอยาก ทุกข์ทรมานขาดอาหารที่ใช้ในการบริโภคหรือมีก็เป็นอาหารอันเลวเช่นเสลดน้ำลายของมนุษย์เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากวิบากกรรมของอกุศลกรรมที่ตนได้ทำไว้ตอนอยู่ในภพภูมิ มนุษย์ แต่ก็ยังปรากฏว่ามีเปรตบางประเภทที่สามารถรับส่วนบุญที่มีผู้อุทิศส่วนบุญไปให้เป็นปัจจัยดำรงตนในภูมิเปรตได้ ในเปรตวิสัยภูมินี้ปรากฏมีเปรตอยู่หลายประเภท

เปรต คือ ภูมิหรือโลกของสัตว์ที่อยู่ห่างไกลความสุขความเจริญ แห่งแล้งห่อเหี่ยวอดอยาก เสวยแต่ทุกข์ทรมาน เป็นผลของกรรมชั่วของมนุษย์ที่ทำแล้วยอมถึงภูมิแห่งเปรต ภูมิแห่งสัตว์นรก ภูมิแห่งสัตว์ดิรัจฉาน ภูมิแห่งอสุรกายโดยมีพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยบุคคลผู้ทำกรรมอันใดไว้ย่อมได้รับผลแห่งกรรมนั้นและกรรมย่อมจำแนกชีวิตสัตว์ทั้งหลายให้เลวและประณีตแตกต่างกันออกไป สัตว์ที่เกิดเป็นเปรตวิสัยเป็นผู้ได้รับทุกขเวทนาเท่านั้นประกอบกับถ้าเป็นผลกรรมชั่วซึ่งมักจะเป็นที่เข้าใจ ดังนั้นบรรดาเปรตที่กระทำความชั่วที่ร้ายแรง ส่วนมากสัตว์ที่ตายไปแล้วจะต้องไปเกิดเป็นสัตว์นรกก่อน ได้รับความทุกข์เวทนามาก่อนเป็นพุทธานดรก็มี เมื่อพ้นจากนรกแล้วก็ต้องมาเป็นเปรต และรับผลกรรมที่เหลือต่อไป เปรตบางจำพวกสามารถรับผลกุศลจากญาติที่อุทิศมาให้แล้วพ้นออกจากสภาพความเป็นเปรต หรือเป็นเปรตจำพวก “เวมานิกเปรต” หมายถึงพวกเปรตที่มีวิมานอยู่เป็น

¹⁸วิรัช วิรัชนิการวรรณ และนิการวรรณ วิรัชนิการวรรณ, การเข้าทรงและร่างทรงความเชื่อพิธีกรรมและบทบาทที่มีต่อสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2533), หน้า 20.

ของตนเอง บางครั้งเป็นเทวดา บางเวลาเป็นเปรต เปรตนั้นมีลักษณะแตกต่างกันเพราะผลของอกุศลกรรมบันดาลให้เป็นไป ฉะนั้นพระไตรปิฎกและนักปราชญ์จึงให้ความหมายของเปรตดังต่อไปนี้

4.1.7.1 ความหมายของเปรต

ในพระคัมภีร์สังยุตตรนิกาย นิทานวรรค ให้ความหมายของเปรตไว้ว่า “สัตว์ผู้เกิดในอบายภูมิ เป็นสถานที่ไม่มีความเจริญหาความสุขไม่ได้”¹⁹

ในพระคัมภีร์ขุททกนิกาย มหานิเทศ ให้ความหมายของเปรตไว้ว่า “สัตว์ผู้ไปต่ำ สัตว์ผู้ไปต่ำคือ สัตว์ที่ไปสู่นรกไปสู่ดิรัจฉานไปสู่เปรตวิสัย”²⁰

ในพระคัมภีร์ขุททกนิกาย จริยาปิฎก ได้ให้ความหมายของเปรตไว้ว่า “สัตว์ผู้ถูกความหิวกระหาย ลมและแดดเป็นต้นแผดเผาในร่างกายด้วยไฟที่เกิดจากกรรมชุกชีตชุกชีเมื่อร้องขออาหารมีน้ำลายที่เขาคายทิ้งกินเป็นอาหาร”²¹

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า “สัตว์พวกหนึ่งที่เกิดในอบายภูมิคือ แตนทุกข์, ผู้ที่ตายไปแล้ว”²²

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ให้ความหมายเป็นสองนัยว่า 1) แปลว่า “ผู้ละโลกนี้ไปแล้ว, คนที่ตายไปแล้ว 2) สัตว์จำพวกหนึ่งซึ่งเกิดอยู่ในอบายชั้นที่เรียกว่า ปิตติวิสัยหรือ เปตติวิสัยได้รับความทุกข์ทรมานเพราะไม่มีอาหารจะกินแม้เมื่อมีก็กินไม่ได้หรือกินได้โดยยาก”²³

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร) ให้ความหมายไว้ว่า “เป็นสัตว์ที่ห่างไกลจากความสุข ไม่มีสถานที่อยู่โดยเฉพาะ²⁴ คนที่เกิดมาเป็นมนุษย์ไม่ได้อาหารและเครื่องนุ่งห่ม เพราะกรรมที่คนทำไว้แต่ก่อนต้องกระหายหิวโหย มากไปด้วยทุกข์ เมื่อไม่ได้หลักแหล่ง ก็เร่ร่อนไป ผู้นี้ชื่อว่ามนุษย์เปรต”²⁵

อปาโย ได้แก่ นรก กำเนิดเดียรัจฉานเปตติวิสัยและอสุรกาย แม้ทั้งหมดเหล่านั้นท่านเรียกว่าอบาย เพราะไม่มีความเจริญ กล่าวคือ ความองงาม²⁶ (เปรตกับอสุรกายมีลักษณะที่คล้ายกัน มีสภาพได้รับความทุกข์ทรมานเพราะ อดอาหาร อดน้ำ ที่เหมือนกัน)

¹⁹ส. นี 26/229/290.

²⁰พ. ม. 65/42/206.

²¹พ. จริยา 74/36/643.

²²ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์ จำกัด, 2546), หน้า 706.

²³พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, 30 ตุลาคม 2547, 26 มีนาคม 2549 <http://www.84000.org/tipitaka/dic/v_seek.php?text:เปรต&detail=on>.

²⁴พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.9), ภูมิวิลาสินี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2545), หน้า 146.

²⁵พ. วิ. 48/1/35.

²⁶อง. จตุกก 35/199/541.

เปรต แปลว่า ผู้ละไปแล้ว มาจากศัพท์ภาษาบาลีว่า เปต ป + ต ป ธาตุ ในความละไป จาก ไป ล่วงไป อิ อากมในอาขยาด แปลง อิ อากม เป็น เอ ต ปัจจัยในกิริยาภิตต์ แปลว่า แล้ว สำเร็จรูป เป็น เปต แปลว่าละไปแล้ว มักมาในอุทาหรณ์เช่น เปโต กาลกโต ผู้ละ ไปแล้วมีกัลลหอันทำแล้ว แต่ นำมาใช้ในภาษาไทยเป็นคำว่า เปรต เป็นศัพท์ภาษาสันสกฤต (เปรต) หมายถึงผู้ที่เคยเป็นมนุษย์มาก่อนและยังไม่ได้ไปถือกำเนิดในภพภูมิอื่น หมายถึง จำพวกทำชั่วมีโทษไม่ถึงตกนรก แต่มีรูปร่าง ทรวดทรงไม่สมประกอบ ตกยาก ได้รับความอดอยากเป็นล้นเหลือ²⁷

เปรต มาจากศัพท์ภาษาบาลีว่า ปิตติ เปตติ หรือ เปตติก แต่ศัพท์นี้มีความหมายสองนัย คือ หมายถึงคนตาย หมายถึงบุรพบิดรอย่างหนึ่ง ศัพท์ว่า ปิตติ มักมากู้กับคำว่า วิสโย เป็น ปิตติวิสโย แปลกกันว่า วิสโย คือแดนหรือถิ่นฐานของเปรต ส่วนศัพท์ว่า เปตติ และ เปตติก ลง ฦก ปัจจัยทับ ปิตติ แล้วพฤทธิ อิ ตัวหน้าเป็น เอ ตามอำนาจปัจจัยที่เนื่องด้วย ฦ สำเร็จรูปเป็น เปตติ ส่วนตัวหลังซ้อน ต หน้า ติ สำเร็จรูปเป็น เปตติก แปลว่า ของบิดา โดยนัยนี้ น่าจะหมายถึงจำพวกผี บุรพบิดร²⁸

เปรตวิสัยภูมิหรือนิบาตภูมิ หมายถึง พวกเปรตประเภทต่างๆ เป็นภูมิที่อยู่ห่างไกลจากความสุขความเจริญ พวกที่เกิดในภูมินี้มีแต่ความหิวกระหาย ทุกข์ทรมานด้วยความอดอยาก เปรตบางคนไม่ได้กินอาหารเป็นพุทธรันดร ทั้งร่างกายก็ผอมมีแต่หนังหุ้มกระดูก ดวงตาลึกลงข้างใน ผมยารกรงรังกลิ่นเหม็นสาบสางน่าขยะแขยง อีกทั้งไม่มีเรี่ยวแรงเดินไปไหนต่างนอนหงายอิดโรย ร้องคร่ำครวญโหยหาอาหารก็ด้วยอำนาจบาปกรรมที่เคยทำไว้ พวกเปรตขณะที่นอนอยู่มักจะได้ยินเสียงร้องเรียกให้ไปกินอาหาร แต่ไม่ทันลุกขึ้นกลับล้มลงไปอีก เพราะไม่มีเรี่ยวแรง ครั้นลุกได้แล้วก็ ตะเกียกตะกายไปในทิศทางที่ได้ยินเสียงร้องเรียกนั้น เมื่อไปถึงก็พบแต่ความว่างเปล่าไม่มีอะไรเลยมันเป็นแต่เพียงเสียงร้องเรียกเพื่อเพิ่มความหิวขึ้นไปอีก และเป็นอย่างนี้อยู่เสมอ ทำให้พวกเปรตต้องทนทุกข์เพราะความหิวโหยตลอดกาลนาน²⁹

วคิน อินทสระ ได้ให้ความหมายของเปรตและได้แบ่งประเภทของเปรตไว้ 3 ประเภทด้วยกันคือ ในการอธิบายคัมภีร์มิลินทปัญหา ได้กล่าวถึงเปรตว่า มี 3 ประเภท คือ

1. ขุปปิปลาสิกาเปรต คือ เปรตพวกที่อดข้าวอดน้ำ
2. นิชฌามัตถิกเปรต คือ เปรตผู้มีเปลวเพลิงเผาไหม้อยู่เป็นนิตย์
3. พรทัตตูปชีวีเปรต คือ เปรตที่อาศัยบุคคลอื่นในการเป็นอยู่³⁰

²⁷พร รัตนสุวรรณ, พุทธวิทยา เล่ม 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูญาณ, 2532), หน้า 204.

²⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 203.

²⁹ฟื้น ดอกบัว, สังสารวัฏฏ์กับการเวียนว่ายตายเกิดในพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บูรพาสาสน์ จำกัด, 2543), หน้า 23.

³⁰วคิน อินทสระ, อธิบายมิลินทปัญหา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2528), หน้า 82.

เปรตที่พระไตรปิฎกและนักปราชญ์ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า คือคนที่ตายไปแล้วเป็นผีจำพวกหนึ่ง เมื่อครั้งเป็นมนุษย์เขาทำกรรมชั่ว ผลของกรรมชั่วอมจะบันดาลให้เป็นผู้มีคติวิบัติ เมื่อสิ้นใจตายไปแล้วยอมไม่สามารถที่จะเป็นผู้มีคติผ่องแผ้ว กลับมาเกิดเป็นมนุษย์โลกหรือไปเกิดในสุคติโลกได้ แต่จะถูกชักนำให้เกิดในเปรตวิสัย โดยมีชีวิตเป็นเปรต ได้รับทุกขเวทนาอย่างน่าสังเวชใจเพราะอดอาหาร ถึงมีอาหารกินก็กินแต่ของไม่สะอาด มีเลือด เสดด หนอง น้ำลาย อูจจาระปัสสาวะเป็นเวลาแสนนาน จนกว่าจะสิ้นกรรมที่ทำไว้ แล้วจึงจะได้ไปเกิดในภูมิอื่นตามยถากรรมต่อไป

สรุปว่าความเชื่อชาวตำบลหนองใหญ่ที่มีต่อประเพณีบุญข้าวสาก และขั้นตอนของพิธีกรรมบุญข้าวสาก มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ความเชื่อประเพณีบุญข้าวสาก เป็นประเพณีที่ชาวตำบลหนองใหญ่ ได้ทำกันในวันขึ้นสิบห้าค่ำ เดือนสิบของทุกปี ซึ่งเป็นประเพณีบุญข้าวสากที่ชาวตำบลหนองใหญ่ทำบุญอุทิศญาติผู้ล่วงลับ

ชาวตำบลหนองใหญ่เชื่อว่าการทำบุญข้าวสากนี้ ในประเพณีบุญข้าวสากเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่เวทิตาต่อบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย และความสมัคสมานสามัคคีในชุมชนตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการสืบทอดประเพณี รักษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันทรงคุณค่าที่ดำรงนี้ไว้จนถึงรุ่นลูกหลานต่อไป

4.2 ผลที่เกิดจากการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่

ผลที่เกิดจากประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ เป็นประเพณีการทำบุญที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ รุ่นปู่-ย่า ตา-ยาย จากรุ่นสู่รุ่น และเป็นประเพณีวิถีชีวิตปฏิบัติสืบทอดกันมาของชุมชนตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด มีรูปแบบทำบุญอุทิศที่ปรากฏในหลักพระพุทธรูปศาสนา ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ไว้ดังนี้

1. ประเพณีบุญข้าวสาก สัญลักษณ์สำคัญ คือการรวมกลุ่มคนไว้ด้วยความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันอันเกิดมาจากความเชื่อในเรื่องการทำบุญอุทิศให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นการพิจารณาไปที่รูปแบบของการสร้างที่พึ่งต่ออารมณ์ที่เกิดจากการสูญเสีย โดยจะพบหลักการนี้ใน

การเข้าใจบุคคลที่เกิดก่อนเป็นผู้ ประเสริฐจึงเป็นการนำไปสู่การเคารพสักการะ เช่นเดียวกับที่บุญข้าวสากระลึกถึงผู้ที่เกิดก่อนหรือในโลกมาก่อนที่จะมีตนเองนั้นเป็นผู้สร้างและทำให้ตนเองได้รับสิ่งที่มีอยู่นี้จึงตกทอดมาเป็นสัญลักษณ์ที่มาจากความเชื่อนี้

2) ข้อปฏิบัติของบุคคลต่อความเชื่อนั้น บุญข้าวสากได้กล่าวถึงหลักการปฏิบัติต่อความเชื่อในผู้ที่เกิดก่อนในฐานะของผู้สร้างหรือผู้ประเสริฐกว่า การปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นจึงเป็นไปตามหลักปฏิบัติที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาโดยมีลักษณะของการปฏิบัติต่อกัน ตามข้อความที่ปรากฏในสังคาลงสูตรว่า บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1. ทานเลี้ยงเรา มา เราจักเลี้ยงท่านตอบ 2. จักทำกิจของท่าน 3. จักดำรงวงศ์ตระกูล 4. จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่

จะเป็นทายาท 5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน จากนั้นผู้เป็นมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าถูกบุตรบำรุงโดยหน้าที่ 5 อย่างนี้จึงอนุเคราะห์บุตรโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1. ห้ามไม่ให้ทำ ความชั่ว 2. ให้ตั้งอยู่ในความดี 3. ให้ศึกษาศิลปวิทยา 4. หาภรรยาหรือสามีที่สมควรให้ 5. มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร³¹

จากข้อพิจารณาในเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ในบุญข้าวสากจากความเชื่อจึงสะท้อนให้เห็น ลักษณะสำคัญของบุญที่ปรากฏในพิธีกรรมนั้นเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องผู้เกิดก่อน และความยิ่งใหญ่สูงสุดของบรรพบุรุษ ขณะเดียวกันก็เป็นการบูชาท่านเพื่อให้เกิดการรักษาป้องกันตัวเองในภายหลัง

3. การสร้างอัตลักษณ์จากเรื่องเล่าในบุญข้าวสาก บุญข้าวสากได้สร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาจากรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับอุดมคติทางพระพุทธศาสนา ในหลากหลายมิติดังนี้

4.2.1 ผลดีของประเพณีบุญข้าวสาก (บุญข้าวสาก) ของชาวตำบลหนองใหญ่

ผลดีของประเพณีบุญข้าวสาก ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นเรื่องราวที่ดีเกิดขึ้นในชุมชนตำบลหนองใหญ่แล้วทุกๆปี ยังมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี การทำบุญย่อมได้อานิสงส์ อันจะส่งผลให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมีความสงบสุขร่มเย็นยิ่งขึ้น เช่น การรักษาศิลปปฏิบัติธรรมการไม่เบียดเบียนผู้อื่น³² การเสียสละแรงกายเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ การให้ข้อคิดเตือนสติผู้อื่นให้ละเว้นจากการทำชั่ว และการแผ่เมตตาให้อภัยแก่ผู้ที่ทำผิดคิดร้ายนั้น ยังไม่ได้รับการนำไปปฏิบัติมากนัก เป็นประเด็นที่องค์กรผู้เกี่ยวข้องควรหาวิธีการชี้แนะและสร้าง ความตระหนักแก่พุทธศาสนิกชนชาวไทยต่อไปมากดังนี้

พระครูโสภณมหิทธิธรรม, ดร. กล่าวว่าผลดี คือ “หลักการทำบุญทางพุทธศาสนา “ผลบุญ”³³ ในทางพุทธศาสนาไม่ได้มีเพียงการให้เงินให้ทอง หรือให้ทาน ทำบุญกับพระและวัดเท่านั้น “บุญ” หมายถึง การกระทำความดี มาจากภาษาบาลีว่า “ปุญญะ” แปลว่า เครื่องชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ดังนั้น บุญจึงเป็นเสมือนเครื่องกำจัดสิ่งเศร้าหมองที่เราเรียกกันว่า “กิเลส” ให้ออกไปจากใจ บุญจะช่วยให้เราลด ละ เลิกความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความมีจิตใจคับแคบ อันเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์ และช่วยให้ใจเป็นอิสระ พร้อมจะก้าวไปสู่การทำคุณงามความดีในขั้นต่อไป เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ทำให้เกิดความอึดเอิบใจ มีความสุข และเป็นความสุขที่สงบและยั่งยืน ในขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้ปฏิบัติ เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม น่าเคารพยกย่อง เพราะถือว่าเป็น “คนดี” นั่นเอง นั่นแสดงว่าที่เราทำบุญกันมากมายก็เพราะหวังประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ดังนั้นยังทำบุญด้วยท่าทีแบบนี้ ก็ยิ่งเห็นแก่ตัวมากขึ้น ผลคือจิตใจยิ่งคับแคบ ความเมตตากรุณามีแต่จะน้อยลง ไม่ต้องสงสัยเลยว่าการทำบุญแบบนี้กลับจะทำให้ได้บุญน้อยลง

³¹ที. ปา 11/271/216.

³²สัมภาษณ์ นายคำภู ทิพนัส, มัคทายกวัดบ้านกลาง, 22 เมษายน 2565.

³³สัมภาษณ์ พระครูโสภณมหิทธิธรรม, ดร., เลขานุการเจ้าคณะอำเภอศรีสมเด็จ, 21 เมษายน 2565.

พระครูวิจิตรธรรมปักษ์ร์ กล่าวว่าผลดีจากการทำบุญข้าวสาก คือ “วิธีการการทำบุญของชาวตำบลหนองใหญ่ คือการชำระหรือล้างจิตใจให้บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญในงานมงคลหรืออวมงคล ถ้าจะทำให้ถูกต้องและได้ผลดี ควรเป็นเรื่องของการทำจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด ไม่ใช่ทำด้วยความโลภ ความโกรธ หรือความหลง คำว่า “บุญ” อาจกล่าวอธิบายได้ 3 ประการ คือ 1. กล่าวโดยเหตุ ได้แก่การทำความดีซึ่งรวมถึงการเว้นความชั่วด้วย 2. กล่าวโดยผล ได้แก่ความสุข 3. กล่าวโดยสภาพ ได้แก่การที่จิตใจได้รับการชำระล้างให้บริสุทธิ์ ผ่องใส ซึ่งสรุปได้ว่า การทำบุญข้าวสากคือการทำความดีนั่นเอง³⁴

นายพงษ์ศักดิ์ เจริญนนท์ กล่าวว่า “ผลดีของประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ ทำให้มีกิจกรรมดี ๆ เกิดขึ้นในครอบครัวและสานสัมพันธ์ญาติพี่น้องให้เหนียวแน่น คือ 1. การเอื้อเฟื้อแบ่งปัน 2. การรักษาศีล 3. การทำใจให้สงบ ทำปัญญาารู้แจ้ง 4. การอ่อนน้อมหรือแสดงคารวะ 5. การชวนช่วยในกิจการที่ชอบที่ควรคือ ช่วยผู้อื่น หรือช่วยงานสาธารณะ 6. การให้ส่วนบุญ คือการแบ่งส่วนบุญให้ผู้อื่น 7. การพลอยยินดีในการทำความดีของผู้อื่น 8. การพึงธรรมหรือฟังคำแนะนำอันเป็นธรรม”³⁵

4.2.2 ผลเสียการทำบุญข้าวสาก

ผลเสียจากประเพณีการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่วิเคราะห์ได้ว่าในยุคเศรษฐกิจฝืดเคืองปี 2564 ที่ผ่านมานี้ ช่วงโรคระบาดโควิด - 19 ทำให้ข้าวของที่ชาวตำบลหนองใหญ่ไปจับจ่ายใช้สอยเพื่อจะมาข้าวสาก มีราคาสูงขึ้น ส่งผลกระทบในหลายๆด้านไม่ว่าจะเป็นความเป็นอยู่ของประชาชนชาวตำบลหนองใหญ่ อยู่ด้วยความยากลำบาก ออกไปทำบุญที่วัดต้องระวางตัวอย่างเข้มงวดกวดขัน เพื่อความปลอดภัยจากโรคระบาดโควิด - 19 ทำให้การทำบุญข้าวสากไม่คึกคักเหมือนทุกๆปี

ก่อนหน้านี้ไม่มีโรคระบาดโควิด - 19 ลูกหลานญาติพี่น้องที่ไปทำงานในกรุงเทพมหานครหรือไปทำงานต่างประเทศก็จะกลับบ้านมาทำบุญข้าวสาก เพื่ออุทิศบุญกุศลแต่เปตาชนเป็นประจำทุกปีเพื่อความผาสุกของลูกหลานและได้พบปะสังสรรค์ในหมู่ญาติพี่น้องถือเป็นการรวมญาติก็ว่าได้³⁶

4.2.3 ประโยชน์ที่ได้จากการทำบุญข้าวสาก

ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำบุญข้าวสากได้ทำพิธีกรรมการทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษและญาติผู้ล่วงลับดังนี้

³⁴สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมปักษ์ร์, เจ้าคณะตำบลหนองใหญ่, เจ้าอาวาสวัดโนนสีดา, 21 เมษายน 2565.

³⁵สัมภาษณ์ นายพงษ์ศักดิ์ เจริญนนท์, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านดอนทราย, 21 เมษายน 2565.

³⁶สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ วงษาเวียง, ผู้ใหญ่บ้าน, บ้านกลาง หมู่ 3, 22 เมษายน 2565.

1. ปัตติทานมัย หมายถึง การทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่นเช่นการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วหรือแม้กระทั่งเทวดาการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วนั้นยกตัวอย่างในสมัยพุทธกาลซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากพระเจ้าพิมพิสารได้ถวายส่วนเวฬุวันให้แก่พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายที่ได้จำพรรษาในกรุงราชคฤห์พระองค์ได้ถวายทานและทรงหลั่งน้ำทักษิโณทกทรงอุทิศว่า

“ขอทานนี้จะมีแก่พวกญาติของเราทันใดนั้นเองสรวโภกขรณินคารดาชด้วยประทุม ก็บังเกิดแก่เปรตพวกนั้น เปรตพวกนั้นก็อาบและดื่มในสรวโภกขรณินั้น ระวังความกระวนกระวายความลำบากและความหิวกระหาย ได้แล้ว ปรากฏมีผิวพรรณดุจทอง ลำดับนั้นพระราชธิดาถวายข้าวยาคุ ของเคี้ยวของกินเป็นต้น แล้วทรงอุทิศ ในทันใดนั้นเอง ข้าวยาคุ ของเคี้ยว ของกิน อันเป็นทิพย์ ก็บังเกิดแก่เปรตพวกนั้น เปรตพวกนั้น ก็พากันบริโภคของทิพย์เหล่านั้น มีอินทรีย์เอิบอิม ลำดับนั้นพระราชธิดาถวายผ้า และเสนาสนะ เป็นต้น ทรงอุทิศเครื่องอสังการต่าง ๆ ปรากฏมีผ้าทิพย์ ยานทิพย์ ปราสาททิพย์ เครื่องปูลาดและที่นอนอันเป็นทิพย์ ก็บังเกิดกับเปรตพวกนั้น สมบัติเหล่านั้นของเปรตพวกนั้นปรากฏทุกอย่างโดยประการใดพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงอธิฐาน (ให้พระราชธิดาทรงเห็น) โดยประการนั้นแล”

2. ทักขิณานุประทาน หมายถึง ทานเจตนาเป็นเหตุให้บุญเจริญเพิ่มพูนขึ้นก็ได้ หมายถึงบุญที่เกิดขึ้นจากการบริจาคและหมายถึง ไทยธรรมที่เป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำหรับการทำบุญแต่ความหมายที่มุ่งประสงค์นี้ก็คือทานที่มีเจตนาเป็นเหตุให้บุญเจริญเพิ่มพูนหรือทานเพื่อผลที่เจริญ หมายถึงการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

“ส่วนไทยธรรมสำหรับกระทำบุญนั้น คือ ปัจจัย 4 และเครื่องใช้สอยอื่นๆ ที่สมควรแก่สมณบริโภคเป็นเพียงส่วนประกอบของการอุทิศส่วนบุญไม่ใช่เป็นการอุทิศส่วนบุญโดยตรง คำว่าทักขิณานุประทานตามนัยนี้จึงเป็นบุญกิริยาที่บุคคลกระทำเพื่อให้บุญเจริญเพิ่มพูนขึ้นให้แก่ผู้ที่ตายไปแล้ว เพราะทุกครั้งที่มีการปรารภงานบำเพ็ญกุศลทักขิณานุประทานก็จะมีเพิ่มทักขิณาคือ อุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วทุกครั้งแต่ต่างจากคำว่า ทักขิณาทาน ที่มักจะสื่อความถึงการให้ของทำบุญเป็นทาน

3. บุพเปตพลี คือ การทำบุญอุทิศให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว คำว่าเปตตะ เป็นคำในภาษาบาลี ส่วนคำว่าเปรตเป็นคำในภาษาสันสกฤตทั้ง 2 คำนี้มีความหมายตรงกันคือ

“ผู้จากไป หรือละไปแล้ว หมายถึง ผู้จากโลกนี้ไปคือผู้ตายไปแล้ว ผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นความหมายทั่วไป พวกที่ตายไปแล้วไปเกิดเป็นเทวดา ก็เรียกว่า เปตตะ หรือ เปรต การทำบุญอุทิศแก่ผู้ตายไปนั้นเรียกว่า เปตพลี สัตว์พวกหนึ่งที่เกิดในอบายภูมิที่เรียกว่าเปรตวิสัย หรือ เปรตวิสัย สัตว์พวกนี้ได้รับทุกข์เวทนาต่างๆตามผลแห่งกรรมชั่ว ที่ได้ไว้ เช่น อดอยาก ผอม โส เพราะ ไม่มีอาหาร หรือมีแต่กินไม่ได้ ได้แต่อดอยากปากเท่ารูเข็ม หรือกินเข้าไปได้แต่กลายเป็นเลือด เป็นหนอง เป็นมูล”

4. มตกทาน คือ ทานที่อุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้วความเชื่อทางพระพุทธศาสนาชั้นปฐมภูมิ ปรากฏแต่เพียงคำว่า ยัญย่อมแพร่หลาย กล่าวคือเมื่อครั้งนั้นแล อุทายีพราหมณ์เข้าไปเฝ้า พระพุทธเจ้าถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควรได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

“แม้ท่านพระโคตมก็ทรงสรรเสริญยัญของพวกข้าพระองค์หรือ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า พราหมณ์เราไม่ได้สรรเสริญยัญไปเสียทุกอย่าง และเราก็ไม่ได้ติเตียนยัญ ไปเสียทั้งหมด เราไม่ได้สรรเสริญยัญ ที่มีกิริยา คือ ยัญที่มีการฆ่าโค 1 ยัญที่มีการฆ่าแพะ 1 ยัญที่มีการฆ่าไก่ 1 สุกร ยัญที่ทำให้ สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน 1 ซ้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือ ท่านผู้บรรลุนิพพานหรือ ท่านผู้บรรลุนิพพานหรือไม่เกี่ยวข้องกับยัญที่มีกิริยาอย่างนั้น พราหมณ์ เราสรรเสริญยัญที่ไม่มีกิริยา คือ นิจทาน และอนุกุลยัญ คือยัญที่ไม่มีการฆ่าโค 1 ยัญที่ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ 1 ยัญที่ไม่มีการฆ่าไก่ สุกร 1 ยัญที่ไม่มีการฆ่าสัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน 1 ซ้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือ ท่านผู้บรรลุนิพพานหรือไม่เกี่ยวข้องกับยัญที่ไม่มีกิริยาอย่างนี้ท่านผู้ประพตปิพรหมจรรย์สำรวม ระวังย่อมเกี่ยวข้องกับยัญ”

“ยัญที่จัดเตรียมไว้อย่างดีไม่มีกิริยาเหมาะสมกับเวลาเช่นนั้นท่านผู้รู้ผู้ฉลาดในบุญมีกิเลส เปรียบเหมือนหลังคาอันเปิดแล้วลวงเลยตระกูลและคติในโลกย่อมสรรเสริญยัญชนิดนี้ถ้าบุคคลทำการ บูชาในปกติทานใน มตกทาน ตามสมควรมีจิตเลื่อมใส บูชาในนาที่ดีคือ ท่านพรหมจารีทั้งหลายยัญที่ บุคคลบูชาดีแล้วเช่นสรวงดีแล้ว สมบูรณ์ดีทำไว้ในทักษิณยบุคคลยัญย่อมแพร่หลาย และเทวดาก็ เลื่อมใสบัณฑิตผู้เป็นนักปราชญ์ บูชายัญนี้แล้วย่อมเข้าถึงโลกที่ปราศจากความเปียดเบียน”

4.3 หลักคุณธรรมที่ปรากฏในการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่

1) การทำบุญอุทิศแก่บรรพบุรุษญาติผู้ล่วงลับ แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิตาต่อบรรพชนตามหลักธรรมความเชื่อทางพระพุทธศาสนา อุปถัมภ์คำชูประพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ยิ่งๆขึ้นไป และมีคตินิยมสนใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

2) การบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การแสดงความยอมรับนับถือแก่ บิดามารดา บุตร ภรรยา สามี กรรมกร เพื่อนชานา เพื่อร่วมงาน เทวดา สมณพราหมณ์ เพื่อแสดงความเคารพ เทิดทูนเชิดชูคุณความดีและยกย่องให้ปรากฏขึ้น เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของวงศ์ตระกูล ตลอดถึง สังคมและประเทศชาติ

4.3.1 หลักคุณธรรมด้านความกตัญญูทเวทิตา

4.3.1.1 ความกตัญญูทเวทิตา ตามคติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ความกตัญญูทเวทิตาต่อบุคคล ผู้มีความดี หรือ อุปกะระต่อตนเป็นส่วนตัวอย่างหนึ่ง ความกตัญญูทเวทิตาต่อบุคคล ผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์ หรือ มีความดีเกื้อกูลแก่ส่วนร่วม เช่นพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงแสดงความกตัญญูต่อพระพุทธเจ้าโดยฐานะที่ทรงประกาศธรรมยังหมู่ชน ให้ตั้งอยู่ในกุศลกัลยาณธรรม เป็นต้น อย่างหนึ่ง³⁷

4.3.1.2 สังคหัตถตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง เรื่องที่จะสงเคราะห์กัน ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผู้อื่นไว้ หลักการสงเคราะห์ คือ ช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลกคือ สังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ ดุจสลักยี่ดรถที่กำลังแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้ มี 4 อย่าง คือ

1. ทาน คือ การแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน
2. ปิยวาจา พูดจาน่ารัก นานิยมนับถือ
3. อตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์
4. สมานัตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัวร่วมทุกข์ร่วมสุข

กันได้ดี เป็นต้น

4.3.1.3 กรรมและการเกิดใหม่ตามคติทางพระพุทธศาสนา กรรม แปลตามศัพท์ว่าการงาน หรือการกระทำแต่ในทางธรรมต้องจำกัดความจำเพาะลงไป คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือ การกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่ตั้งใจไม่เรียกว่ากรรม ในความหมายทางธรรม³⁸

ส่วนการเกิดใหม่นั้นเป็นหลักความจริงว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ เป็นรูปธรรม นามธรรม เป็นวัตถุ หรือ เป็นเรื่องจิตไม่ว่าชีวิต หรือ โลกที่แวดล้อมอยู่ก็ตามทั้งหมดล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยเป็นเรื่องของปัจจัยสัมพันธ์ธรรมดาที่เรามองด้วยสายตามนุษย์เรียกว่า กฎธรรมชาติ เรียกในภาษาบาลีว่า นิยาม แปลว่า กำหนดอันแน่นอน เพราะปรากฏให้เห็นว่าเมื่อมีเหตุปัจจัยอย่างนี้แล้วก็จะมีความเป็นอย่างนั้นแน่นอน³⁹

4.3.1.4 ความไม่ประมาทตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความกระตือรือร้น ไม่มีเฉื่อยชา มีสติ ไม่ปล่อยปละละเลย ไม่พลาดโอกาสโดยเฉพาะความมีใจสำนึกตระหนักในความ

³⁷พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551), หน้า 2.

³⁸พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), *กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2531), หน้า 15.

³⁹พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), หน้า 152.

เปลี่ยนแปลงซึ่งทำให้เห็นคุณค่าของกาลเวลาและรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ตลอดจนทำงาน และพัฒนาชีวิตแข่งกับเวลา⁴⁰

4.3.1.5 คุณค่าทางจริยธรรมตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินชีวิตหรือความเป็นอยู่ ทั้งระดับศีลที่เราเรียกกันว่า ศีลธรรมทั้งระดับจิตใจ คุณธรรมภายในหรือ คุณภาพจิต สมรรถภาพจิตและสุขภาพจิตที่มีสมาธิเป็นแกนกลางและทั้งระดับปัญญา เป็นทางดำเนินชีวิตหรือครองชีวิตอย่างถูกต้องทำให้มนุษย์เป็นอิสระมีจิตใจไร้ทุกข์อย่างแท้จริง

4.3.2 หลักคุณธรรมคุณค่าด้านคำสอน

วิเคราะห์คุณค่าที่ได้รับจากประเพณีบุญข้าวสาก เกิดขึ้นด้วยใจที่เผื่อแผ่ถึงบุคคลอื่นๆ โดยไม่ได้นึกถึงตนเองเลย คือความกตัญญูรู้คุณท่าน แล้วกตเวทิตี คือ รู้คุณท่านแล้วตอบแทนทั้งต่อบุคคลอื่นและผู้ที่เราลืมนึกไปแล้ว เห็นได้จากบรรดากลูกหลานที่ให้ความสำคัญ ทำตามประเพณี ปฏิบัติตามขั้นตอนพิธีกรรมทำบุญอุทิศ ข้าววัดพึงธรรมเพราะสิ่งเหล่านี้เป็นคติ เป็นความเชื่อที่ผู้ยังมีชีวิตอยู่นั้นให้ความสำคัญและมีคติความเชื่อว่าผู้ที่เป็นบรรพบุรุษจะได้รับผลบุญที่ตนได้กระทำแล้วนั่นเอง อันเป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทิตี ที่มีอยู่ในสังคมของชาวเขมรสุรินทร์ ซึ่งเป็นผลดีต่อตนเองและสังคมโดยรวม ทั้งยังทำให้สมาชิกชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ ในชุมชนของตนเองที่มีวัฒนธรรมที่งดงามและควรค่าแก่การรักษาให้คงสืบไป

1.ด้านความกตัญญูรู้คุณ ในการระลึกถึงอุปการะของบุญหรือบุคคลแม้้นเหล่านั้น ก็พึงทราบว่าเป็นความกตัญญูจัดเป็นมงคลเพราะเป็นเหตุประสบผลวิเศษมีประการต่างๆ ⁴¹ ผู้อันสัตบุรุษทั้งหลายพึงสรรเสริญ เป็นต้น ทางพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสไว้ว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล 2 จำพวกเหล่านี้ หายากในโลก⁴² คือ บุพพการี 1 กตัญญูกตเวทิตี ⁴³ “ภิกษุทั้งหลายมารดาบิดาเมื่อเห็นฐานะ 5 ประการนี้ จึงปรารถนาบุตรผู้เกิดในตระกูลฐานะ 5 ประการ อะไรบ้าง คือ

- 1) ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ
- 2) ทำกิจของท่าน
- 3) ดำรงวงศ์ตระกูล

⁴⁰พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2551), หน้า 38.

⁴¹พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ, “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีบุญเดือนสิบ (แซนโฎนตา) ของจังหวัดสุรินทร์”, *ปริญญาพุทธศาสนตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554, หน้า 99.

⁴²*นวกวาท*, *รวบรวมโดย คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่*, พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, 2535), หน้า 26.

⁴³ช. อ. 39/6/202.

- 4) ประพฤติตนให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก
 5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน⁴⁴

“ภิกษุทั้งหลายมารดาบิดาเมื่อเห็นฐานะ 5 ประการนี้แลจึงปรารถนาบุตรผู้เกิดในตระกูลมารดาบิดาผู้ฉลาดเมื่อเห็นฐานะ 5 ประการจึงปรารถนาบุตรด้วยหวังว่าบุตรที่เราเลี้ยงแล้วจัดเลี้ยงเรา จักช่วยเราทำกิจของเราวงศ์ตระกูลจัดดำรงอยู่ได้นานจักปฏิบัติตนให้สมควรแก่การรับทรัพย์มรดกและเมื่อเราทั้งสองตายแล้วจักทำบุญอุทิศให้ มารดาบิดาผู้ฉลาดเมื่อเห็นฐานะเหล่านี้จึงปรารถนาบุตรเพราะฉะนั้นบุตรผู้เป็นสัตบุรุษผู้สงบทำกิจของท่านเชื่อฟังโอวาท ตอบสนองพระคุณท่านดำรงวงศ์ตระกูลสมกับที่ท่านเป็นบุพการีบุตรผู้มีศรัทธาสมบูรณ์ด้วยศีลย่อมเป็นที่สรรเสริญ”⁴⁵

4.3.2 หลักคุณธรรมด้านความสามัคคี

วิเคราะห์หลักคุณธรรมด้านความสามัคคี ความพร้อมเพรียงความปรองดองความสามัคคี การรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน ความเป็นเอกภาพ โดยทั่วไปแล้วให้ความหมายของคำว่า “ความสามัคคี”⁴⁶

ในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสหลักคุณธรรมอันจะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นประกอบด้วยหลักธรรมในพุทธภาษิตที่ว่า

“สุขา สงฆสส สมมคคี สมคคานถจนุคคโ
 สมคครโต ฆมมฏโฐ โยคกเขมา น อัสติ.

ความพร้อมเพรียงของหมู่เป็นสุข และการสนับสนุนคนผู้พร้อมเพรียงกันก็เป็นสุข, ผู้ยินดีในคนผู้พร้อมเพรียงกัน ตั้งอยู่ในธรรมย่อมไม่คลาดจากธรรมอันเกษมจากโยคะ”⁴⁷

ความพร้อมเพรียง หมายถึง ความร่วมแรงร่วมใจกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย์หรือสัตว์ที่อาศัยกันอยู่เป็นกลุ่มๆ เช่น พวกมด พวกปลวก เป็นต้น มาจากคำบาลีว่า สามัคคี นั่นเอง ซึ่งท่านแบ่งออกได้ ๒ อย่าง คือ กายสามัคคี ความสามัคคีกันทางกาย และจิตตสามัคคี ความสามัคคีทางด้านจิตใจ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ชอบอยู่อาศัยกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน ต้องการเพื่อน ไม่ชอบการอยู่อย่างโดดเดี่ยว ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ก็วางหลักธรรมสำหรับเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวความสามัคคีไว้ เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 ประการ คือ ทาน การเสียสละ แบ่งปันสิ่งของเครื่องใช้ให้แก่เพื่อนมนุษย์ ปิยวาจา การพูดจาสนทนาปราศรัยกันด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน น่าฟัง อติถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่กันและกัน เช่น ช่วยเพื่อนทำงาน ช่วยรักษาพยาบาล ช่วย

⁴⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

⁴⁵อง. ปถจก. 22/39/60-61.

⁴⁶สัมภาษณ์ นายปัญญา วรรณญาติ, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองใหญ่ หมู่ 9, 22 เมษายน 2565.

⁴⁷ช. อิติ. 25/238.

สงเคราะห์ด้านอื่นๆ เป็นต้น และสมานัตตตา คือ การวางตนได้อย่างเสมอกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ไม่สูงเกินไป ไม่ต่ำเกินไป ความพร้อมเพรียงของมวลมนุษย์จะดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยธรรมะ 4 ประการนี้

เมื่อคนมีความสามัคคีกัน ไม่แบ่งแยกเป็นกลุ่มเป็นพวก ก็จะได้รับแต่ความสุข ความเจริญ การสนับสนุนคนผู้พร้อมเพรียงเป็นปีกแผ่นสมานสามัคคีกันนั้น ก็จัดเป็นความสุขทั้งตัวผู้สนับสนุน และกลุ่มคนผู้สามัคคีกันนั้น เพราะว่าต่างฝ่ายก็ได้รับประโยชน์ที่ควรจะได้รับ ผู้ยินดีในคนผู้พร้อมเพรียงกัน ตั้งตนอยู่ในธรรมตามหลักศาสนาย่อมจะได้รับสุขสมบัติตามที่ปรารถนาทุกประการ ทั้งในชาตินี้และในชาติหน้า ซึ่งตรงกับคำกล่าวที่ว่า “รวมกันเราอยู่ แยกกันเราตาย”

4.5 สรุป

วิเคราะห์ถึงศรัทธาและความเชื่อของชาวตำบลหนองใหญ่ที่มีต่อวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ความเชื่อของชาวตำบลหนองใหญ่ที่มีต่อบุญข้าวสาก ผลที่เกิดจากการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ หลักคุณธรรมเกี่ยวกับความกตัญญู กตเวทิตาที่ปรากฏในการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ วัฒนธรรมประเพณีความเป็นมาของบุญข้าวสาก และขั้นตอนพิธีกรรมของการทำบุญข้าวสาก มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด สร้างความสมัครสมานสามัคคีแก่ชุมชนตำบลหนองใหญ่ ให้รักใคร่กันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ความเชื่อประเพณีบุญข้าวสาก เป็นประเพณีที่ชาวตำบลหนองใหญ่ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีบุญข้าวสากกับวิถีชีวิตของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ดได้ทราบหลักคุณธรรมในประเพณีบุญข้าวสาก ผลดี ผลเสียและคุณประโยชน์จากประเพณีบุญข้าวสากนี้ ได้ปลูกฝังความกตัญญูกตเวทิตาแก่ลูกหลาน สร้างความสามัคคีในชุมชนให้เป็นปีกแผ่นโดยจะนำมาซึ่งความสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด สืบต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัตร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ข้อ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบุญวิธีในพระพุทศาสนาและหลักพุทธจริยศาสตร์
2. เพื่อศึกษาการทำบุญ (บุญวิธี) ข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัตร้อยเอ็ด
3. เพื่อวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ของชาวตำบล หนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัตร้อยเอ็ด

1. บุญวิธีในพระพุทศาสนาและหลักพุทธจริยศาสตร์ พบว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักประพทธิของ มนุษย์เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นหลักประพทธิของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นหลักประพทธิที่จะพยายามตอบปัญหาที่ว่า เราควรทำอะไร เป้าหมายชีวิตควรเป็นอย่างไร พุทธจริยศาสตร์จัดเป็น “จริยศาสตร์ศาสนา” ด้วยเหตุผลที่ว่า “พุทธจริยศาสตร์” มีรากฐานจากคำสอน ในทางพระพุทศาสนาพุทธจริยศาสตร์เป็นหลักความประพทธิที่ตั้งงาม ซึ่งจะมีหลักศีลธรรม คุณธรรม แนนอนตายตัว มีกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ผิด-ถูก บุญ-บาป แยกส่วนกันอย่างชัดเจน ขณะที่ “จริยศาสตร์” จะเน้นเรื่องการโต้แย้งและการแสวงหาเหตุผลอันว่าด้วยความ ประพทธิของมนุษย์โดยมีปลายทางอยู่กับคำว่า “ควร-เหมาะสม” โดยไม่มีการตัดสินชัดเจนลงไปว่าถูกหรือผิด พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) เป็นจริยศาสตร์และจริยธรรมที่สอนให้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญาไม่ให้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาท จึงสอนให้ตื่นอยู่เสมอและให้เป็นอยู่ด้วยความเบิกบานกายเบิกบานใจ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดในสถานะอย่างไรก็ตาม

คำว่า “บุญ” เป็นคำศัพท์ที่มาจากภาษาบาลีว่า “บุญญ” แต่ในภาษาเขมรนิยมเขียนว่า “บุญย” ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่มาจากภาษาสันสกฤต เป็นนามแปลว่า “ธรรมชาติเป็นเครื่องชำระสันดาน จิต กุศล ความดี ความสุข เป็นคุณนามแปลว่า บริสุทธิ์ สะอาด ดี เป็นที่น่ารัก น่าปรารถนา”(สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี (ณาค), “หรือธรรมชาติใดที่บริสุทธิ์ผุดผ่องปราศจากมนทิลเศร้าหมอง คือโลกะ โทสะ โมหะเป็นต้นมีรูปวิเคราะห์ว่า “กุศลธรรมใดชำระสันดานจิตของตนให้บริสุทธิ์ สะอาด กุศลธรรมนั้น ชื่อว่า บุญย (อตตสนฺดาน ปุณาติ โสเธตติปุญญ)” โดยมีการมองไปที่ตัวบุคคลตัววัตถุ หรือ

ตัวสภาวะมากกว่า เช่น พุทธบริษัทมาเต็มวัด เต็มศาลาการเปรียญเพื่อทำบุญ เป็นต้นการที่ทำให้ความหมายเช่นนี้ก็เนื่องจากเข้าใจคลาดเคลื่อนว่า “บุญ” มาจาก “บุร” ธาตุในภาษาบาลี ที่แปลว่า “เต็ม” แท้จริงแล้ว “บุญ” เป็นเรื่องของสภาวะทางจิตที่ปราศจากมลทิน คือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น

ที่ทำให้จิตมัวหมองไม่บริสุทธิ์ เพราะว่าจิตแต่เดิมเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ สะอาด ไม่ขุ่น “บุญนั้นมิใช่ (กุศลมูล) อยู่ 3 ประการ คือ อโลภะ(ความไม่โลภ) อโทสะ (ความไม่โกรธ) อโมหะ (ความไม่หลง) จะเห็นได้ว่า เมื่อจิตประกอบไปด้วยกุศลมูล ทั้ง 3 ประการนี้ ทำให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ขุ่นมัว เป็นนำไปสู่การทำบุญภายหลัง”ประเภทของการทำบุญในทางพระพุทธศาสนา กล่าวไว้โดยหลักธรรมใหญ่ ๆ 3 ประการใหญ่ คือ ทาน ศีล และ ภาวนา เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 แยกออกให้ละเอียดเป็นบุญกิริยาวัตถุ 10

การทำบุญข้าวสากในบริบทสังคมไทยอีสาน ของงานบุญที่แตกต่างนี้เองหล่อหลอมทำให้เป็นอัตลักษณ์ทางความเชื่อ ที่สะท้อนให้เห็นวิถีคิดของคนในการนำความเชื่อมาปรับให้เข้านิเวศวัฒนธรรมทั้งในแง่การ ดำรงชีพทางการเกษตรและการปรับตัวทางสังคมดั่งนั้น คงไม่ผิดนักหากจะกล่าวว่า บุญข้าวสาก เป็นสายสัมพันธ์และจิตวิญญาณของคนต่างภพ ที่สื่อผ่านสายสัมพันธ์เครือญาติ และการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผีบรรพบุรุษที่ลึกๆ แล้วชาวบ้านได้ฝากความหวังในฐานะเป็นที่พึ่งพาทางจิตใจ ทั้งในแง่ชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจและการดำรงชีพทางการเกษตร ประการสำคัญยังบ่งบอกอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มได้เป็นอย่างดีบุญข้าวสากจึงให้คุณค่าทางจิตวิญญาณที่ยังยึดโยงกับระบบนิเวศและสายสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง ผู้ล่วงลับ แต่ยังคงมีเชื้อใยผูกพัน มีการส่งข้าว ส่งน้ำและส่งอาหารแม้จะลาจากโลกโดยสื่อผ่านพิธีกรรม “บุญข้าวสาก” นอกจากนี้ผู้ตายที่อยู่ในภพภูมิอื่นที่ไม่ใช่ญาติก็ยังได้รับการเผื่อแผ่ผ่านบุญข้าวสากจากปรากฏการณ์ดังกล่าวน่าจะสะท้อนให้เห็นคุณธรรมจริยธรรมความดีงาม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความกตัญญูตเวทิตา ของลูกหลานชาวอีสาน ของคนไทยด้านต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยคน สังคม สิ่งแวดล้อม และสิ่งเหนือธรรมชาติ อย่างภพภูมิอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้เอง บุญข้าวสาก จึงแสดงคุณค่าในระบบนิเวศวิทยาเชิงลึกและเป็นรากฐานสำคัญของใช้ชีวิตแบบ นี้ถึงคนอื่น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปัน และการจัดระบบนิเวศตลอดจนการ เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนซึ่งเป็นสังคมที่ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงพอดี และยั่งยืนโดยมีบุญข้าวสากและฮีตอื่นๆ เป็นตัวร้อยรัดคุณค่าเหล่านี้ไว้เป็นอย่างดี

2. การทำบุญ (บุญวิถี) ข้าวสากของชาวดำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ดพบว่า ตำบลหนองใหญ่ เป็นตำบลหนึ่งของ อำเภอสรีสมเด็จ แยกออกจากตำบลขอนแก่น อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ความเป็นมาจากคำบอกเล่าที่มีการเล่าขานสืบกันมาว่า เมื่อหลายร้อยปีก่อน เดิมบริเวณที่ตั้งวัดและหมู่บ้านหนองใหญ่แห่งนี้เป็นป่าดงรกทึบไม่มีคนเข้ามาอาศัย นอกจากเข้ามาหาของป่าและล่าสัตว์ พรานพบเนินดินที่มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม มีนกอาศัยอยู่จำนวนมาก จึงเข้าไป

เพื่อจะยิงนก เมื่อขึ้นไปบนยอดเนินสูงจากพื้นราบประมาณ 3 เมตร ก็พบพระพุทธรูปที่มีเถาวัลย์พันรอบส่วนองค์ เห็นแต่พระเกตุมาลาโผล่ขึ้น พรานจึงตัดเถาวัลย์ออกพบว่าเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ประดิษฐานอยู่บนฐานซึ่งมีซากอิฐเก่ากองทับอยู่ส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งก็กระจัดกระจายอยู่ ลักษณะคล้ายอุโบสถเก่าหักพังลงมา แต่องค์พระยังสมบูรณ์อยู่ จากนั้นพรานก็ชวนกันแผ้วถางเถาวัลย์ที่ปกคลุมองค์พระออกและทำความสะอาดบริเวณนั้น เพื่อเป็นที่กราบไหว้บูชาในเวลาเช้าป่า ต่อมาได้สร้างเป็นที่พักแรมบริเวณนั้น เมื่อมีคณาของป่าและเผาถ่านในป่าก็สร้างที่พักแรมเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากบริเวณนี้เป็นชัยภูมิที่เหมาะสมกับการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย มีหนองน้ำขนาดใหญ่ อยู่กลางป่าทิศตะวันตก ห่างจากบริเวณพบพระพุทธรูปประมาณ 150 เมตร ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2330 ผู้คนจึงย้ายเข้ามาตั้งเป็นหมู่บ้าน ช่วงแรกเรียกว่า บ้านบุไต้ (สันนิษฐานว่า คำว่า บุ น่าจะมาจาก การเห็นพระพุทธรูปโผล่ขึ้นจากเถาวัลย์เฉพาะพระเกตุมาลา) และได้บูรณะวัดสืบต่อกันมาตั้งชื่อว่า บ้านหนองใหญ่ ตามสภาพที่ตั้งหมู่บ้านที่มีหนองน้ำ

ปัจจุบันตำบลหนองใหญ่แบ่งการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านหนองใหญ่, หมู่ที่ 2 บ้านดอนทราย, หมู่ที่ 3 บ้านกลาง, หมู่ที่ 4 บ้านโนนสีดา, หมู่ที่ 5 บ้านหนองม่วง, หมู่ที่ 6 บ้านเหล่ากลาง, หมู่ที่ 7 บ้านโนนขวาง, หมู่ที่ 8 บ้านดงขวาง, หมู่ที่ 9 บ้านหนองใหญ่, หมู่ที่ 10 บ้านหนองใหญ่

พื้นที่ สภาพทั่วไปเป็นที่ราบ สภาพดินเป็นดินปนทราย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา มีพื้นที่ทำนาทั้งหมด 30.8 ตารางกิโลเมตร เขตพื้นที่ที่ติดต่อกับ ทิศเหนือ-ติดกับ ตำบลดงลาน อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ทิศใต้-ติดกับ ตำบลเมืองเปือย อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ทิศตะวันออก-ติดกับ ตำบลขอนแก่น อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ทิศตะวันตก-ติดกับ ตำบลสวนจิก อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพหลัก ทำนา อาชีพเสริม ทำไร่ยาจัด

ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ เป็นอำเภอหนึ่งใน 20 อำเภอ ของจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นอำเภอขนาดเล็ก หมู่บ้านในเขตอำเภอ 82 หมู่บ้าน ด้านการปกครองมีเขตปกครองแบ่งเป็นตำบล ทางราชอาณาจักร 8 ตำบล คือ ตำบลศรีสมเด็จ ตำบลบ้านบาก ตำบลหนองแวงควง ตำบลสวนจิก ตำบลหนองใหญ่ ตำบลเมืองเปือย ตำบลโพธิ์ทองและตำบลโพธิ์สัย การปกครองทางศาสนจักรแบ่งออกเป็น 10 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลศรีสมเด็จ ตำบลบ้านบาก ตำบลหนองแวงควง ตำบลสวนจิก เขต 1- 2 ตำบลหนองใหญ่ ตำบลเมืองเปือย ตำบลโพธิ์ทอง และตำบลโพธิ์สัย เขต 1-2

บุญข้าวสาก ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นบุญที่สำคัญทำในวันขึ้นสิบห้าค่ำเดือนสิบของทุกปีเป็นประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

วิธีการการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ทั้ง 10 หมู่บ้าน จะมีลำดับพิธีการเหมือนกันจะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดเล็กน้อย ลำดับพิธีการตอนเช้าทุกคนครบถ้วนในแต่ละ

หมู่บ้านจะเตรียมอาหารหวานคาวลงไปที่วัด เริ่มพิธีด้วยการไหว้พระ สมาทานศีล ฟังธรรมเทศนา เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวสากเมื่อจบธรรมเทศนา ก็ถวายภัตตาหารเช้าและเครื่องไทยธรรมต่างๆ พระสงฆ์อนุโมทนา เป็นเสร็จพิธีตอนเช้า จากนั้นชาวบ้านก็จะกลับไปเตรียมอาหารเพลถวายพระสงฆ์อีกครั้ง พร้อมทั้งเตรียมห่อข้าวใหญ่ที่ทำเป็นข้าวฉลากภัตรและห่อข้าวน้อยที่จะนำไปห้อยไว้ตามกิ่งไม้หรือที่ต่างๆ ภายในวัด เมื่อถวายและนำห่อข้าวสากเล็กไปห้อยไว้ภายในวัดและเหลือส่วนหนึ่งประมาณ 4-5 ห่อ เพื่อเอาไปถวายตาแฮกที่ทุ่งนาของตน เป็นเสร็จพิธี

3. วิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิเคราะห์พบว่า ความเชื่อของชาวตำบลหนองใหญ่ที่มีต่อการทำบุญข้าวสากนั้น ชาวตำบลหนองใหญ่มีความเชื่อต่อการทำบุญข้าวสากเช่นกันกับชาวพุทธในภาคอีสานทั่วไปที่เชื่อว่า ประเพณีบุญข้าวสาก คือการทำบุญอุทิศให้กับวิญญาณบรรพบุรุษและวิญญาณไร้ญาติที่ได้รับความทุกข์ทรมานเพราะผลของกรรมไม่ดีที่ทำไว้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ จึงเป็นหน้าที่ของบุตรหลานที่จะทำบุญและอุทิศไปให้ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษซึ่งมีมาตั้งแต่มนุษย์ยุคดึกดำบรรพ์และความเชื่อของพระพุทธศาสนา กลายเป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่ดั่งงามตามหลักพุทธจริยศาสตร์

ผลดีที่เกิดขึ้นในประเพณีบุญข้าวสากคือทำให้ญาติพี่น้องได้พบปะแลกเปลี่ยนข้าวปลาอาหารชนิดต่าง ๆ รวมทั้งผักผลไม้เพื่อมาใส่ในห่อข้าวสาก และเป็นการสิ้นสุดการรอคอยบุตรหลานของมารดา บิดา ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ยังมีชีวิตอยู่ และ บรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว และวิญญาณไม่มีญาติก็ได้รับส่วนบุญกุศลจากบุตรหลานที่มาทำบุญในงานบุญข้าวสากนี้ ประโยชน์ที่เกิดจากการทำบุญในประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่จากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมายสรุปได้ว่าชาวตำบลหนองใหญ่เชื่อเรื่องประโยชน์ 3 อย่างตามแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ แต่ของเน้นไปที่ประโยชน์ 2 ระดับคือประโยชน์ ในปัจจุบัน และประโยชน์หลังความตายคือสุคติสวรรค์ เพื่อให้เป็นปัจจัยไปสู่ประโยชน์สูงสุดตามหลักพุทธจริยศาสตร์คือ พระนิพพาน และชาวหนองใหญ่ก็เชื่อการทำบุญในประเพณีบุญข้าวสากนี้เป็นการทำบุญครบ 3 อย่างตามหลักพุทธจริยศาสตร์ โดยการปรับพื้นฐานของจิตด้วยการให้ทาน จากนั้นก็ต่อเนื่องด้วยการรักษากาย วาจา ให้เป็นปกติ เมื่อปรับจิตให้อ่อนลงด้วยทานและกายเป็นปกติด้วยศีลแล้ว ก็พร้อมที่จะภาวนาคือการทำสมาธิในระดับที่สูงขึ้นไปอีกและกระทำบ่อยๆ จนเป็นนิสัย เมื่อทำบุญครบ 3 อย่างก็จะได้รับประโยชน์ 3 ระดับ ดังที่กล่าวมาแล้วแน่นอน

การลงพื้นที่สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับจุดหมายหลักในการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ที่พวกเขาอธิษฐานให้ถึงวันทำบุญข้าวสาก ทำให้ทราบว่า เป็นเพราะบุตรหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์นี้ มีความรักความห่วงใยบรรพบุรุษที่เสียชีวิตแล้ว กล่าวที่ท่านเหล่านั้นจะอดอยากและทุกข์ทรมานโดยประการต่าง ๆ นานา ที่เป็นอย่างนั้นเพราะการระลึกถึงบุญคุณของ

บรรพบุรุษเหล่านั้นได้ทำไว้กับบุตรหลาน บุตรหลานทั้งหลายจึงได้ทำบุญกุศล เพื่ออุทิศไปให้ โดยหวังว่าเมื่อท่านเหล่านั้นได้รับบุญกุศลที่อุทิศไปให้แล้ว จะพ้นจากทุกข์ หรือได้รับทุกข์น้อยลง จากคำสัมภาษณ์ทำให้เราเห็นคุณธรรมที่โดดเด่นมากในประเพณีบุญข้าวสากคือ ความกตัญญูตเวที นั้นเอง จากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมายในตำบลหนองใหญ่ สรุปได้ว่าคุณธรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวสาก ได้แก่ ความสามัคคี เห็นได้จากการทำกิจกรรมต่างๆ ในประเพณีบุญข้าวสาก เช่นการพร้อมเพียงกันมาวัดทำบุญ สมาทานศีล ถวายทาน เป็นต้น การกระทำเหล่านี้เป็นการกระทำที่เต็มใจ ทำด้วยความสามัคคีและพร้อมเพียงกัน

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะโดยทั่วไป

ในการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากในพุทธจริยศาสตร์ของชาวบ้านตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ โดยมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยในการทำวิจัยในครั้งนี้ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ที่เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำไปเป็นข้อมูลสารสนเทศในการศึกษาค้นคว้าก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อ ๆ ไป

5.2.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับอนาคตผู้วิจัยเห็นว่า ยังมีบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญข้าวสากนี้ที่มีความเกี่ยวข้องกับมิติเหตุผลทางด้านปรัชญาที่ต้องศึกษาหาความรู้อยู่มากมาย การทำวิจัยในครั้งนี้พบว่ามีข้อจำกัดดังเช่น เรื่องขอบเขตการวิจัย ดังนั้นมีประเด็นที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวถึงอย่างครบถ้วนจึงขอเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป คือ

- 1) ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากที่มีอิทธิพลต่อธรรมานุญของสังคมท้องถิ่น
- 2) ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากที่มีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครอง

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). *สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2551). *พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ*. กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.

พระพรหมมุนี (พิมพ์ ธมฺมธโร). (2505). *สากลศาสนา*. กรุงเทพฯ: สภาการศึกษามหาสมุทร
วิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2531). *สันติภาพของโลก*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2538). *สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์สหธรรมิก.

บัวศรี ศรีสูง. (2535). *ทิศทางหมู่บ้านอีสาน ในฮีดคองและปกิมกะคดี*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

บุญเกิด พิมพ์วรมธากุล. (2539). *ฮีดคองคะล่าวีชีวิตของคนล้านช้างและไทยอีสาน*. ขอนแก่น:
เพ็ญพรินต์ติ้ง.

_____. (2539). *ฮีดคองคะล่าวีชีวิตของคนล้านช้างและไทยอีสาน*. ขอนแก่น: เพ็ญพรินต์ติ้ง.

แปลก สนธิรักษ์. (2504). *พิธีกรรมและลัทธิประเพณี*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

_____. (2504). *พิธีกรรมและลัทธิประเพณี*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร. (2540). *บันทึกประเพณีภาคใต้*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

_____. (2540). *บันทึกประเพณีภาคใต้*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

ธวัช ปุณโณทก. (2528). *ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน วัฒนธรรมพื้นบ้าน
คติความเชื่อ*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางแสน.

_____. (2528). *ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน วัฒนธรรมพื้นบ้าน
คติความเชื่อ*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางแสน.

- บรรพต เปรมชู. (2522). *พิธีโขนตา สมบัติอีสานใต้*. บุรีรัมย์: วิทยาลัยครูบุรีรัมย์.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2529). *คติชาวบ้านอีสาน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.
- दनัย ไชโยธธา. (2546). *สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เดือน คำดี. (2534). *พุทธปรัชญา*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.
- ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- มณี พะยอมยงค์. (2536). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัญญา ใบบางยาง. (2548). *หลักธรรมในพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระอุตร ฅณาธิการ. (2534). *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระสิริมงคลจารย์. (2539). *มงคลตถ์ที่ปณี ทุติโย ภวาโค*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ชวินทร์ สระคำ, จำลอง สารพัฒน์. (2538). *พจนานุกรมบาลี-ไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

2) ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์และ/หรือสารนิพนธ์

- ขันเตียน นามเกตุ. (2556). *การศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน)*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระครูใบฎีกา เฉลิมพล อริยวิโส. (2545). *การศึกษาวิเคราะห์ปุพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานล้านนากรณีศึกษาคัมภีร์เปตพลีฉบับวัดหลวงราชสังฆสถาน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระมหาประหยัด ปญญาวโร. (2542). *จริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุพจน์ คำน้อย. (2553). *ศึกษาเกี่ยวกับศาสนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระมหาอรุณ อรุณธมโม. (2538). *อิทธิพลของอรรถกถาธรรมบทต่อพิธีกรรมและประเพณีของชาวอีสาน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

- นันทิตา ปัจจัยโคธา. (2543). *ทัศนคติของนักศึกษาศาสนาบันราชภัฏมหาสารคามที่มีต่อประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่*. รายงานการวิจัย, สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.
- แม่ชีดวงพร คำหอมกุล. (2554). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในอัมมปัทฏฐกถา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิศักดิ์ เขยชมศรี. (2550). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ของพุทธปรัชญาเถรวาทในคัมภีร์ธรรมบท*, การศึกษาอิสระ, ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- _____. (2550). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ของพุทธปรัชญาเถรวาทในคัมภีร์ธรรมบท*. การศึกษาอิสระ, ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระมหาสำเนียง เลื่อมใส. (2541). *การศึกษาเปรียบเทียบธรรมบทและภควัตคิตา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาทองสุข สุจิตโต. (2540). *การศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตมนุษย์ในวรรณคดีพุทธปรัชญา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอานนท์ ขวนาภิญญ. (2548). *การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาหมวด สุกกธมโม. (2547). *ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

3) สิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง

3.1) บทความในวารสาร

- เกสร ผลจันทร์, (2560). สารทเดือนสิบเมืองคอนฯ กุศโลบายที่แฝงมากับประเพณีตัวอย่างคติความเชื่อ ภาคใต้ว่าด้วยประเพณีบุญเดือนสิบที่ถ่ายทอดผ่านงานศิลปะ *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 37(2), 237.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศาสนาพราหมณ์ในเขมรสมัยก่อนเมืองพระนคร, *วารสารเวอร์ริเดียน*, 10(1), 67-68.

4) เอกสารสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์

กรมศิลปากร. อีตที่10 บุญข้าวสากหรือบุญข้าวสาก. สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2564, จาก <http://www.nectec.or.th/schoolnetlibrary/webcontestwoom/cooteam/dnesopo/heeto/heet@o.hm>.

ข้อมูลตำบลหนองใหญ่. สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2564, จาก https://www.noplink.com/postcode_t.php?.

ข้อมูลตำบลหนองใหญ่. สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2564, จาก <http://watnongyai.com/A001.html>.

ข้อมูลตำบลหนองใหญ่, สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2564, จาก <http://www.dooasia.com/tumbon/ap4516>.

ข้อมูลตำบลหนองใหญ่. สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2564, จาก <http://watnongyai.com/A001.html>.

อานิสงส์สลาภภัตต์ (ข้าวสาร). สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2564, จาก <https://84000.org/anisong/26.html>.

ยโส โยแซว. อีตสิบสอง. สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2559, จาก <https://yasohosaew.wordpress.com>.

5) การสัมภาษณ์

พระครูโสภณมหิทธิธรรม, ดร. (2564, 25 ธันวาคม). วัดหนองใหญ่ ตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด “ประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่”. สัมภาษณ์.

พระครูวิจิตรธรรมปักษ์ศรี. (2564, 25 ธันวาคม). วัดโนนสีดา ตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด “ประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่”. สัมภาษณ์.

นายพงษ์ศักดิ์ เจริญนนท์. (2564, 25 ธันวาคม). ผู้ใหญ่บ้าน บ้านดอนทราย หมู่ 2 ตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด “ประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่”. สัมภาษณ์.

นายปรีชา จันทร์ทิพย์. (2564, 25 ธันวาคม). ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองม่วง หมู่ 5 ตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด “ประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่”. สัมภาษณ์.

นายเกษม ศิริกั้วาน. (2564, 25 ธันวาคม). ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองใหญ่ หมู่ 1 ตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด “ประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่”. สัมภาษณ์.

นายสมศรี ทุมสิทธิ์. (2564, 25 ธันวาคม). ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโนนสีดา หมู่ 4 ตำบลหนองใหญ่
อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด “ประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่”.
สัมภาษณ์.

นายประสิทธิ์ รักสวนจิก. (2564, 25 ธันวาคม). ฆ่านายกวัดหนองใหญ่ หมู่ 1 ตำบลหนองใหญ่
อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด “ประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่”.
สัมภาษณ์.

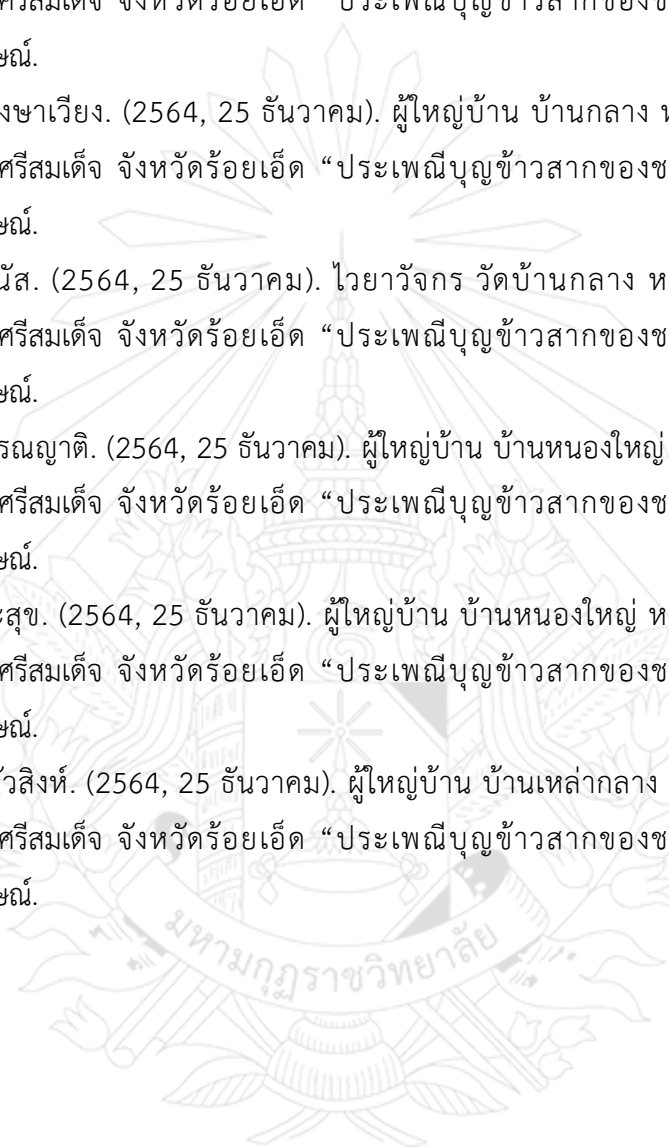
นายสมศักดิ์ วงษาเวียง. (2564, 25 ธันวาคม). ผู้ใหญ่บ้าน บ้านกลาง หมู่ 3 ตำบลหนองใหญ่
อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด “ประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่”.
สัมภาษณ์.

นายคำภู ทิพนัส. (2564, 25 ธันวาคม). ไวยาวัจกร วัดบ้านกลาง หมู่ 3 ตำบลหนองใหญ่
อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด “ประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่”.
สัมภาษณ์.

นายปัญญา วรรณญาติ. (2564, 25 ธันวาคม). ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองใหญ่ หมู่ 9 ตำบลหนองใหญ่
อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด “ประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่”.
สัมภาษณ์.

นายสุมิตร วีระสุข. (2564, 25 ธันวาคม). ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองใหญ่ หมู่ 10 ตำบลหนองใหญ่
อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด “ประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่”.
สัมภาษณ์.

นายห้าเรียน บัวสิงห์. (2564, 25 ธันวาคม). ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเหล่ากลาง หมู่ 6 ตำบลหนองใหญ่
อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด “ประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่”.
สัมภาษณ์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องเพื่อการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตร้อยเอ็ด โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๒๖๔ ต่อ ๑๒๔

ที่ อว ๓๔๑๗/ว ๑๓๗๖

วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอลงความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ เมย์ใสสง

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิณทรไพฑูริย์ (จันละบุตร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๒๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวดำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET PROVINCE" มีความประสงค์ขอลงความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตร้อยเอ็ด

อ.ดร.สุเทพ เมย์ใสสง

(Signature)

(รศ.ดร.สุเทพ เมย์ใสสง)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตร้อยเอ็ด โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔

ที่ อว ๗๔๑๗/ว

วันที่

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

กราบเรียน พระราชปรีดีวิมล, ดร.

ด้วย พระจักรพงษ์ สุวณโณ (สุโพธิ์) เลขทะเบียนนักศึกษา ๒๒๒๐๗๕๐๒๑๐๐๒ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ของหอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ บ้านนาเวียง ตำบลนาเวียง อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร (AN ANALYTICAL STUDY OF AESTHETIC BEAUTY OF HOR TAI (HALL) OF WAT SA TRAINURAK TEMPLE, BAN NA WIANG, NA WIANG SUB-DISTRICT, SAI MUN DISTRICT, YASOTHON PROVINCE)” มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC) ในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงกราบเรียนมายังพระเดชพระคุณได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับพระเดชพระคุณด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตร้อยเอ็ด

รับทราบ
 ๒๒/๑๐/๒๕๖๓
 ผศ.ดร.วิจิตรปัญญาภรณ์
 รองอธิการบดี วิทยาเขตร้อยเอ็ด
 (พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์)
 เจ้าคณะรอง วิทยาเขตร้อยเอ็ด

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตร้อยเอ็ด โทร. ๐-๔๓๕๓-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔

ที่ อว ๗๑๑๗/ว

วันที่

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงศักดิ์

ด้วย พระจักรพงษ์ สุวณโณ (สุโพธิ์) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๒๐๗๕๐๒๓๑๐๐๒ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์ความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ของหอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ บ้านนาเวียง ตำบลนาเวียง อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร (AN ANALYTICAL STUDY OF AESTHETIC BEAUTY OF HOR TAI (HALL) OF WAT SA TRAINURAK TEMPLE, BAN NA WIANG, NA WIANG SUB-DISTRICT, SAI MUN DISTRICT, YASOTHON PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC) ในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตร้อยเอ็ด

วิมล

พิกุลกมลวิไลสงครหาไปด
ทวิธนา ที่อรรณพพินัยองมวปกอบ
นพวิไล

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๓๗๖

๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เรียน พระครูโสภณมทิตธิธรรม, ดร.

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิภูณโณ (จันละบุตร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวดำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET PROVINCE” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมาอย่างท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

สมเด็จพระธีรเวทีไพฑูริย์ (พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติงานแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชฌีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๓
นักศึกษา ๐๘๖-๓๕๔๓๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๔๑๗/ว ๐๓๘๖

๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์
เรียน พระครูวิจิตรธรรมปักษ์

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิบุณโย (จันละบุตร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗
นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์
การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัด
ร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN
BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET
PROVINCE” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบ
การเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมาอย่างท่าน
ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

สมทวารัตติ์ เจริญการ

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)

พระครูวิจิตรธรรมปักษ์

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ปฏิบัติงานแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณี เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา ๐๘๖-๓๕๔๓๒๕๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๗๗๖

๖ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายสมศรี ทุมสิทธิ์

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิภูณโณ (จันละบุตร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET PROVINCE” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

สมศรี ทุมสิทธิ์
นายสมศรี ทุมสิทธิ์

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘

ผู้ประสานงาน นางรัชฌีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑

นักศึกษา ๐๘๖-๓๕๔๓๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๓๗๖

๓ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายคำภู ทิพนัส

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิณทร (จันละบุตร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET PROVINCE” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

เป็นสมควรในตำแหน่งการ
รองอธิการบดี

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘

ผู้ประสานงาน นางรัชฌีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑

นักศึกษา ๐๘๖-๓๕๔๓๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๓๗๖

๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์
เจริญพร นายพงษ์ศักดิ์ เจริญนนท์

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิณทร (จันละบุตร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET PROVINCE” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

ในนามของอธิการบดี

นายพงษ์ศักดิ์ เจริญนนท์

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชฌีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา ๐๘๖-๓๕๔๓๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๓๗๖

๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายท่าเรียน บัวสิงห์

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิณฺญโณ (จันละบุตร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET PROVINCE” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

สมควรให้ดำเนินการ
นายท่าเรียน บัวสิงห์

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘

ผู้ประสานงาน นางรัชฌีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑

นักศึกษา ๐๘๖-๓๕๔๓๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๓๗๖

๖ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายสมศักดิ์ วงษาเวียง

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิณทร (จันละบุตร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET PROVINCE” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ให้หนังสือให้ดำเนินการ
นายสมศักดิ์ วงษาเวียง

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘

ผู้ประสานงาน นางรัชฌีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑

นักศึกษา ๐๘๖-๓๕๔๓๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐ ๗๗๖

๖ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์
เจริญพร นายเกษม ศิริกังวาน

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิณทรญาญ (จันทบุดร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET PROVINCE” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

สมัครในตำแหน่งการ

นายเกษม ศิริกังวาน

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ปฏิบัติกรแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘

ผู้ประสานงาน นางรัชฌีย์ เจริญนันท โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑

นักศึกษา ๐๘๖-๓๕๔๓๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเสียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๓๗๖

๑ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบขอมอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์
เจริญพร นายบัญชา วรรณญาติ

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิณฺญโณ (จันละบุตร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗
นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์
การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัด
ร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN
BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET
PROVINCE” มีความประสงค์ขอมอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบ
การเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน
ได้ให้ความมอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

๑๕๖ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ

ขอเจริญพร

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ปฏิบัติกรแทนอธิการบดี

ปฏิบัติกรแทนอธิการบดี

ปฏิบัติกรแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘

ผู้ประสานงาน นางรัชฌิณี เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑

นักศึกษา ๐๘๖-๓๕๔๓๒๕๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๗๗

๒ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

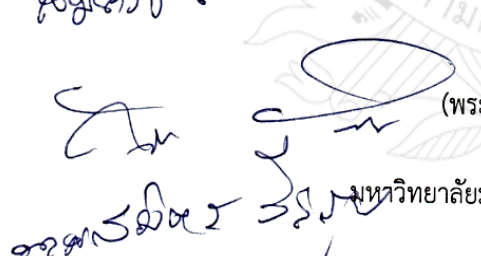
เจริญพร นายสุมิตร วีระสุข

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิณทรไพฑูริย์ (จันละบุตร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET PROVINCE” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

 ขอเจริญพร

 (พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชฌีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา ๐๘๖-๓๕๔๓๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๓๗๖

๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายประสิทธิ์ รักสวนจิก

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิภูโญ (จันละบุตร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET PROVINCE” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

สมเด็จพระไน้ดำ เจริญการ
พวยประสิทธิ์ รักสวนจิก

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘

ผู้ประสานงาน นางรัชฌีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑

นักศึกษา ๐๘๖-๓๕๔๓๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลี้ยวเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๓๘๖

๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายปรีชา จันทร์ทิพย์

ด้วย พระสุทธิพงษ์ อภิบุณโญ (จันละบุตร) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๗๕๐๒๑๑๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด AN ANALYTICAL STUDY OF THE RICE MERIT MAKING ACCORDING TO MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE OF NONG YAI SUBDISTRICT, SI SOMDET DISTRICT, ROI ET PROVINCE” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

สมเด็จพระวันทนาเพ็ญการ
นายปรีชา จันทร์ทิพย์

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘

ผู้ประสานงาน นางรัชฌีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑

นักศึกษา ๐๘๖-๓๕๔๓๒๙๑

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์

ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

AN ANALYTICAL STUDY OF BOON KHAO SAK RITUALS ACCORDANCE
WITH MORAL PRINCIPLES IN BUDDHIST ETHICS OF THE PEOPLE AT NONG YAI
SUB-DISTRICT, SRI SOMDET DISTRICT, ROI ET PROVINCE

*****

แบบสัมภาษณ์

เป็นวิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้สัมภาษณ์แบบเชิงลึก
พระสังฆาธิการ และไวยาวัจกร ในเขตพื้นที่ชุมชนตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ/นามสกุล.....
2. ปัจจุบันท่านอายุ.....ปี/พรรษา.....
3. ระดับการศึกษา.....
4. ตำแหน่งปัจจุบัน.....
5. อาชีพ.....
6. ภูมิลำเนาเดิม.....
7. ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่หรือชุมชนแห่งนี้.....ปี

ตอนที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทาง
พุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นอย่างไร

2.1. อยากทราบประวัติบุญข้าวสากของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัด
ร้อยเอ็ด มีความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

2.2 ท่านมีความเชื่ออย่างไรเกี่ยวกับประวัติและการพัฒนาของบุญข้าวสากของชาวตำบล
หนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

.....

.....

.....

2.3 ท่านคิดว่าอิทธิพลบุญข้าวสากของชาวพุทธในตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นอย่างไร

.....

.....

2.4 ท่านคิดว่าการบุญข้าวสากหรือประเพณีพิธีกรรมบุญข้าวสาก ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

2.5 ท่านคิดว่าการบุญข้าวสากหรือประเพณีพิธีกรรมบุญข้าวสาก ได้มีอิทธิพลต่อครอบครัวและสังคมอย่างไร

.....

.....

.....

2.6 ท่านคิดว่าอะไรคือประโยชน์ที่ได้จากการบุญข้าวสาก

.....

.....

.....

2.7. ท่านคิดว่าการทำบุญข้าวสากส่งผลต่อคนรุ่นใหม่อย่างไร

.....

.....

.....

พระสุทธิพงษ์ อภิณฺญโณ (จันละบุตร)

ผู้สัมภาษณ์/ผู้วิจัย

สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน/เดือน/ปี/ที่สัมภาษณ์...../...../.....

เวลาที่สัมภาษณ์.....น.

ภาคผนวก ง

ภาพประกอบการสัมมนาเชิงลึก

ภาพที่ 1 สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมปภัทร์ (พร.ม) จต.หนองใหญ่/เจ้าอาวาสวัดโนนสีดา
วันที่ 21 เมษายน 2565 ณ วัดโนนสีดา

ภาพที่ 2 สัมภาษณ์ พระครูโสภณมหิทธิธรรม, ดร.,(พร.ด.) เลขานุการเจ้าคณะอำเภอศรีสมเด็จ
วันที่ 21 เมษายน 2565 ณ วัดหนองใหญ่

ภาพที่ 3 สัมภาษณ์ นายพงษ์ศักดิ์ เจริญนนท์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านดอนทราย หมู่ 2
วันที่ 21 เมษายน 2565 ณ บ้านดอนทราย

ภาพที่ 4 สัมภาษณ์ นายพงษ์ศักดิ์ เจริญนนท์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านดอนทราย หมู่ 2
วันที่ 21 เมษายน 2565 ณ บ้านดอนทราย

ภาพที่ 5 สัมภาษณ์ นายสมศรี ทุมสิทธิ์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านดงขวาง หมู่ 8
วันที่ 21 เมษายน 2565 ณ บ้านดงขวาง

ภาพที่ 6 สัมภาษณ์ นายทำเรียน บัวสิงห์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเหล่ากลาง หมู่ 6
วันที่ 22 เมษายน 2565 ณ บ้านเหล่ากลาง

ภาพที่ 7 สัมภาษณ์ พระอธิการพงษ์ศักดิ์ สุภทฺโท เจ้าอาวาสวัดป่าโคกศรีวนาราม
บ้านเหล่ากลาง หมู่ 6 วันที่ 22 เมษายน 2565 ณ วัดป่าโคกศรีวนาราม

ภาพที่ 8 สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ รักสวนจิก มัคทายกวัดหนองใหญ่ บ้านหนองใหญ่ หมู่ 1
วันที่ 22 เมษายน 2565 ณ บ้านหนองใหญ่

ภาพที่ 9 สัมภาษณ์ นายปรีชา จันทรทิพย์ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองม่วง หมู่ 5
วันที่ 22 เมษายน 2565 ณ บ้านหนองม่วง

ภาพที่ 10 สัมภาษณ์ นายเกษม ศิริกังวาน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองใหญ่ หมู่ 1
วันที่ 22 เมษายน 2565 ณ บ้านหนองใหญ่

ภาพที่ 11 สัมภาษณ์ นายปัญญา วรรณญาติ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองใหญ่ หมู่ 9
วันที่ 22 เมษายน 2565 ณ บ้านหนองใหญ่

ภาพที่ 12 สัมภาษณ์ นายสมิทร วีระสุข ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองใหญ่ หมู่ 10
วันที่ 22 เมษายน 2565 ณ บ้านหนองใหญ่

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-ฉายา/นามสกุล : พระสุทธิพงษ์ อภิปุญโญ (จันละบุตร)
- วัน เดือน ปี เกิด : 23 พฤษภาคม 2536
- สถานที่เกิด : บ้านกลาง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด 45000
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดบ้านกลาง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด 45000
: โทรศัพท์ 086-3543291
- การศึกษา : ประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 โรงเรียนโนนสีดาวิทยา อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด
: มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด
: พ.ศ.2559 นักรธรรมเอก
: พ.ศ.2563 ปริญญาตรี ศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ) สาขาวิชาปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
: พ.ศ.2563 “รางวัลพระโมฆราช” ครองผ้าจีวรยอดเยี่ยม
คณะศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
- ตำแหน่งคณะสงฆ์ : เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด
: พระวิปัสสนาจารย์แห่งประเทศไทย รุ่น 2565 ที่ 194/2565